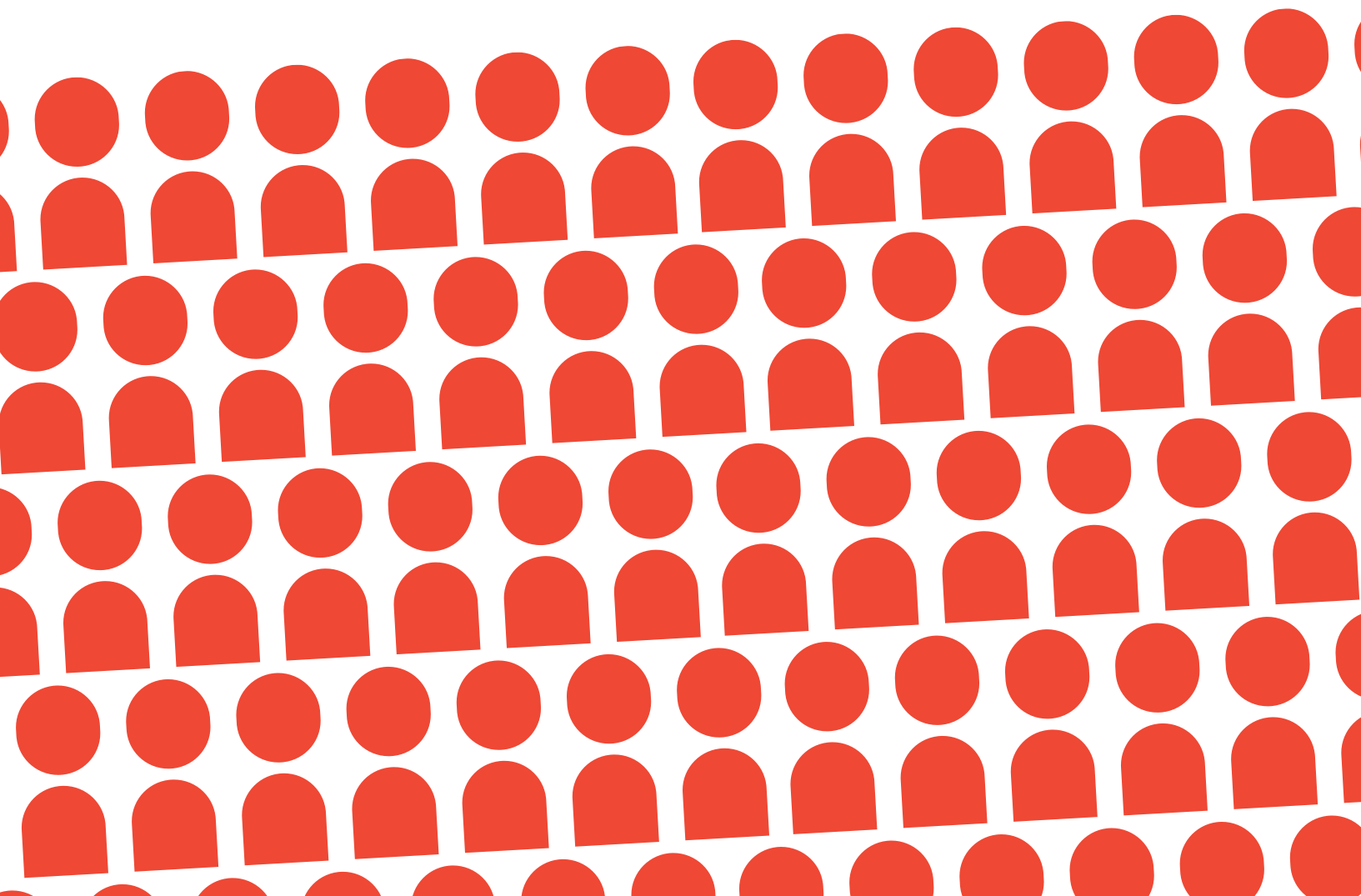

REFORMISTERNA

EN STARKARE SOCIALDEMOKRATI BÖRJAR MED DIG!

Ett studiematerial om Reformisternas
program för ett bättre Sverige

REFORMISTERNA

EN STARKARE SOCIALDEMOKRATI BÖRJAR MED DIG!

Ett studiematerial om Reformisternas
program för ett bättre Sverige

Tack till alla medlemmar som bidrog med
korrekturläsning med mycket kort varsel.

Stockholm 2019

INNEHÅLL

1. Om studiematerialet	9
2. Till dig som leder träffarna	10
2.1 Före träffen	10
2.2 Under träffen	10
2.3 Efter träffen	10
2.4 Förslag på upplägg	10
3. Om Reformisternas reformprogram	13
3.1 Reformisternas programförslag – en grön ny giv för Sverige	13
3.2 Fördjupning: Hur hamnade vi här?	15
3.2.1 Sociala utmaningar	15
3.2.2 Demokratiska utmaningar	18
3.2.3 Ekologiska utmaningar	20
3.2.3 Behovet av en grön ny giv	23
3.2.4 Lästips	24
3.2.5 Referenser	25
4. Ny ekonomisk politik	29
4.1 Låna till investeringar kan vara klokt	29
4.2 Möjliggör nödvändiga investeringar med statlig investeringsbank	30
4.2.1 Elproduktion och elnät	31
4.2.2 Batteriproduktion	31
4.2.3 Järnväg	31
4.2.4 Bioraffinaderi	31

4.2.5 Koldioxidlagring, CCS	31
4.2.6 Nybyggnation och renovering av byggnadsbestånd	32
4.3 Penningpolitik och reglering av den finansiella sektorn	32
4.4 En sammanfattning av förslagen	33
4.6 Invändningar mot förslagen och våra svar	33
4.7 Förslag på frågor att diskutera	34
4.8 Diskutera insatser att genomföra	34
4.9 Gå vidare med studiematerialet	35
4.10 Tips på vidare läsning	35
4.11 Referenser	36
5. Nytt skattesystem	39
5.1 Andelen kapitalinkomster har ökat kraftigt	39
5.2 Skattesystemet bör utjämna ekonomiska skillnader	40
5.3 Skatten på kapitalinkomster och ägande har minskat kraftigt	40
5.4 Djungel av avdrag och undantag i skattesystemet skapar ovälkomna effekter	41
5.5 Alla ska kunna ta hjälp av juridisk expert i skatteärenden	42
5.6 Krafttag mot skattefuskar och skatteundanhållande	42
5.7 En sammanfattning av förslagen på skatteområdet	43
5.8 Invändningar mot förslagen och våra svar	44
5.9 Förslag på frågor att diskutera	46
5.10 Diskutera insatser att genomföra	46
5.11 Gå vidare med studiematerialet	47

5.12 Tips på vidare läsning	47
5.13 Referenser	48
6. Nytt pensionssystem.....	50
6.1 Dagens pensionssystem lägger risken på individen	50
6.2 Avskaffa premiepensionssystemet som gör det möjligt att spekulera bort pensionspengar	51
6.3 Alla pensionärer som har rätt till ekonomiskt stöd ska få det	51
6.4 Ta hänsyn till skillnader på arbetsmarknaden om pensionsåldern ska höjas.....	51
6.5 Sammanfattning av förslagen	51
6.6 Invändningar mot förslagen och våra svar	52
6.7 Förslag på frågor att diskutera	52
6.8 Diskutera insatser att genomföra	53
6.9 Gå vidare med studiematerialet	54
6.10 Tips på vidare läsning.....	54
6.11 Referenser.....	54
7. Ny social bostadspolitik, nytt demokratiskt arbetsliv och ny välfärds- och regionalpolitik	57
7.1 Ny social bostadspolitik.....	57
7.1.1 Illa fungerande marknad för bostadsbyggande	57
7.1.2 Ofta saknas kunskap om lokala och regionala bostadsbehov	57
7.1.3 Hög tid att staten tar ansvar för planering för bostadsförsörjning	58
7.1.4 Bilda ett statligt bygg- och fastighetsbolag som bygger på statlig mark	58

7.1.5 Bostadspolitik är en nationell angelägenhet	58
7.1.5 Sammanfattning av förslagen	59
7.1.6 Återkommande invändning och vårt svar	59
7.1.7 Tips på vidare läsning.....	59
7.1.8 Referenser.....	60
7.2 Nytt demokratiserat arbetsliv.....	61
7.2.1 Arbetstidsförkortning.....	61
7.2.2 Förstärkt arbetslöshetsförsäkring.....	61
7.2.3 Ekonomisk demokrati	62
7.2.4 Sammanfattning av förslagen	62
7.2.5 Återkommande invändningar och våra svar	62
7.2.6 Tips på vidare läsning	63
7.2.7 Referenser	63
7.3 Ny välfärds- och regionalpolitik.....	65
7.3.1 Inga vinstuttag i välfärden	65
7.3.2 Regional jämlikhet och utjämning.....	65
7.3.3 Sjukpenningssamnesti.....	65
7.3.4 En sammanfattning av förslagen	66
7.3.5 Återkommande invändningar och våra svar	66
7.3.6 Förslag på frågor att diskutera	67
7.3.7 Diskutera insatser att genomföra	68
7.3.8 Gå vidare med studiematerialet	69
7.3.9 Gå vidare med studiematerialet	70

7.3.10 Tips på vidare läsning	70
7.3.11 Referenser	71
8. Ny grön reformism.....	72
8.1 Vad forskningen säger om klimatkrisen	72
8.2 Grön omställning i tillräckligt snabb takt kräver ändrad ekonomisk politik.....	74
8.3 Staten måste ta ledartröjan i omställningen.....	75
8.3.1 Sammanfattning av förslagen	77
8.4 Klimaträttvisa – rättvis omställning	77
8.4.1 Sammanfattning av förslagen	79
8.5 Hållbar konsumtion och ekonomisk utveckling.....	80
8.5.1 Sammanfattning av förslagen	81
8.6 Invändningar mot förslagen och våra svar	81
8.7 Förslag på frågor att diskutera	84
8.8 Diskutera insatser att genomföra	84

1. OM STUDIEMATERIALET

Det här studiematerialet syftar till att få igång en idépolitisk diskussion inom Socialdemokraterna med avstamp i det reformprogram som S-föreningen Reformisterna har tagit fram. Ambitionen är att utveckla en starkare socialdemokrati som har sin utgångspunkt i människors vardag och de utmaningar vårt samhälle står inför idag.

Studiematerialet följer programmets upplägg. Vi går igenom varje område för sig och utvecklar tankarna bakom förslagen. Därefter finns förslag på frågor för er att diskutera. Den viktigaste delen i det här materialet tycker vi är just den delen, er egen diskussion. Hur tycker ni att förslagen kan utvecklas och vad kan ni som S-förening eller enskilda medlemmar göra för att påverka att vi som parti driver den politik vi tror på? För det är bara vi medlemmar som tillsammans kan skapa ett tydligare och starkare Socialdemokratiskt parti.

I studiematerialet finns det också förslag på hur man kan gå vidare och fördjupa sig inom varje område för den som är intresserad av det.

Lycka till!
Reformisterna

2. TILL DIG SOM LEDER TRÄFFARNA

2.1 FÖRE TRÄFFEN

Se till att ni har träffen på en tid när så många som möjligt har möjlighet att delta och säkerställ att lokalen som är anpassad för personer med funktionsnedsättningar. Det är också bra om det finns en tavla eller ett blädderblock i lokalen så att ni kan skriva upp det ni kommer överens om. Om det inte finns och ni är en liten grupp går det lika bra att ha ett A4-papper framför er där ni sammanfattar era tankar.

Om ni är en S-förening som genomför studiecirkeln tillsammans, uppmuntra gärna de som vill vara med i studiecirkeln att ta med en kompis som inte är medlem eller gå ut med en öppen inbjudan till exempel via Facebook så att ni får möjlighet att bli fler medlemmar i föreningen.

Be alla läsa texten om varje reformförslag före träffen så att ni kan komma igång med diskussionen direkt när ni ses. Dubbelkolla innan ni sätter igång om ni eventuellt behöver ta några minuter för att läsa igenom texten en gång till.

2.2 UNDER TRÄFFEN

Om alla inte känner varandra i rummet är det viktigt att först ta en presentationsrunda. Ett förslag kan vara att förutom att säga sitt namn också berätta kort om varför man är medlem i Socialdemokraterna, eller varför man vill vara med i studiecirkeln.

Tänk på att alla tar till sig och bearbetar kunskap på olika sätt. Därför är det viktigt att alla i rummet får tid på sig att fundera på vad man tycker i olika frågor. Det skapar trygghet och minimerar risken att de som snabbt tar till sig information och som är bekväma med att prata inför folk är de enda som hörs. Ska vi skapa en starkare socialdemokrati behöver allas idéer och åsikter komma fram.

Var följsam med gruppen. Är engagemanget starkt för en fråga eller en uppgift, forcera inte och gå vidare utan låt gruppen få prata klart. Det viktigaste är att skapa ett engagemang och en lust att diskutera politik, inte att hinna med hela studiematerialet.

Var noga med att alla får komma till tals. Antingen kan ni komma överens innan om att du som samtalsledare kommer att låta varannan man och varannan kvinna, eller varannan erfaren medlem och varannan ny medlem tala, eller så visar du med kroppsspråk och i hur du fördelar ordet att alla är viktiga i rummet. Var inte rädd för att be om en persons åsikter även om hen inte räcker upp handen. Var inte heller rädd för att på ett trevligt sätt förklara för en person som alltid pratar mycket att du kommer att vara återhållsam med att låta hen få ordet i syfte att få en bra dynamik i gruppen.

2.3 EFTER TRÄFFEN

Be gärna om återkoppling på upplägget så att ni har möjlighet att förbättra och förändra så att så många som möjligt vill och kan delta.

2.4 FÖRSLAG PÅ UPPLÄGG

Vår rekommendation är att ni ber alla som ska delta att läsa avsnittet "Om reformisternas program" innan första träffen. Om deltagarna inte har hunnit med det kan ni börja med att låta alla läsa det avsnittet när ni ses.

Vi rekommenderar att börja med en träff om det första reformområdet **Ny ekonomisk politik** eftersom det avsnittet är en förutsättning för de andra områdena och kan ses som en grund för resten av studiematerialet. I slutet av den första träffen kan ni sedan välja tillsammans om och hur ni vill gå vidare med materialet.

Område **Nytt skattesystem**, **Ny pensionspolitik** och **Ny grön reformism** är delar som vi föreslår tas på tre olika träffar eftersom det inom de områdena finns välutvecklade reformförslag som kan ta tid att gå igenom och diskutera. Inom områdena **Ny social bostadspolitik**, **Nytt demokratiskt arbetsliv** och **Ny regional- och välfärdspolitik** är förslagen mindre omfattande och därmed kan det gå bra att ta de vid ett och samma tillfälle. Ett upplägg skulle därmed kunna se ut på följande sätt:

Förberedelser innan första träffen: läs avsnittet **Om reformisternas program** på sidorna 13 till 14, och läs texten **Ny ekonomisk politik** på sidorna 29 till 37.

En träff – Ny ekonomisk politik.

En träff – Nytt skattesystem. Läs texten Nytt skattesystem innan träffen.

En träff – Ny pensionspolitik. Läs texten Ny pensionspolitik innan träffen.

En träff – Ny social bostadspolitik, Nytt demokratiskt arbetsliv och Ny regional- och välfärdspolitik. Läs texterna om reformområdena innan träffen.

En träff – Ny grön reformism. Läs texten Ny grön reformism före träffen.

3. OM REFORMISTERNAS REFORMPROGRAM

Sverige är ett av de rikaste länderna på jorden. Men det betyder väldigt lite när många inte får ta del av välståndet – utan tvärtom känner att systemet verkar emot dem.

Det kan handla om unga utan chans till en vettig bostad. Om barn som döms till en sämre framtid av ett alltmer segregeringande skolsystem. Om en välfärd vars kvalitet är beroende av var man bor. Om alltmer osäkra arbetsvillkor. Om familjer som sliter utan att få någonting över för att förverkliga sina drömmar. Om pensionärer som lever i fattigdom – trots ett helt liv av hårt arbete.

Ojämligheten drar isär människor. Den sår stad och land, förort från innerstad. Och när politiker inte tycks lyssna eller förefaller handlingsförlamade så göds cynismen.

S-föreningen Reformisterna tar sin utgångspunkt i de erfarenheter och den frustration som många av oss som är medlemmar i föreningen känner idag. Och i känslan av att Socialdemokraterna behöver göra mer för att möta vår tids samhällsutmaningar. Det handlar inte bara om de växande klyftorna. Vi står också inför en klimatkris som världens beslutsfattare inte tycks kunna hantera.

Därför har vi i S-föreningen Reformisterna tagit fram ett reformprogram med utgångspunkt i att det är fullt möjligt att möta de utmaningar som vårt land står inför. Den grundläggande målsättningen är ett samhälle och en ekonomi som verkar för alla – inte bara några få – där människors levnadsvillkor och vår gemensamma framtid sätts i första rummet. Vi vill åter öka jämlikheten och bygga ett rättvisare Sverige, ett samhälle där vi investerar i varandra och våra barns framtid – och som ger alla människor ett bra liv.

Vi tror på reformismen som ett kraftfullt redskap för att skapa en sådan samhällsutveckling, en politik som bygger på socialdemokratins grundläggande värderingar, som tar Socialdemokraternas medlemmars och väljares erfarenheter på allvar. Därför föreslår vi konkreta reformer för att lösa vår tids utmaningar.

Framför allt tror vi på demokratin. Framtiden är inte förutbestämd. Vi kan välja mellan ett samhälle där de rikare blir rikare, där välfärdens resurser inte räcker till och där mänsklighetens framtid ställs på spel. Eller så kan vi engagera oss för förändring.

3.1 REFORMISTERNAS PROGRAMFÖRSLAG – EN GRÖN NY GIV FÖR SVERIGE

Vi har råd att arbeta, konstaterade Ernst Wigforss under 30-talets depression. Idag är den underliggande frågan än mer knivskarp: Har vi råd med framtiden? Svaret borde vara självklart, men det är det inte. Världens beslutsfattare känner till brådskan, de vet vad som måste göras. Ändå görs det inte tillräckligt. Inte på långa vägar.

Historien upprepar sig inte. Men likheterna är många. Under det kaotiska 30-talet växte de högerextrema krafterna i takt med arbetslösheten. En ödesbunden marknadstro förlamade politiken. De etablerade partierna satt fast i åtstramningspolitikens skruvstäd. I Tyskland blev konsekvenserna katastrofala. I andra länder utmanades dogmerna av Wigforss, Keynes och Roosevelt som visade på en annan väg.

Under de senaste decennierna har klyftorna och högerpopulismen vuxit på nytt. Samma blinda marknadstro har fjättrat politiken, med tillägget att vår tids nyliberala era också lett oss till randen av en ekologisk katastrof. Vi vet mycket väl att färdriktningen är ohållbar – ekologiskt och socialt. De ekonomiska dogmerna har diskvalificerats av världens ledande expertis – från OECD och IMF till FN:s klimatpanel. Men politiken släpar ängsligt efter. Världen behöver återigen en New Deal. Och den här gången måste den vara grön.

De socialdemokratiska förslagen i Reformisternas program innebär just detta: En grön ny giv för Sverige. Grunden är – precis som på Wigforss och Roosevelts tid – en ny ekonomisk politik som möjliggör handling. Där akuta samhällsutmaningar inte dikteras av ett fiktivt reformutrymme utan av verkligheten och vetenskapens budskap. Vi vet vad som behöver göras: Vi behöver ta itu med klyftorna. Vi behöver höja skatterna på förmögenhet och kapital. Vi behöver omfattande investeringar i bostäder och säkrad välfärd över hela landet. Och vi behöver en massiv satsning på grön omställning.

Det här är bakgrunden till det reformprogram som Reformisterna har antagit, och som är utgångspunkten för det här studiematerialet. Programmet är indelat i sju områden. De första två områdena utgör grunden – ett antal ekonomiska reformer som möjliggör det resterande programmet.

1. Ny ekonomisk politik: reformerat ekonomisk-politiskt ramverk för full sysselsättning, offentliga investeringar och stärkt välfärdsstat
2. Nytt skattesystem: skattereform för ökad jämlikhet och utbyggd offentlig sektor
3. Nytt pensionssystem: högre inkomster och stärkt trygghet för pensionärerna
4. Ny social bostadspolitik: statligt ansvar för bostadsförsörjningen
5. Nytt demokratiserat arbetsliv: kortare arbetstid och stärkt inflytande för löntagarna
6. Ny välfärds- och regionalpolitik: utjämnade livsvillkor och jämlik välfärd över hela landet
7. Ny grön reformism: statligt driven klimatomställning och grön industriell utveckling

Vi hoppas och tror att det här kan utgöra grunden för en idépolitisk diskussion om en framåtblickande, offensiv, socialdemokratisk reformagenda.

Reformprogrammet är skrivet tillsammans med experter och kunniga föreningsmedlemmar. Däremot är det ett program som är skrivet helt ideellt utan omfattande utredningsväsende i ryggen. Vi presenterar en stabil finansiering och några tydliga ingångsvärden. Den exakta utformningen behöver man titta närmare på i detalj.

Vårt program gör inte anspråk på att ha alla svar. Men det vi föreslår och vill är en nödvändig gir bort från en uppenbart ohållbar väg – och mot en mer hoppfull framtid. Det är ett reformpaket som är konkret och genomförbart – men samtidigt visionärt nog att verka systemförändrande. En grön ny giv är, med Wigforss egna ord, en provisorisk utopi. I en värld präglad av rädsla, växande klyftor och en otyglad klimatkris är detta minst sagt välbehövligt.

Vi i Reformisterna känner tillförsikt. Historiens vind pekar mot förändring. Idéerna håller nu på att få genomslag. I USA har Alexandra Ocasio-Cortez förslag om en Green New Deal förändrat den amerikanska debatten. Även i Europa växer stödet och i Storbritannien driver Labour en liknande agenda. Faktum är att en grön ny giv redan banat väg för valsegrar. Finlands nya regering nyttjar delar av agendan. Och en grön ny giv utgjorde grundstommen för det spanska socialistpartiets valplattform.

Vi har råd att arbeta, konstaterade Ernst Wigforss. Vi säger: Vi har råd med framtiden.

3.2 Fördjupning: Hur hamnade vi här?

Den här fördjupningen är till för dig som vill veta mer om orsakerna till de stora utmaningar som vårt samhälle, och världen i stort, står inför idag. Hur kunde det bli så här? Som vi ska se senare i texten har dagens problem inte uppstått av sig självt.

Först av allt är det viktigt att understryka att den oro som många känner idag inte är inbillad. Problemen är verkliga. De är också gemensamma för stora delar av världen. Och de bekräftas av världens ledande forskare och experter.

Utmaningarna kan delas in i tre områden: De sociala – där växande klyftor och urholkad välfärd står i centrum. De demokratiska – där bristande förtroende för de etablerade partiernas förmåga att lösa problemen bidragit till främlingsfientliga, nationalistiska och rent fascistiska strömningar. Och de ekologiska – där klimatkrisen utgör det främsta exemplet.

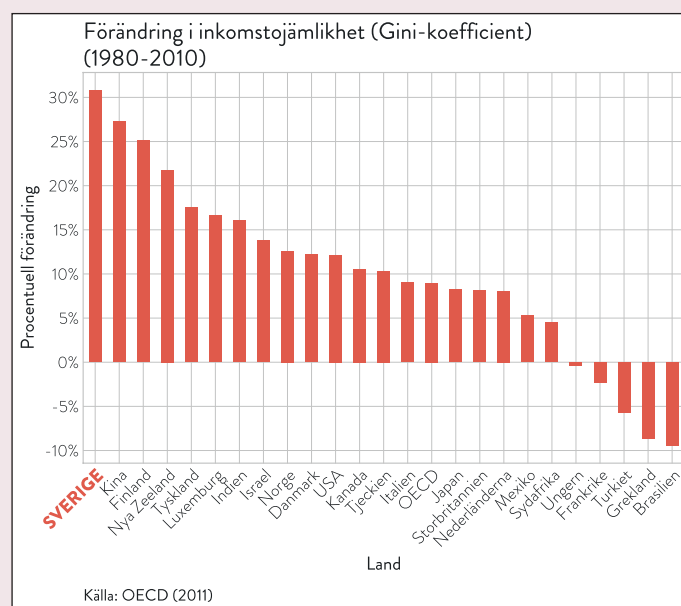
Som vi ska se hänger problemen samman. De har gemensamma orsaker och de har vuxit fram under samma tidsperiod: Den era från 1970-talet och framåt som brukar kallas globaliseringen och som präglats av nyliberalism och marknadsliberal politik. Det är under de här decennierna som de ekonomiska klyftorna vuxit, högerpopulismen slagit rot och klimatkrisen fördjupats.

Innan vi går igenom problemområdena är det viktigt att understryka att allt inte har blivit sämre. Den tekniska utvecklingen har varit enorm. IT-revolutionen har öppnat oanade möjligheter. Världen har knutits samman och levnadsstandarden har förbättrats för många. Hundratals miljoner människor har lyfts från fattigdom i länder som Kina och jämställdheten mellan könen har stärkts i Sverige och andra länder. Stora framsteg har inletts när det gäller rätten av vara och älska den man vill.

Allt var inte bättre förr – tvärtom. Dessutom går det inte att skruva klockan tillbaka. Det stora problemet är att utvecklingen har varit mycket ojämn och att framstegen har gagnat några – men långt ifrån alla. Dessutom har utvecklingen tillåtits dikteras av marknadskrafter. Miljöhänsyn, mänskliga och demokratiska perspektiv har fått ge vika. Det är de här problemen som nu börjar överskugga allt annat.

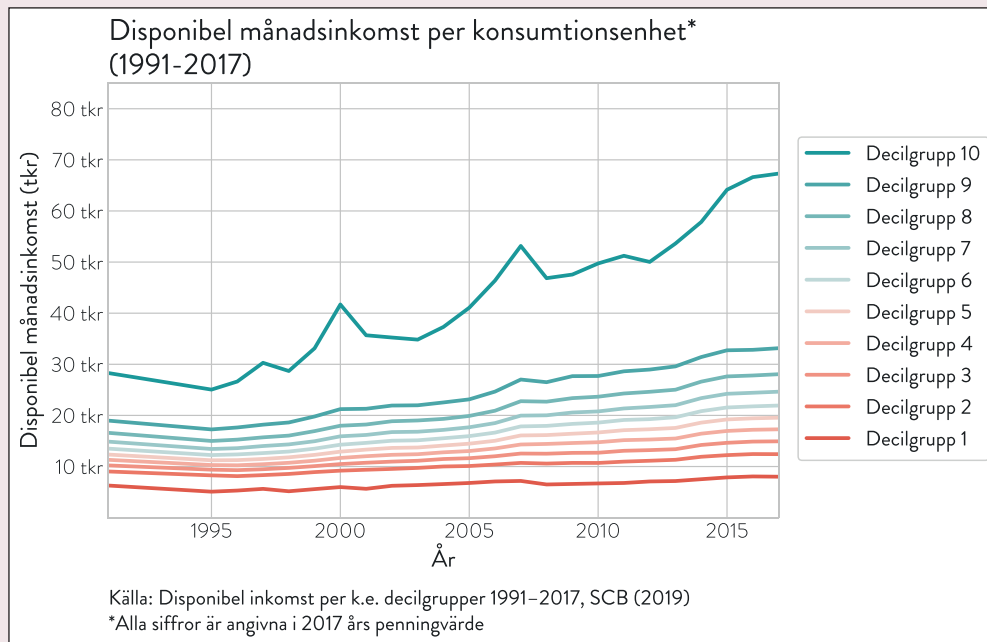
3.2.1 Sociala utmaningar

Ett tjugotal personer äger idag lika mycket som halva jordens befolkning. Ojämligheten i Europa och USA har sedan 1970-talet vuxit till samma nivåer som tiden runt första världskriget. En amerikansk arbetarfamilj har inte fått någon realinkomstökning alls – samtidigt som den yppersta elitens inkomster ökat explosionsartat.[1]

Figur 1: Förändring i inkomstjämlighet

Sverige är inte förskonat från utvecklingen. Tvärtom ligger vi i flera avseenden i framkant. Faktum är att ojämlikheten i Sverige har vuxit snabbare än i något annat rikt land – om än från en låg utgångsnivå. Idag är inkomstklyftorna lika stora som på 1940-talet. Samtidigt är Sverige ett av världens mest ojämlika länder vad gäller förmögenhetsskillnader.[2] Bilden nedan visar hur inkomstfördelningen har förändrats (här räknat i disponibel inkomst, alltså efter skatt och olika bidrag). Den tiondel av befolkningen som har de högsta inkomsterna har dragit iväg rejält från de övriga, samtidigt som de med lägst inkomst inte har fått det särskilt mycket bättre alls.

Figur 2: Skillnaderna i disponibel inkomst har vuxit rejält under de senaste decennierna.

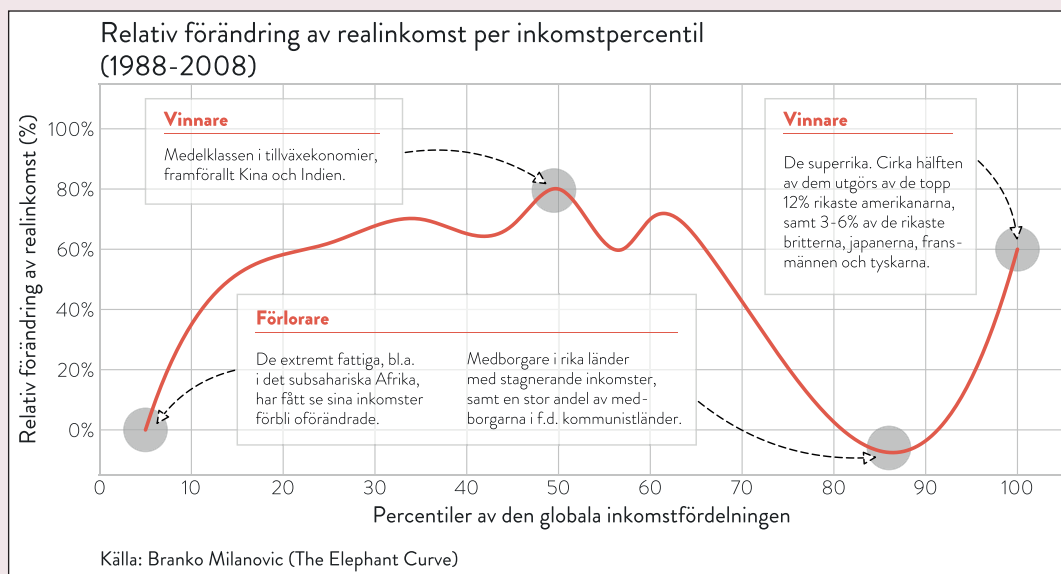
Vad är det egentligen som ligger bakom de växande klyftorna? Forskningen visar att flera faktorer tillsammans bidragit till den ojämna utvecklingen, bland annat ekonomisk globalisering, teknikutveckling, finansialisering och politiska beslut.[3]

Ekonomisk globalisering innebär att företag och kapital har kunnat röra sig allt friare över nationsgränserna. En konsekvens är att löntagarnas styrka försvagats samtidigt som kapitalets styrka har stärkts. Många företag har förflyttat produktion till låglöneländer. Möjligheterna att ställa krav på bättre lön och arbetsmiljö har urholkas när företag kan hota med att investera någon annanstans.

Teknikutveckling och automatisering har lett till att många jobb har försvunnit. Detta gäller inte minst arbetaryrken, men i tilltagande grad också rutinmässiga tjänsteyrken. Det här har lett till en växande polarisering på arbetsmarknaden där högutbildade gynnas och kraven på utbildning hårdnat.

Samtidigt har ekonomin finansialiserats. Finanssektorn har vuxit avsevärt och blivit allt mer avgörande för den ekonomiska utvecklingen.[4] Det här har bland annat lett till växande instabilitet – antalet finanskriser har vuxit under de senaste decennierna. Utvecklingen har också gynnat det som kallas rent-seeking – att tjäna pengar utan att skapa något av reellt värde, ibland genom rent fiffel och korruption.[5] Framväxten av skatteparadis har lett till en hel industri som arbetar med att skydda företag och de allra rikaste från att betala skatt.[6] De stora vinnarna har varit de som har kapital och förmögenheter – den ökända rikaste procenten.[7] Samtidigt har löneandelen – den andel av allt som produceras som tillfaller löntagarna – sjunkit avsevärt.[8] Istället har konsumtionen på många håll upprätthållits genom frikostig privat utlåning, något som systematiskt ökar risken för finansiella kriser. Kriser som regelmässigt hanterats genom att skattebetalande medborgare fått stå för slutnotan.

Globalt kan utvecklingen illustreras genom den så kallade elefantkurvan (se nedan).[9] Kurvan visar hur inkomsterna i världen (de reala, före skatt) förändrats sedan slutet av 1980-talet. Vinnarna är de rikaste procenten tillsammans med en framväxande medelklass i länder som Kina och Indien. Förlorarna är låginkomsttagare och arbetarklass i den rika världen – tillsammans med de allra fattigaste.

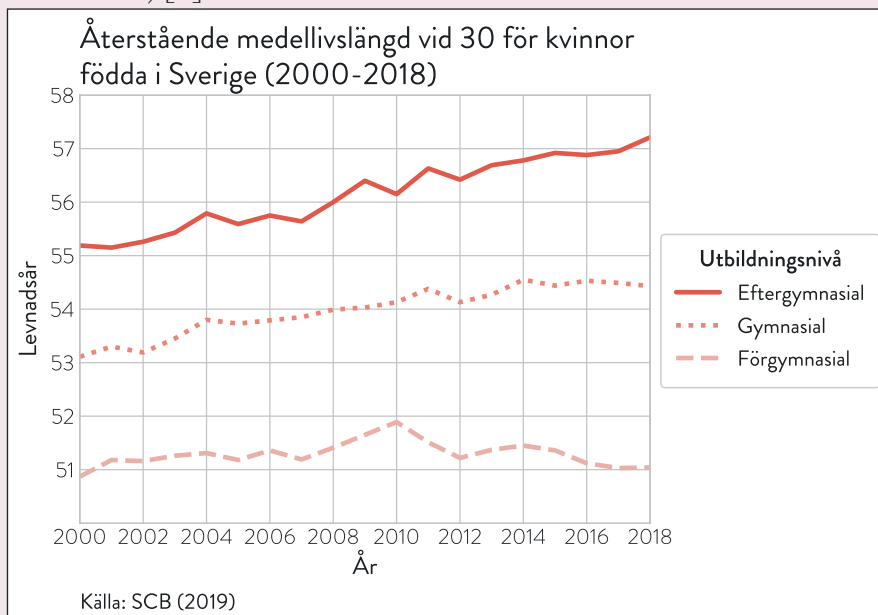

Figur 3: Ekonomiska vinnare och förlorare globalt.

Elefantkurvan visar också att den ojämna utvecklingen är geografisk. Vinnarna finns i världens storstäder och tillväxtcentra – förlorarna i de länder och regioner som halkat utanför. Resultatet har blivit att klyftorna inom länder har vuxit samtidigt som ojämlikheten mellan exempelvis Kina och västvärlden har minskat.

Tidigare beskrevs mycket av den här utvecklingen som oundviklig, närmast som resultatet av en naturlag. Fram till finanskrisen 2008 hävdade många ekonomer också att utvecklingen överlag var av godo. Växande klyftor ansågs oproblematiske – i varje fall så länge tillväxten i ekonomin var god. Enligt den så kallade nedsippningsteorin skulle växande välstånd bland de rika automatiskt komma alla till del. Under de senaste tio åren har en remarkabel omsvängning skett. Problemen med växande inkomstklyftor, avregleringar och privatiseringar har studerats alltmer. Idag menar de tongivande internationella ekonomiska organen, som OECD och Internationella valutafonden, att ojämlikheten och privatiseringsivern snarare hämmar än främjar ekonomisk tillväxt.[10]

Samtidigt visar forskningen att den ojämna utvecklingen också leder till andra problem – och att problemen tenderar att greppa tag i varandra. Växande ekonomiska klyftor samspelar exempelvis med bostadssegregation och ojämlikhet i utbildning och hälsa. I Sverige växer skillnaderna i utbildning och ohälsa. Det här illustreras av förväntad livslängd. För högutbildade ökar den förväntade livslängden stadigt, för lågutbildade har utvecklingen stannat upp – och för lågutbildade kvinnor sjunker till och med den förväntade livslängden idag (se bild nedan).[11]

Figur 4: Förväntad livslängd för lågutbildade kvinnor sjunker idag.

Forskningen pekar också på att samhällsutvecklingen börjar få konsekvenser för allt bredare samhällslager. Osäkrare anställningsvillkor, urholkade trygghetssystem och dyrare levnadsomkostnader har lett till framväxten av ett så kallat prekariat, med förgreningar långt in i medelklassen.[12] Konsekvenserna av hårdnande konkurrens och ökad osäkerhet syns också bland unga. I Sverige har förekomsten av psykisk ohälsa flerfaldigats bland tonåringar och unga vuxna sedan början av 1990-talet – något som bland annat antas bero på tuffare arbetsmarknad, ökade prestationskrav och en dåligt fungerande skola.[13]

I takt med att problemen blivit uppenbara har betydelsen av politiska beslut uppmärksammats alltmer – liksom möjligheterna att ändra inriktning.[14] Det var politiska beslut i länder som Storbritannien och USA som inledde den nyliberala eran – även om en rad faktorer låg bakom dåtidens politiska omsvängning. Och politiska beslut har i hög grad format utvecklingen sedan dess. Nedmontering av valutakontroller, avreglering av bankverksamhet, sänkta skatter på förmögenhet och kapital, krav på åtstramningar och budgetbalans – i slutändan är det politiker som sätter ramarna för ekonomin. En stor del av besluten har inspirerats av nyliberalismens tankegångar. Negativa konsekvenser har negligerats. Men det handlar också om att politiken resignerat – man har inte sett några andra vägar. Ett sätt att beskriva utvecklingen är att efterkrigstidens välfärdsstater tidigare "bäddade in" marknaden. Idag är det snarare tvärtom. Sverige och andra länder är inbäddade i en global marknad. Politiken har alltmer inriktats på att tillfredsställa internationella investerares krav och förväntningar.

I Sverige blev avregleringen av kreditmarknaden 1985 en katalysator för utvecklingen. Avregleringen ledde till en bank- och fastighetskris. Internationella aktörer började spekulera i kronans värde. Staten försökte rädda kronkursen genom omfattande stödköp men misslyckades. Istället omvandlades krisen till statsfinansiella bekymmer. Bankkrisen blev en ekonomisk kris (90-talskrisen) och startpunkten för en rad politiska förändringar.

Sedan dess har Sverige förvandlats i grunden, från efterkrigstidens välfärdsstat till ett i flera avseenden extremt marknadsliberalt samhälle.[15] Samhällsnyttig infrastruktur har avreglerats, hyreslägenheter sålts ut, vård-, skola och omsorg privatiserats, socialförsäkringssystemen gröpts ur, pensionssystemet stöpts om, skatterna sänkts för rika och förmögna – och åtstramningspolitiken har stipulerats i lag. Resultatet har blivit växande klyftor och större känsla av otrygghet hos många människor. Idag är det svenska välfärdsystemet betydligt svagare än i övriga Norden.[16] Från att ha varit ett av världens mest jämlika samhällen har Sverige förvandlats till ett europeiskt genomsnittsland – med stadigt växande klyftor.

3.2.2 Demokratiska utmaningar

Under 2000-talet har många etablerade partier försvagats samtidigt som högerpopulister och främlingsfientliga, nationalistiska rörelser är på frammarsch. Det här gäller inte minst socialdemokratin. Socialdemokratiska partier har backat på bred front – och Sverige är inte något undantag.[17] Valet 2018 var svensk socialdemokratis sämsta någonsin. Samtidigt har stödet för Sverigedemokraterna vuxit avsevärt bland LO-medlemmar.[18]

Idag talas om att den liberala demokratin är hotad. Farhågan är befogad. I länder som Polen, Ungern, Ryssland och Turkiet rullas demokratiska rättigheter tillbaka. Samtidigt lyfts ofta förenklade förklaringsmodeller fram när det gäller orsakerna till utvecklingen, med fokus på invandring och främlingsfientlighet. En del hävdar att högerpopulisterna har rätt och att problemen bottnar i slapphänt invandringspolitik och misslyckad integrationspolitik. Andra menar att främlingsfientligheten i sig utgör problemet. Högerpopulismen beskrivs närmast som ett virus som förleder människors sinnen. Lösningen för de etablerade partierna blir enligt de här analyserna antingen skärpt migrationspolitik eller att utmåla högerpopulismen som roten till allt ont – eller både och. Vi (och många samhällsforskare med oss) menar att analyserna är missvisande.

Det är självfallet så att många som röstar på Sverigedemokraterna ogillar dagens invandringspolitik. De vill se mindre invandring. Den avgörande frågan är emellertid varför.

Till paradoxerna hör att stödet för högerpopulistiska partier inte har något större samband med invandringens faktiska omfattning och konsekvenser. Stödet kan vara högt i länder som i stort sett saknar in-

vandring och lågt på platser med stort antal invandrare. Stödet är med andra ord snarare kopplat till farhågor än faktiska erfarenheter – och tenderar att öka när frågor om invandring står i centrum, som under de senaste årens flyktingvåg.

Samtidigt visar en lång rad studier att stödet är starkast bland globaliseringens förlorare – bland lågutbildade, i glesbygd, men också bland de grupper inom medelklassen där den ekonomiska utsattheten ökat.[19] Frågar man dem som röstar på högerpopulistiska partier så beskriver de sig naturligtvis inte som förlorare. Däremot utmärker de sig genom ett misstroende mot det politiska etablissemanget och en pessimistisk syn på samhällsutvecklingen i stort.

För att förstå missnöjet med etablerade partier och framgången för högerpopulistiska krafter krävs en fördjupad analys av utvecklingen under de senaste decennierna, där ekonomiska, kulturella och politiska faktorer vävs samman.[20] Ojämlighet har exempelvis både socioekonomiska och sociokulturella dimensioner – och båda har påverkats under de gångna decennierna.

För det första har den ojämna utvecklingen, som påpekats, fått omfattande konsekvenser. De socioekonomiska klyftorna har vuxit mellan hög- och låginkomsttagare, hög- och lågutbildade, och stad och landsbygd. Samtidigt har de sociala skyddsnäten gröpts. Välfärdsstatens utjämnande karaktär har försvagats. Staten har dragit sig tillbaka – något som framför allt märks i glesbygd och socialt utsatta områden i storstäderna.

Samtidigt har de etablerade partierna tonat ned betydelsen av socioekonomisk ojämlikhet. Nyliberalismen har satt gränser för vad som anses ekonomiskt möjligt och önskvärt. Partierna har rört sig mot en tänkt mittfåra på jakt efter väljare inom den urbana medelklassen. Dessutom har politiken professionaliserats och allt mer befolkats av välbeställda.[21] Samhällsforskarna beskriver det som att politiken har förvandlats till postpolitik – någonting som till stor del handhas av teknokrater och experter – och där valresultat inte förändrar den grundläggande inriktningen.[22] Politikens representativa karaktär har urholkats – från att söka legitimitet hos landets väljare, till att söka legitimitet på globala marknader.[23]

Samtidigt som frågor om socioekonomisk rättvisa har försvunnit så har frågor om identitet och sociokultur blivit allt viktigare.[24] Det här beror både på ökad individualisering och konsekvenserna av den marknadsdrivna globaliseringen. Välfärdsstatens och industrisamhällets forna klassidentiteter har luckrats upp. Många betraktar sig litet lösligt som "medelklass" samtidigt som gapet mellan vinnare och förlorare ökat.

Bland nätverkskapitalismens vinnare – de välutbildade i storstäderna – har en slags kosmopolitisk, gränslös identitet vuxit fram. Man betraktar sig som världsmedborgare, bejakande av utveckling, mångkultur och med nya krav på individuella fri- och rättigheter. Bland förlorarna blir sociokultur snarare ett sätt att återfå respekt. Kraven blir tillbakablickande, nostalgiska. Identiteter formas i motsatsställning till globaliseringens krafter – kring bygden, orten, etnicitet, religion – till en tänkt nation.

Schablonmässigt kan man säga att politiken dominerats av partier som företräder en mer eller mindre nyliberal politik på det ekonomiska området och en progressiv politik när det gäller individuella rättigheter. Det här har lett till viktiga framsteg, exempelvis när det gäller HBTQ-rättigheter. För den urbana, välutbildade del av befolkningen som vunnit på utvecklingen har det här inte lett till några problem. Däremot har de politiska alternativen för globaliseringens förlorare blivit allt färre.

Det är det här tomrummet som högerpopulistiska partier framgångsrikt kunnat fylla. Mekanismerna har skildrats av en rad forskare.[25] De etablerade partierna klumpas samman som representanter för en multikulturell, vänsterliberal elit.[26] Samtidigt har det ideologiska paket som högerpopulistiska partier serverar fyllt tomrummet efter forna tiders klasspolitik. Invandring blir det tydligaste exemplet på globaliseringens konsekvenser. Socioekonomisk klass ersätts av en ny, kulturell gemenskap – "folket". Och kraven på socioekonomisk rättvisa av krav på kulturell upprättelse.

Det forskningen sammantaget visar är att det växande stödet för högerpopulistiska partier har betydligt djupare förklaringar än växande invandring och misslyckad integrationspolitik.

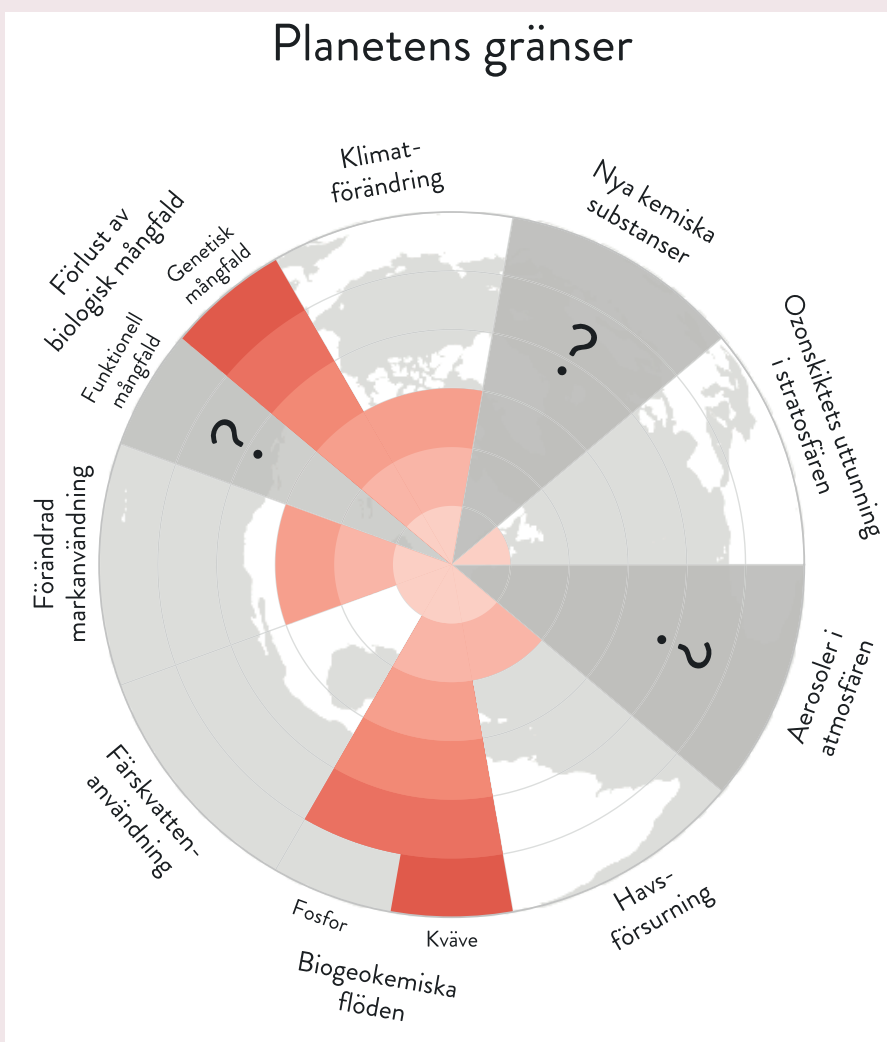
Vi kan i högsta grad tala om en kris för den liberala demokratin. Men den underliggande orsaken är inte

högerpopulism. Snarare är orsakssambandet det motsatta: Högerpopulismens framgångar är ett resultat av demokratins kris. Medborgarna förväntar sig förbättringar, men många får eroderande välfärd och skydds-nät, ser klyftorna vidgas och tappar tilltron till den demokratiska politikens förmåga att möta framtiden.

Betyder det här att det inte finns några bekymmer alls med dagens invandrings- och integrationspolitik? Självklart inte. Men lösningen är inte schablonmässigt "tuffare tag" – eller att moralisera över dem som väljer att lägga sin röst på Sverigedemokraterna. Lösningen handlar om att lyfta upp de problem som lett fram till vår tids demokratiska kris: växande klyftor, urholkad välfärd, bristande förtroende för välfärdsstaten och politikens förmåga att hantera problemen – och att presentera konkreta vägar framåt. Det här är också grunden för en bättre migrations- och integrationspolitik. Migration är inte antingen av ondo eller godo. Utfallet handlar om vilken politik som förs i övrigt. Finns de resurser som krävs för att på kort sikt möta en flyktingvåg? Byggs bostäder? Satsas tillräckligt på utbildning och välfärdskapacitet? Skyddas arbetstagare från att se sina arbetsvillkor försämrade? Om svaren på de frågorna är nej finns mycket små chanser att föra en lyckad invandrings- och migrationspolitik.

3.2.3 Ekologiska utmaningar

Världen står idag inför en akut klimatkris. Samtidig pressas jordens ekosystem och naturresurser alltmer. Den biologiska mångfalden slås ut i en omfattning som saknar motstycke miljontals år tillbaka i tiden.[27] En rad planetära gränser riskerar enligt forskarna att överskridas under 2000-talet – med svåröverblickbara konsekvenser.[28]

Figur 5: Påverkan på natur och ekosystem ligger nära vad forskarna bedömer som farligt inom flera områden. Källa: Stockholm Resilience Centre⁷

Det är ingen slump att vi står inför allvarliga globala miljöhot samtidigt som vi måste tackla växande klyftor och demokratiska utmaningar. Problemen hänger samman. De har utvecklats och fördjupats under samma era – den marknadsdrivna globaliseringens decennier.

Miljöforskare beskriver den här tidsperioden som “Den stora accelerationen” eftersom kurvorna för en rad miljöproblem skjutit i höjden under de senaste 50 åren.[29] Man kan säga att miljöproblemen har globaliserats, i takt med världsekonomin. De genomkorsar numera världens gränser på samma sätt som företag och kapital. Samtidigt har de antagit en dimension som börjar påverka naturen i global skala. Tidigare var många miljöproblem lokala, nationella eller på sin höjd regionala. Idag påverkas hela det komplexa, livsupprätthållande system av växter, djurarter, hav, land, polarisar och atmosfär som utgör grunden för människans existens på jorden. I forskarvärlden beskrivs vår samtid därför som en ny geologisk era: Antropocen – människans tidsålder.[30]

En del menar att ordet Antropocen leder tankarna fel. Det som påverkar naturen är inte människor i allmänhet. Snarare handlar det om världens samlade ekonomi, med sitt fossildrivna energisystem och stadigt växande produktion, konsumtion, utsläpp och nyttjande av naturresurser. Eller om man så vill: Vår tids globala kapitalism.

I forskarvärlden är de globala miljöproblemen inget nytt. Klimathotet har varit ett vetenskapligt faktum i över 30 år. Varningar att världens växande ekonomi kan börja börja tära på planetens gränser har lyfts sedan 1960-talet.[31] Ändå har världen inte lyckats ta itu med problemen. Det är den här saktfärdigheten som lett fram till vår tids klimatkris och alltmer akuta ekologiska utmaningar.

Det finns flera förklaringar till oförmågan.[32] En är att klimathot och globala miljöproblem är just globala. De kan vara svåra att ta itu med för enskilda länder. Samtidig framstår de för många medborgare – och politiker också för den delen – som något abstrakt och avlägset. De syns i forskarnas kurvor och statistik men är ingenting som människor upplever i sin vardag. Därför har problemen under lång tid gått att förtränga. Samtidigt har enskilda aktörer som tjänar på utvecklingen gjort sitt bästa för att tona ned allvaret.

En annan grundläggande förklaring handlar om vår tids marknadsstyrda samhälle. Marknader i sig tar inte någon hänsyn till globala miljöproblem. Den globala uppvärmningen har beskrivits som historiens största marknadsmisslyckande.[33] För att hantera problemen behövs regleringar, styrmedel och omfattande investeringar – saker som kräver nationella och om möjligt globala beslut. Politiken måste med andra ord förändra ramarna för ekonomin och hantera det marknaden inte förmår att hantera. Det här har i mångt och mycket gått på tvärs mot den nyliberala erans ekonomiska tankegångar.

En djupare fråga handlar om ekonomisk tillväxt. Fossila bränslen har varit avgörande för ekonomisk tillväxt ända sedan den industriella kapitalismens barndom. Utsläppen har i stort sett vuxit i takt med världsekonomin. Ska utsläppen sluta växa så finns egentligen bara två vägar att gå: Antingen måste den ekonomiska tillväxten göras oberoende av fossila bränslen – genom energieffektiviseringar, nya energikällor och grön teknik. Tillväxten måste göras grön. Eller som det heter på fikonspråk: tillväxten måste frikopplas från fossila utsläpp. Alternativt måste världsekonomin sluta växa. Ska utsläppen minska – för att inte tala om försvinna helt – så blir grön teknik än mer avgörande. Eller också måste världsekonomin krympa rejält – eller både och.

Man kan säga att den nyliberala globaliseringens era har lett till motsatsen. Maximalt fokus på tillväxt samtidigt som rejäla satsningar på gröna alternativ och åtgärder som på allvar minskar utsläppen har utblivit. Trots forskarnas varningar och intensiva klimatförhandlingar accelererade utsläppen under 90- och 00-talen. Utsläppen har minskat en del i västvärlden. Samtidigt har produktionen förflyttats till låglöneländer som Kina. Produktionen har globaliserats, världsekonomin har vuxit – men ekonomin som helhet har inte blivit nämnvärt grönare.

De gångna decenniernas misslyckande har lett till att världen idag står inför en enorm tidspress. Klimathotet har förvandlats till en klimatkris. Det här beror på att klimatproblemet har en inbyggd klocka. Koldioxiden från fossila utsläpp stannar kvar i jordens atmosfär i tusentals år. Utsläppen staplas därför på hög. Jordens medeltemperatur höjs i samma takt som den här högen växer. För att hejda den globala upp-

värmmningen räcker det med andra ord inte att minska utsläppen lite. De måste upphöra helt.

Hittills har jordens medeltemperatur stigit med ungefär 1 grad – den största delen under de senaste 50 åren. Ska världen minimera risken för verkligt allvarliga konsekvenser så måste temperaturökningen begränsas till 1,5-2 grader (se kapitel 10). För att klara det här krävs idagsläget en dramatisk omställning. Under kommande tio år måste utsläppen av koldioxid halveras. 2050 måste de i stort sett vara uttraderade. För att begränsa uppvärmningen till 1,5 grader räcker inte ens detta. Stora mängder koldioxid måste sannolikt också sugas ut ur atmosfären.[34]

Samtidigt har det blivit alltmer uppenbart att klimatkrisen är intimt kopplad till vår tids sociala utmaningar. Rika och välbeställda ger genom sin konsumtion upphov till betydligt större utsläpp än fattiga. Världens rikaste tiondel står för närmare hälften av alla utsläpp av växthusgaser – medan den halva av världens befolkning som tjänar minst står för 13 procent.[35]

Ur ett globalt perspektiv har det här uppmärksamrats under lång tid. Utsläppen växer förvisso i världens utvecklingsländer, men räknat per person är de betydligt högre i den industrialiserade världen. Samtidigt har rika länder större resurser att ta itu med problemen. Klimatfrågan är med andra ord en fördelningsfråga: Vem ska stå för omställningens kostnader? Politikens oförmåga att hantera det här har under lång tid blockerat FN:s klimatförhandlingar och är ytterligare en orsak till de gångna decenniernas misslyckanden.

På senare år har det blivit tydligt att de här problemen skär tvärs igenom nationsgränserna. I Sverige genererar den tiondel som tjänar mest tre till fem gånger mer utsläpp än de med lägst inkomst.[36] Den rikaste tiondelen i Sverige står för mer än 20 procent av utsläppen – den fattigaste för ungefär 5 procent. Sedan 1990-talet har de här skillnaderna inom länder ökat, i takt med de växande ekonomiska klyftorna. I Sverige förefaller utsläppen bara ha ökat för en enda inkomstgrupp: Den rikaste tiondelen. I världen som helhet har utsläppen förändrats ungefär som elefantkurvan – de har vuxit bland globaliseringens vinnare och legat still bland övriga.[37]

Det här är en avgörande insikt: De globala miljöproblemen är en klassfråga. Utsläppen måste försvinna i alla länder och bland alla inkomstgrupper, men förutsättningarna är vitt skilda. Och när världen nu står inför en klimatkras så måste omställningen genomföras mot bakgrund av decennier av växande ekonomiska klyftor.

För globaliseringens vinnare i den rika världen – låt säga en välutbildad, urban medelklass som gynnats av den nyliberala eran och som generellt sett står för de största utsläppen – är det lätt att säga att alla nu måste förändra sin livsstil. För globaliseringens förlorare – som lever knapert, som kanske bor utanför storstäderna och är beroende av bil – är det hela en annan femma. De gula västarnas protester i Frankrike har lyft upp den här konflikten till ytan. Protesterna handlar inte bara om höjda bränsleskatter. I botten finns en djup frustration över de gångna decenniernas ojämlika utveckling.

Det här är en av förklaringarna till att många högerpopulistiska partier anammat klimatförnekelse i sin retorik. Fenomenet blir tydligast i regioner som byggt sitt forna välstånd på produktion av fossila bränslen. Många av de här regionerna tillhör redan globaliseringens förlorare. Fabrikerna har försvunnit och nu ska kolet bort. När politiken negligerar globaliseringens sociala misslyckanden kan högerpopulister som Trump skörda framgångar som klimatförnekare och fossilbranschens försvarare.

Problematiken fördjupas också av vår tids växande sociokulturella klyftor. De som lyfter klimathotet tillhör ofta en välutbildad medelklass – forskare och aktivister. Samtidigt har politikens reträtt lett till att klimatproblemet individualiserats. Klimatkrisen har hamnat i knät på oss som individer. Den politiska debatten fokuserar på vårt agerande som konsumenter – inte hur produktionen och samhällssystemet kan förändras genom politiska beslut. Resultatet blir ofta moraliserande – utan utsikt för brett gehör.

Politikens reträtt har också gjort att många idag misströstar. En del hävdar med bestämdhet att det är "kört". Uppgivenheten är begriplig. Men den döljer samtidigt de möjligheter som finns. Under de senaste 10 åren har kostnaderna för förnybar energi sjunkit dramatiskt. I stora delar av världen är sol- och vindkraft idag det billigaste alternativet för ny elproduktion. Drivkraften bakom den här utvecklingen har varit politiska satsningar av enskilda länder som Tyskland och Kina. Genom subventioner och statliga satsningar

har teknikerna kunnat skalas upp och knuffats över krönet till kommersiell slagkraft.[38]

Den förnybara energirevolutionen har lett till stora förändringar i energivärlden. Användningen av kol antas exempelvis ha nått sin slutgiltiga topp i världen och många tror att oljan snart står på tur. Det här har bidragit till att utsläppskurvan för världen planat ut under 2010-talet. I grund och botten är fossilbranschen idag en bransch på fallrepet. Den avgörande frågan är hur lång tid dödskampen kommer att ta.

Det går med andra ord att göra något åt problemen – om politiken vågar satsa. Rent tekniskt är det fortfarande möjligt att begränsa den globala uppvärmningen till 1,5-2 grader. Kostnaderna för en omställning beräknas ligga runt 2 procent av världens BNP (något högre för 1,5-gradersmålet) – betydligt lägre än prislappen för att inte agera alls.[39] Men det krävs en systemförändring av dagens politik nu, inte om 10 år. Investeringarna i grön teknik måste exempelvis flerfaldigas. De ekonomiska styrmedlen för att driva på utvecklingen måste skärpas – liksom regelverken för att fasa ur vår tids fossila system. Dessutom måste kostnaderna för omställningen fördelas rättvist – om politiken ska få brett gehör.

Grön teknik beräknas kunna stå för en stor del av omställningen – men inte allt. Uppskattningsvis 70-80 procent kan åstadkommas med hjälp av förnybar energi och energieffektiviseringar.[40] Resten kräver mer genomgripande samhällsförändringar. Samtidigt vet vi att klimatkrisen inte är vår tids enda globala miljöhot. Allt fler forskare menar därför att vår tids fokus på ekonomisk tillväxt måste förändras.[41] Däremot finns inga självklara svar på hur en framtida, hållbar ekonomisk utvecklingsmodell bör se ut. En del hävdar tvärsäkert att grön teknik kommer att lösa allt. Andra att hela världsekonomin måste krympa.

Vår utgångspunkt är pragmatiskt. Det forskningen kan säga är att vi behöver ta tydliga steg mot ett samhälle som både är mer jämlikt och håller sig inom planetens gränser.[42] De gröna delarna av ekonomin måste växa, de klimatskadliga och resursutarmade delarna krympa och frukterna av utvecklingen måste fördelas mer rättvist. Vad slutresultatet blir i BNP-tillväxt räknat är i grund och botten mindre intressant. Förmodligen måste vi gå mot en ekonomi som är mer cirkulär, med betydligt mer av återvinning och återbruk, och där mer av produktionen sker lokalt.[43] Men det här är för tidigt att säga. Det avgörande nu är att politiken tar en ny riktning.

3.2.3 Behovet av en grön ny giv

Forskningens budskap är tydligt: de senaste decenniernas ekonomiska utveckling är ohållbar – ekologiskt, socialt, demokratiskt. Det är också uppenbart att de tankeramar som dominerat politiken under globaliseringens decennier har bidragit till utvecklingen – till de växande klyftorna, till oförmågan att tackla klimathotet och till den politiska handlingsförklammning som på det hela taget undergrävt förtroendet för demokratin.

Samtidigt är det tydligt att utmaningarna hänger samman – och därför måste tacklas gemensamt. Klimatkrisen och det växande stödet för högerextrema krafter kommer exempelvis inte att kunna hanteras utan att politiken samtidigt tar itu med vår tids växande klyftor.

Den gemensamma grunden för att ta itu med utmaningarna handlar enligt vår mening om en förändrad ekonomisk politik. Som möjliggör handling. Där akuta samhällsutmaningar inte dikteras av ett fiktivt reformutrymme utan av verkligheten och vetenskapens budskap. Vi vet mycket väl vad som behöver göras: vi behöver bryta med de gångna decenniernas ekonomiska tankeramar, politiken behöver ta ett större ansvar för samhällsutvecklingen. Vi behöver genomföra omfattande investeringar för att stärka välfärden. Vi behöver minska klyftorna och höja skatterna på förmögenheter och kapital. Och vi behöver genomföra en massiv satsning på grön omställning.

De reformförslag vi för fram är inte unika. I själva verket lyfts de idag på allt fler håll i världen – av forskare, ledande institutioner, politiker och aktivister. Reformpaketet beskrivs ofta som en Green New Deal – en grön ny giv. Tankarna tog form under åren efter finanskrisen 2008, men har på senare tid utvecklats och fått allt starkare stöd.[44] I USA har de lyfts av tunga namn inom det demokratiska partiet [45]. I Europa växer stödet – från brittiska Labour till det spanska socialistpartiet PSOE och allt bredare kretsar.

Namnet Geen New Deal anspelar på Roosevelts New Deal på 30-talet – med reglering av finansmarknaderna och omfattande samhällsinvesteringar för att ta itu med dåtidens galopperande arbetslöshet. Jämförelser mellan vår turbulenta samtid och det kaotiska 30-talet kan kännas sliten. Historien upprepar sig inte men det finns många avgörande paralleller. Då som nu växte de ekonomiska klyftorna. Västvärlden plågades av efterdyningarna till en djup finanskris och de högerextrema krafterna växte i takt med arbetslösheten och samtidigt stod de etablerade partierna handfallna. En blind marknadstro fjättrade politiken. I Tyskland ledde utvecklingen till katastrof och de etablerade partierna – inklusive socialdemokraterna – stod fast vid åtstramningspolitiken.[46] I andra länder utmanades de ekonomiska dogmerna; i USA av Roosevelt, i Storbritannien av Keynes – och i Sverige av socialdemokraterna med Ernst Wigforss i spetsen.

Ur ett längre perspektiv var 30-talet kulmen på en utveckling som pågått sedan industrialismens barndom. Händelseförloppet har beskrivits av den ungersk-amerikanske forskaren Karl Polanyi.[47] Den industriella kapitalismen ledde till en enastående teknisk utveckling, men utvecklingen var ojämn. Klyftorna växte och forna samhällsrelationer smulades sönder. Dåtidens politiker försökte omdana samhället med marknaden som ledstjärna. Men, som Polanyi påpekar, drömmen om ett marknadsstyrt samhälle är i grund och botten en utopi. Människor, pengar och natur är inga vanliga handelsvaror. Industrialismens marknadsvåg möttes av sociala motreaktioner: från 1800-talets arbetarrörelse till 1900-talets fascism och revolutionära kommunism. Utvecklingen kulminerade med nazismens maktövertagande och krigets kaos, men den ledde också till New Deal, Saltsjöbadsavtal och efterkrigstidens välfärdsstater av socialdemokratiskt, keynesianskt snitt. Marknadens vassa kanter "bäddades in", som Polanyi uttryckte det.

Många samhällsforskare tar idag avstamp i Polanyis beskrivning.[48] De nyliberala globaliseringen liknas vid en ny marknadsvåg. Politiken har på nytt överlämnat samhällsutvecklingen i marknadens händer. Marknadskrafterna har frigjorts från efterkrigstidens välfärdsstater, men problemen skaver allt mer. Hitills har socialdemokratin abdikerat inför utmaningarna och utvecklingen har beskrivits som mer eller mindre oundviklig.[49] Istället har högerpopulismen blivit det dominerande svaret.

Nu står världen och väger – som på 30-talet – Med det stora tillägget att vår tids marknadsvåg också lett oss till randen mot en ekologisk katastrof. Vi vet mycket väl att färdriktningen är ohållbar – de ekonomiska dogmerna har diskvalificerats av världens ledande expertis. Men politiken släpar ängsligt efter. Samhällsforskarna beskriver vår samtid som ett interregnum – ett mellanrum.[50] Nyliberalismens tankesystem har brakat samman – men det har inte ersatts av något nytt. Vi behöver återigen en New Deal. Och den här gången måste den vara grön.

Politisk förändring kräver mod. En del hävdar att vår tids utmaningar inte går att ta itu med på nationell nivå utan att de måste lösas globalt. Det här är en missuppfattning. Politiken behöver förändras både nationellt och internationellt men förändringarna kommer knappast att ta sin början globalt. Precis som när det gäller förnybar energi måste enskilda länder nyttja det manöverutrymme som faktiskt finns och gå före. Så inleddes förändringarna på 30-talet: svensk socialdemokrati tog tillvara på det manöverutrymme man hade. Och så ser vägen mot förändring också ut idag.

En grön ny giv gör inte anspråk på att ha alla svar. Det är ingen färdig karta för hur en socialt och ekologiskt hållbar värld bör se ut om 50 år. Reformism i Wigforss anda är inte utopisk men den utgör en nödvändig gir bort från en uppenbart ohållbar väg och en dörröppnare mot en hoppfullare framtid. En grön ny giv är, med Wigforss egna ord, en provisorisk utopi. Med detta menas reformer som är konkreta nog att genomföras – men samtidigt visionära nog att verka systemförändrande. I en värld präglad av rädsla, växande klyftor och en otyglad klimatkras är detta minst sagt välbehövligt.

3.2.4 Lästips

Hans Abrahamsson (2019), Vår tids stora omdaning – Om konsten att värna demokrati och social hållbarhet, Bokförlaget Korpen

Sheri Berman och Maria Snegovya (2019), Populism and the Decline of Social Democracy, Journal of Democracy, Volume 30, Number 3, July 2019, <http://muse.jhu.edu/article/729165>

Manuell Castells (2019), Rupture – The Crisis of Liberal Democracy, Polity

Björn Elmbrant (2015), Innan mörkret faller – Ska 30-talet hinna i kapp oss?, Atlas

Jens Ergon (2016), Omställningen – 10 år som kommer att förändra världen, Leopard Förlag

Nancy Fraser och Bashkar Sunkara (2019), Det gamla dör och det nya kan inte födas, Tankekraft förlag

Michael Jacobs och Mariana Mazzucato (2016), Rethinking Capitalism – Economics and Policy for Sustainable and Inclusive Growth, Wiley Blackwell

Naomi Klein (2019), The Burning Case for a Green New Deal, Simon Schuster

Jonathan Ostry, Prakash Loungani och Andre Berg (2019), Confronting Inequality – How Societies Can Choose Inclusive Growth, Cambridge University Press

Kate Raworth (2017), Donut Ekonomi – Sju principer för en framtida ekonomi, Diadalos

Göran Therborn (2018), Kapitalet, överheten och alla vi andra: Klassamhället i Sverige – det rådande och det kommande, Arkiv förlag

3.2.5 Referenser

- [1]OECD (2011), Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264119536-en>.
- [2]Göran Therborn (2018), Kapitalet, överheten och alla vi andra, Arkiv förlag, Lund.
- [3]Jonathan Ostry. et al (2019), Confronting Inequality - How Societies Can Choose Inclusive Growth, Columbia University Press, New York
- [4]Ann Pettifor (2019), Produktionen av pengar, Verbal förlag, Stockholm
- [5]Josph Stiglitz (2013), The Price of Inequality, W.W. Norton Company
- [6]Gabriel Zucman(2015), Gömda rikedomar - En undersökning av skatteparadisen, Diadalos
- [7]Thomas Piketty (2014), Kapitalet i det 21:a århundradet, Karneval
- [8]Claes Belfrage och Markus Kallifatides (2017), "Finansialiseringen av Sverige", Katalys rapport nr 38, Stockholm https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2017/11/Katalys_Finansialisering-av-Sverige_webb.pdf
- [9] Branko Milanovic (2018), Global Inequality - A New Approach for the Age of Globalization, Harvard University Press.
- [10]Frederic Cingano. (2014), Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 163, OECD Publishing, Paris; Jonathan Ostry. et al (2019), Confronting Inequality - How Societies Can Choose Inclusive Growth, Columbia University Press, New York; Jonathan Ostry. et al (2016), "Neoliberalism: Oversold?", Finance & Development, June 2016, Vol. 53, No. 2, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2016/06/pdf/ostry.pdf>,
- [11]SCB, Återstående medellivslängd vid 30 års ålder efter utbildningsnivå 2000–2018, <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningsframskrivningar/demografisk-analys/pong/tabell-och-diagram/livslangd/aterstaende-medellivslangd-vid-30-ars-alder-efter-utbildningsniva/>
- [12]Guy Standing (2016), Prekariatet - Den nya farliga klassen, Bokförlaget Diadalos; OECD, UnderPressure: The Squeezed Middle Class, OECD Publishing, Paris, 2019
- [13]Folkhälsomyndigheten, Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utvecklingen under perioden 1985-2014, 2018
- [14]Jonathan Ostry. et al (2019), Confronting Inequality - How Societies Can Choose Inclusive Growth, Columbia University Press, New York
- [15]Björn Elmbrant (2019), Marknadens tyranni, Leopard förlag, Stockholm.

- [16]Eckhart Hein, Walter Paternes Meloni och Pasquale Tridico (2019), Welfare Models and Demand-led Growth Regimes before and after the Financial and Economic crisis. FMM Working paper. IMK, https://www.boeckler.de/pdf/p_fmm_imk_wp_41_2019.pdf
- [17]Sheri Berman och Maria Snegovaya (2019), Populism and the Decline of Social Democracy, *Journal of Democracy*, Volume 30, Number 3, July 2019, pp. 5-19, <http://muse.jhu.edu/article/729165>
- [18]Enna Gerin et al, När kapitalet vann valet - Analys av valet 2018, Katalys, 2019, <https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2018/11/Katalys-Valanalys-2018-1.pdf>
- [19]Johanna Folke et al (2018), Economic Losers and Political Winners, Sweden's Radical Right, Stockholm: Research Institute of Industrial Economics.
- [20]Hans Abrahamsson (2019), Samhällstillhörighet, främlingsfientlighet och högerpopulism, Vår tids stora omdaning - Om konsten att värna demokrati och social hållbarhet, Bokförlaget Korpen, 2019
- [21]Thomas Piketty (2018), Brahmin Left vs Merchant Right: Rising Inequality & the Changing Structure of Political Conflict, WID Working Paper, 2018/7; Svallfors et al (2015), Makt utan mandat - De policyprofessionella i svensk politik, Dialogos
- [22]Peter Mair (2013), Ruling the Void - The Hollowing of Western Democracy, Verso, New York; Mouffe, Chantal (2009), Om det politiska, Tankekraft
- [23]Hans Abrahamsson (2019), Samhällstillhörighet, främlingsfientlighet och högerpopulism, Vår tids stora omdaning - Om konsten att värna demokrati och social hållbarhet, Bokförlaget Korpen, 2019
- [24]Manuel Castells (2019), Rupture - The Crisis of Liberal Democracy, Polity Press
- [25]Didier Eribon, Tillbaka till Reims, Verbal förlag, 2018; Hochschild, Arlie Russel, Strangers in Their Own Land - Anger And Mourning on the American Right, The New Press, 2016
- [26]Cas Mudde, Populism - A Very Short Introduction, Oxford University Press, 2017
- [27]IPBES, Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services, Summary for Policymakers, 2019
- [28]Will Steffen et al, Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet, *Science* 347 (6223), 2015, <https://science.sciencemag.org/content/347/6223/1259855.abstract>
- [29]Will Steffen et al, The Trajectory of the Anthropocene: The Great Acceleration, *The Anthropocene Review*, mars 2015, <https://www.researchgate.net/publication/272418379>
- [30]Sverker Sörlin, Antropocen: En essä om människans tidsålder, Weyler förlag, 2016
- [31]Donella Meadows et al (1972), Limits to Growth, Universe Books
- [32]Jens Ergon. (2016), Omställningen - 10 år som kommer att förändra världen, Leopard förlag
- [33]Nicholas Stern. (2006), Stern Review on the Economics of Climate Change
- [34]IPCC, Global Warming of 1.5 °C, Special Report SR15, 2018; Jonas Rockström et al, A Roadmap for Rapid Decarbonization, *Science*, 24 mars 2017, Vol. 355, Issue 6331, pp. 1269-1271
- [35]Thomas Tomas Piketty et al, Carbon and inequality: from Kyoto to Paris, Paris School of Economics, 2015
- [36]David Andersson et al, Low-carbon lifestyles and subjective well-being: An analysis of Swedish households, *Ecological Economics*, 2014; Anders Nilsson et al, Consumption-Based Carbon Accounting of Swedish and Stockholm Households, KTH, 2013; Jonas Nässén et al, Explaining the Variation in Greenhouse Gas Emissions Between Households Socioeconomic, Motivational, and Physical Factors, *Journal of Industrial Ecology*, 2014
- [37]Tomas Piketty et al, Carbon and inequality: from Kyoto to Paris, Paris School of Economics, 2015
- [38]Jens Ergons (2016), Omställningen - 10 år som kommer att förändra världen, Leopard förlag
- [39]IPCC, Global Warming of 1.5 °C, Special Report SR15, 2018; Kahn et al (2019), Long-Term Macroeconomic Effects of Climate Change: a Cross-Country Analysis, NBER Working Paper No. 26167
- [40]IRENA, Global Energy Transformation: Roadmap to 2050, 2018; IEA/IRENA, Perspectives for the Energy Transition: Investment Needs for a Low-Carbon Energy System, 2018

- [41]Tim Jackson (2009), Välfärd utan tillväxt - Så skapar vi ett hållbart samhälle, Ordfront
- [42]Se exempelvis Kate Raworth, Donut ekonomi - Sju principer för en framtida ekonomi, Bokförlaget Daidalos, 2018
- [43]Pernilla Pernilla Hagbert, Framtider bortom BNP-tillväxt - Slutrapport från forskningsprogrammet 'Bortom BNP-tillväxt: Scenarier för hållbart samhällsbyggande', 2018
- [44]Naomi Klein (2019), The Burning Case for a Green New Deal, Simon Schuster
- [45]Bernie Sanders (2019), The Green New Deal, <https://berniesanders.com/issues/the-green-new-deal/>
- [46]Björn Elmbrant (2015), Innan mörkret faller - Ska 30-talet hinna ikapp oss?, Atlas
- [47]Karl Polanyi (1944), The Great Transformation, New York
- [48]Hans Abrahamsson (2019), Vår tids stora omdaning - Om konsten att värna demokrati och social hållbarhet, Bokförlaget Korpen
- [49]Sheri Berman och Maria Snegovaya (2019), Populism and the Decline of Social Democracy, Journal of Democracy, Volume 30, Number 3, July 2019, pp. 5-19, <http://muse.jhu.edu/article/729165>
- [50] Nancy Fraser och Sunkhara Bhaskar (2019), Det gamla dör och det nya kan inte födas, Tankekraft

4. NY EKONOMISK POLITIK

Det här kapitlet tar upp nödvändigheten i att ändra ramverket för den ekonomiska politiken, och varför de verktyg som används mest idag inte är tillräckliga för att möta de växande utmaningarna.

Sverige har världens kanske mest restriktiva ramverk för den ekonomiska politiken. Statens finanser ska visa överskott över konjunkturcykeln, utgiftstak fastställs och kommuner och landsting har hårda krav på budgetbalans. Penningpolitiken är helt inriktad på att hålla nere inflationen och varken finans- eller penningpolitik är därmed inriktade på full sysselsättning, jämn ekonomisk fördelning eller ger tillräckligt utrymme att hantera aktuella eller kommande samhällsproblem, såsom klimatomställning, bostadsbrist eller migrationsströmmar. Så behöver det inte vara. Det restriktiva ramverket är en självpåtagen tvångströja som vi menar skadar Sverige och hämmar vårt land på flera sätt.

Ibland hävdar såväl politiker, statstjänstemän och akademiska nationalekonomer att de åtstramande och begränsande effekterna, som överskottsmålet och resten av det restriktiva ramverket för den ekonomiska politiken har, var nödvändiga för den svenska ekonomins återhämtning efter 1990-talskrisen. Men bevisen för detta är få. I LO:s kongressrapport från 2016 beskrivs hur själva upprinnelsen till ramverket mycket väl kan vara en felaktig bild av Sveriges möjligheter under krisen i början av 90-talet att erhålla lån på den internationella kapitalmarknaden. [1] Den svenske nationalekonomen Lennart Erixon menar att regelverket, om något, försenade den makroekonomiska återhämtningen efter 1990-talskrisen. [2]

Den tyske nationalekonomen Achim Truger menar i en serie arbeten att hela den Europeiska unionen lider av kroniskt svaga offentliga investeringar, vilket hämmar sysselsättning och tillväxt. [3] Truger, liksom kollegan Eckhard Hein, lyfter fram de illa utformade ekonomiska institutionerna i Europa (åtstramande finanspolitiskt ramverk, penningpolitisk integration inom Euroområdet utan finanspolitisk integration) och påvisar effekterna i form av svag produktivitetstillväxt, låg sysselsättning och dramatiskt växande ojämlikhet. [4] Även inom ramen för det nuvarande europeiska regelverken vore det dock möjligt att utöka de offentliga investeringarna, vilket bland andra Truger påtalat under lång tid.

Investeringsstakten inom EU har varit låg sedan den globala ekonomi- och finanskrisen startade 2008. Under de senaste åren har en viss skiftning kunnat utrönas på europeisk nivå. EU-kommissionen har insett att det offentligas roll som finansiell aktör behöver stärkas för att få fart på den ekonomiska återhämtningen. [5] Detta ledde fram till den så kallade Junckerplanen vars mål var att mobilisera 315 miljarder euro till investeringar i EU-länder mellan 2015 och 2018. Planens centrala verktyg består av Europeiska fonden för strategiska investeringar (Efsi) som genom Europeiska Investeringsbanken mobiliserar privat kapital genom garantier. Med hjälp av 21 miljarder euro i startkapital lyckades Efsi nå målet om att mobilisera 315 miljarder till juli 2018. Målet är nu att 500 miljarder euro ska mobiliseras till år 2020. Junckerplanen förväntas leda till att 1,4 miljoner arbetstillfällen skapas och att EU:s BNP ökar med 1,4% till 2020. [6] Efsi har investerat 2,7 miljarder euro i Sverige, och väntas leda till 10 miljarder i ytterligare investeringar. Exempelvis har lån getts ut till Volvo för att utveckla elbilar, och över en miljard har investerats i en stor vindkraftspark i Norrland. [7] EU-kommissionens omsvängning och Junckerplanen är positiva tecken, men är endast små steg i rätt riktning. Det behövs mer, mycket mer.

4.1 LÅNA TILL INVESTERINGAR KAN VARA KLOKT

När investeringsbehovet är stort kan det vara klokt att finansiera investeringar med lån. Med lånefinansiering behöver den som investerar inte avstå andra möjliga användningar av pengar, såsom utgifter för vård, skola, omsorg eller rättsväsende. Den totala offentliga, däribland den statliga, ekonomin ska givetvis på lång sikt vara fullt finansierad med skatte- och andra intäkter av offentlig verksamhet, men kunna uppvisa

underskott och lånefinansieras om så behövs under ett flertal år för att genomföra önskade investeringar i att möta samhällsutmaningar. De medborgare som i en lång tid framöver ska dra nytta av investeringarna ska vara med att betala. Det långsiktiga målet för staten skall inte vara att bygga upp en finansiell förmögenhet, utan att bygga upp värden i infrastruktur, fastigheter eller natur- och kulturvärden. Vi menar därför att överskottsålet för statens finanser har spelat ut sin roll och att Socialdemokratin bör föreslå att reformera det finanspolitiska ramverket. Det nya ramverket bör bygga på en separation av löpande drift av det offentliga och offentliga investeringar där de senare kan och bör finansieras med lån.

4.2 MÖJLIGGÖR NÖDVÄNDIGA INVESTERINGAR MED STATLIG INVESTERINGSBANK

Reformisterna menar att Sverige under det kommande decenniet behöver storskaliga offentliga och privata investeringar för att skapa nya jobb, möta bostadsbrist och för att ställa om Sverige till ett klimatneutralt samhälle. Vi beräknar att det behövs 4000 miljarder kronor inom följande områden:

- Nybyggnation och upprustning av bostäder.
- Järnväg
- Ny elproduktion som ersätter den kärnkraft som fasas ut.
- Nybyggnad av elnät inom landet och internationellt
- Produktion och distribution av biodrivmedel
- En infrastruktur för att fånga in och lagra koldioxid, så kallad CCS-infrastruktur.
- Elfordonsinfrastruktur
- Infrastruktur för kollektivtrafik

Under efterkrigstiden etablerades ett antal offentliga investeringsbanker i Europa, såsom Europeiska Investeringsbanken (EIB) och KFW i Tyskland, för att säkerställa att företag hade tillgång till billigt och tålmodigt kapital. Antalet offentliga investeringsbanker i Europa har ökat över tid [8], inte minst för att öka tillväxten efter finanskrisen (se exempelvis Junckerplanen). Men intresset ökar även på grund av insikten om att det kommer krävas ytterst stora belopp av billigt och tålmodigt kapital för att finansiera de investeringar som kan lösa den allt mer tilltagande klimatkrisen.

I linje med EU, OECD m.fl. anser vi att en svensk statligt ägd investeringsbank ska skapas efter EIB och KFW:s modell. EIB har utformat finansiella verktyg såsom lån och garantier som följer EU:s statsstödsregler och som därmed redan är godkända att använda i Sverige. Det innebär att det enda som krävs är politisk vilja. [9]

Den statligt ägda investeringsbanken kan ha en fond-i-fondstruktur, som bl.a. möjliggör för institutionella investerare såsom pensionsfonder att investera i projekt.

Så här kan investeringsbanken fungera rent konkret: Staten ger exempelvis investeringsbanken 40 miljarder kronor varje år. Det kapitalet används sedan som säkerhet för att låna på den internationella kapitalmarknaden. Med en så kallad hävstångseffekt på x10 skulle banken därmed varje år ha 400 miljarder kronor som kan investeras i till exempel nya bostäder, bioraffinaderier, batterifabriker och ny järnväg. Nedan ges en något mer detaljerad beskrivning på områden som investeringsbanken kan och bör investera i:

4.2.1 Elproduktion och elnät

En omfattande ny elproduktion behöver planeras av minst tre skäl:

1. Under de närmaste decennierna kan många elproduktionsanläggningar nå sin förväntade livslängd. (Kärnkraft men även biokraft, vattenkraft och vindkraft). Energimyndigheten bedömer att det kan röra sig om uppemot 105 terawatt-timmar i ackumulerad produktion fram till 2045.
2. En grön omställning av industrin innebär att företag använder el från förnybara källor istället för fossila bränslen i produktionen. Om nuvarande produktionsnivå ska behållas kan det leda till en dubbling av industrins efterfrågan på el. [10] Till detta kommer ökad efterfrågan på el från elektrifiering av transportsektorn.
3. EU-länder behöver ersätta mycket stora mängder fossilt bränsle med ren energi och den svenska exporten av ren el bör kunna öka för att bidra till halvering av utsläppen i hela EU till 2030 och till nollutsläpp senare. Därtill behöver investeringar i stamnätet göras. Många av ledningarna och stationerna börjar närma sig slutet av sin livslängd och måste förnyas.

Ökningen av andelen förnybar elproduktion gör att stamnätet för el måste byggas ut. Dels måste stamnätet kunna ta emot el från exempelvis ny vindkraftsproduktion, och dels måste elen kunna transporteras vidare både inom och utanför landet. Slutligen är stamnätet en förutsättning för framväxten av en europeisk elmarknad. Den förväntade storleksordningen på investeringarna i stamnätet uppgår till 60 miljarder kronor. [11]

4.2.2 Batteriproduktion

Företaget Northvolt söker just nu finansiering för sin första batterifabrik i Skellefteå som beräknas kosta uppemot 40 miljarder kronor. Företaget har beviljats lån från Europeiska Investeringsbanken men efterfrågar mer statligt stöd för att möjliggöra för Sverige att bli en ledande batteriproducent. Enligt Northvolt kommer åtta batterifabriker behöva byggas i Europa för att möta efterfrågan till 2025. [12] Nuvarande statsstödsregler medger att en investeringsbank kan investera upp till halva kapitalkostnaden per fabrik; 20 x 8: 160 miljarder kronor till 2025.

4.2.3 Järnväg

I Trafikverkets förslag till nationell plan för transportsystemet 2018 till 2029 föreslås att 125 miljarder kronor avsätts till drift, underhåll och reinvesteringar av statliga järnvägar. För vägar är motsvarigheten 164 miljarder. Ytterligare 333.5 miljarder föreslås läggas på utveckling av transportsystemet men det specificeras inte hur mycket som planeras läggas på järnvägen. [13] Schematiskt föreslår vi att investeringarna åtminstone bör dubblas.

4.2.4 Bioraffinaderi

Bioraffinaderier producerar bland annat biodrivmedel från skogsråvara. Det finns ett stort intresse av att bygga ut antalet bioraffinaderier i Sverige. Dessa är dock mycket kapitalintensiva och eftersom den företagsekonomiska risken är fortsatt hög efterfrågar ofta näringslivet tillgång till investeringsstöd. Med ett antagande om att det kommer finnas efterfrågan för konstruktionen av 15 bioraffinaderier under de kommande 10 åren och att kapitalkostnaden per anläggningen kommer vara 3 miljarder kan investeringsbanken låna ut 22,5 miljarder kronor under denna tidsperiod.

4.2.5 Koldioxidlagring, CCS

En viktig del av EU:s klimatpolitik är att satsa på koldioxidavskiljning och -lagring, så kallad Carbon Capture and Storage, CCS. Tekniken är främst aktuell i Sverige för att reducera processutsläpp från industrin. (Behovet av CCS beskrivs mer utförligt i programområde 7.) Med ett antagande om behovet av 1 miljard kronor i lån per CCS anläggning och 15 miljarder för att finansiera nödvändig kringliggande infrastruktur över landet skulle sammanlagt 21 miljarder behöva investeras de första åren för att få till stånd sex anläggningar. Inom nuvarande statsstödsregler kan investeringsbanken

investera upp till halva kapitalkostnaden dvs i detta räkneexempel 10,5 miljarder.

4.2.6 Nybyggnation och renovering av byggnadsbestånd

Det finns ett stort behov av kapital för att bygga nya bostäder och göra existerande bostäder mer energieffektiva. Det senare är en viktig del i klimatomställningen eftersom efterfrågan på el kommer att öka kraftigt. Därmed blir det viktigt att våra bostäder värms upp så effektivt som möjligt. Behovet av nya bostäder beskrivs i mer detalj i programområde 4. Här följer en uppskattning av hur stora investeringar som kommer att behövas för nybyggnation av bostäder: 2880 miljarder fram till år 2030, varav 2200 miljarder det närmaste decenniet.

För energieffektivisering av nuvarande bostäder bedömer Internationella energioorganet IEA att det kommer behöva investeras cirka 155 miljarder dollar i Norden fram till 2050. [14] För Sverige uppskattar Boverket att enbart renoveringen av miljonprogrammets lägenheter kan kosta mellan 300 till 500 miljarder kronor. [15] Enligt Trä- och möbelföretagen är kostnaden något lägre (214 miljarder kronor). [16] En tredje analys uppskattar kostnaden till mellan 300 och 900 miljarder kronor under den kommande tioårsperioden, beroende på ambitionsnivå. [17] Det finns därmed ett relativt stort kostnadsspann på mellan 214 och 900 miljarder kronor. Med ett antagande om att investeringsbanken finansierar hälften av kapitalet skulle kostnaden till att renovera miljonprogrammen under de kommande 10 åren uppgå till mellan 112 och 450 miljarder kronor. Därutöver finns det behov av att energieffektivisera småhus och andra fastigheter.

4.3 PENNINGPOLITIK OCH REGLERING AV DEN FINANSIELLA SEKTORN

Det penningpolitiska ramverket måste samspela med det finanspolitiska. Dagens penningpolitiska ramverk tjänar främst som garant för bankers lönsamhet. För att återföra penningväsendet till att tjäna folkmajoriteten krävs genomgripande reformer såsom att Riksbanken möjliggör för svenska medborgare att erhålla lön, betala räkningar och spara i ett nytt av Riksbanken upprättat elektroniskt betalningssystem, dvs kunna sköta en privatekonomi helt utan kontakt med en annan bank. Övriga banker skall behandlas som andra företag och stå för sina egna affärsrisker, något som på marknadsmässiga villkor torde innebära att de tvingas hålla betydligt mer eget kapital i sina balansräkningar än idag för att anförtrors inlåning från allmänheten. Alla garantier för kommersiella bankers verksamhet bör på sikt avvecklas.

Den dramatiska omvandlingen av det svenska samhället under senare decennier beskrivs i en sammanställande rapport av statsvetaren Claes Belfrage och företagsekonomen Markus Kallifatides (som också är ordförande i Reformisterna). I rapporten beskrivs utvecklingen som en tvåstegsraket av nyliberala reformer (marknadisering och privatisering) och ett frisläppande av finanssystemet, en finansialisering av ekonomin och samhället där de svenska bankerna kommit att åtnjuta en kraftfull och påtagligt svagt genomlyst och utmanad maktposition i samhällslivet. [18] Ett längre och bredare perspektiv på omfattningen av förändringarna i Sverige ges av sociologen Göran Therborn som understryker att landet på många sätt rullats tillbaka i runda tal ett sekel vad gäller förmögenhetskoncentration, inkomstojämlikhet och korruption. [19]

Det första steget mot att återta demokratisk samhällelig kontroll över penningväsendet (kreditsystemet) övervägs av Sveriges Riksbank. Två rapporter har hittills kommit ur det pågående utredningsarbetet gällande införande av en ny elektronisk svensk krona. [20]

Därutöver bör myndigheter ges uppdrag och resurser att långt mer kraftfullt övervaka den finansiella sektorn och den därtill kopplade fastighetssektorn. Ett samlat och långsiktigt arbete att återta demokratisk kontroll över penningväsendet i vid mening behöver stödjas av ett finansmarknadsråd direkt underställt landets statsminister.

4.4 EN SAMMANFATTNING AV FÖRSLAGEN

Här följer en sammanfattning av de viktigaste reformförslag för en ekonomisk politik som ökar jämlikheten och rustar vårt land och alla som bor här för framtiden.

Vi föreslår:

- Nytt ramverk för statens finanser eftersom överskottsmålet har spelat ut sin roll.
- Statens budget bör separera investeringar och offentlig konsumtion/drift.
- En investeringsbank skapas. Scenario: Insats av nytt statligt kapital på 400 miljarder kronor över 10 år (som tillförs över statsbudgeten). Med en hävstångseffekt x10 ger det 4000 miljarder kronor över 10 år för investeringar.
- Investeringsbudget för kommuners, landsting/regioners och statens integrationsåtgärder de närmaste 10 åren.
- Regeringsbeslut om direktiv och kraftig resurstillförsel till Konkurrensverket för granskning av konkurrensen inom den finansiella sektorn, byggsektorn och fastighetsmäklarbranschen.
- Ny finansmarknadsreglering: ökade bruttosoliditetskrav och likviditetsbuffertar i relevanta valutor. (Detta är befintliga förslag från Riksbanken.)
- Tillsätta ett finansmarknadsråd under statsministern.

4.6 INVÄNDNINGAR MOT FÖRSLAGEN OCH VÅRA SVAR

Reformprogrammet har väckt debatt och mött invändningar. ("Inte är väl allt detta möjligt?") Här nedan bemöter vi några av de invändningar och frågor som ibland förs fram.

Hur ska lånen som den statliga investeringsbanken ger ut finansieras?

Den statliga investeringsbanken kommer enligt vår plan årligen få 40 miljarder kronor från statsbudgeten. Detta kapital kommer att användas som säkerhet för att låna upp tio gånger så mycket på den internationella kapitalmarknaden, troligen framför allt från institutionella investerare. Detta innebär att investeringsbankens årligen kommer ha tillgång till 400 miljarder kronor som kan kanaliseras genom finansiella verktyg såsom subventionerade lån och garantier.

Vilka ska i första hand kunna låna genom den statliga investeringsbanken?

Huvudsakliga låntagare kommer vara aktörer inom bostadssektorn (inkl. bostadsrättsföreningar och hus-håll) och industriföretag.

Kommer lånen som investeringsbanken tar att påverka statsskulden?

Det är viktigt att klargöra ett par punkter. För det första kommer kapitalet som lånas upp genom investeringsbanken inte att negativt påverka statsskulden, precis som SBABs eller Vattenfalls skuldstock inte ingår i statsskulden. (Däremot kommer utdelningar från investeringsbanken att positivt påverka statsbudgeten.) För det andra kommer investeringsbanken att vara lönsam. Trots lägre satta räntor och lång återbetalningstid bör banken vara lönsam ur ett företagsekonomiskt perspektiv, dock mindre lönsam än dess privata konkurrenter. Om du därtill lägger till ökade skatteinkomster, lägre koldioxidutsläpp och lägre arbetslöshetsersättning bör den vara ytterst lönsam ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Finns det inte en risk att de offentliga investeringarna tränger undan eller förhindrar privata investeringar?

Den europeiska unionens statsstödsregler är utformade för att förhindra att offentliga aktörer på otillbörligt sätt hindrar privata företags verksamhet inom unionen. Vårt förslag till statlig investeringsbank är utformat i enlighet med dessa regler. Därtill kommer att det är en synnerligen omtvistad fråga hur förhål-

landet mellan privat företagande och vår demokrati bäst ska utformas. Vi menar att det är hög tid för det offentliga att flytta fram sina positioner.

4.7 FÖRSLAG PÅ FRÅGOR ATT DISKUTERA

Tidsåtgång: 1,5 h

Fundera var och en för sig på:

1. Vilka delar tycker du är bra med förslaget?
2. Är det någonting du saknar eller är det någon del som behöver utvecklas tycker du?

Delge dina tankar med den eller dem som sitter bredvid dig och diskutera därefter era funderingar i hela gruppen.

Gå sedan vidare och diskutera i storgrupp:

1. Vilka utmaningar kan ni se i er omgivning som har att göra med bristfälliga investeringar under lång tid?
2. Finns det andra sätt att skapa förutsättningar för de investeringar ni ser behöver göras?
3. Kan ni se några risker med att överge överskotts målet?

Är det några av Reformisternas förslag på ny ekonomisk politik som ni vill att Socialdemokraterna ska driva? Eller är det några av era egna ideer som har kommit upp under diskussionen som ni vill gå vidare med?

Om ja, gå vidare med avsnittet **Diskutera vilka insatser ni vill genomföra**.

Om svaret är nej, sammanfatta vad ni har pratat om och fortsätt med avsnittet **Gå vidare med studiematerialet**.

4.8 DISKUTERA INSATSER ATT GENOMFÖRA

Tidsåtgång: 1 h

Börja med att brainstorma i gruppen kring vilka ideer som ni vill gå vidare med. Skriv upp alla förslag på tavlan/blädderblocket/A4-pappret. Om det är ett fåtal förslag, gå vidare och diskutera vad ni behöver göra för att påverka så att ideerna blir verklighet. Se förslag på vad man kan göra nedan.

Om ni har många förslag på listan kan det vara klokt att prioritera. Be varje person i rummet att sätta en prick bakom det förslaget de tycker är viktigast att driva. Varje person får sätta tre prickar var. De förslag som får flest prickar blir det förslaget som ni tillsammans går vidare med.

Bestäm när det ska vara klart och vem som ska göra det. Kanske behöver ni ses igen för att formulera era förslag?

Några förslag på aktiviteter att genomföra:

Undersök er kommunbudget och granska vilket regelverk som finns, vilka investeringar och satsningar i välfärden som verkar prioriterade och om det är tydligt för er och medborgarna hur detta hör ihop.

Skriv en motion till Arbetarekommunens årsmöte eller till partikongressen (Se <https://www.unionen.se/medlemskapet/inflytande/sa-har-skriver-du-en-motion> för tips och exempel på hur en motion kan se ut).

Skriv en debattartikel eller insändare och skicka in till er lokaltidning.

Bjud in kommunens socialdemokratiska kommunalråd eller oppositionsråd till ett samtal om hur regelverket för kommunens ekonomi påverkar möjligheten att öka jämlikheten i kommunen.

4.9 GÅ VIDARE MED STUDIEMATERIALET

Diskutera hur ni vill gå vidare med studiematerialet. Vår rekommendation är att ni tillsammans väljer vilka områden ni är mest intresserade av:

En träff – Nytt skattesystem

En träff – Ny pensionspolitik

En träff – Ny social bostadspolitik, Nytt demokratiskt arbetsliv och Ny regional- och välfärdspolitik

En träff – Ny grön reformism

Skriv upp förslagen på träffarna på tavlan/ett blädderblock/A4-papper och låt varje deltagare gradera vilka träffar de är mest intresserade av utifrån siffrorna 3 (på den de är mest intresserade av), 2 (näst mest intresserad av) och 1. Den träff som får flest poäng går ni vidare med.

Boka in en ny tid och diskutera om ni ska ha ett liknande upplägg som under dagens träff eller om ni behöver ändra någonting för att det ska bli ännu bättre.

4.10 TIPS PÅ VIDARE LÄSNING

Bank- och finanssektorns tillsvidare ohotade makt över politiken dokumenteras och kritiserar av FinanceWatch (2019). 10yearsAfter – Back to Business as Usual. <https://www.finance-watch.org/wp-content/uploads/2018/09/10YA-FW-report.pdf>

Reformisternas ordförande diskuterade både finanssektorns dominans och många av föreningens reformförslag i Kvartal (2019). Fredagsintervjun – Markus Kallifatides, <https://kvartal.se/artiklar/vi-vill-se-krafttag-mot-klyftorna-gransen-ar-passerad-for-manga/>

En ännu mer omfattande faktaredovisning och omfattande litteraturgenomgång finns i kongressrapporten LO (2016). Vägen till full sysselsättning och rättvisare löner. Kongressrapport, http://www.lo.se/start/om_oss/organisation/kongress/kongress_2016/kongressrapporten_vagen_till_full_sysselsattning_och_rattvisare_loner

En av de mest uppmärksammade ekonomiforskarna just nu: Mazzucato, Mariana (2018), The entrepreneurial state: socializing both risks and rewards, Real World Economics Review, sidorna 201-217, <http://www.paecon.net/PAEReview/issue84/whole84.pdf>

Det kanske mest avgörande dokumentet i den stora omsvängningen i den internationella ekonomisk-politiska debatten bland "experter" är OECD (2011), Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264119536-en>.

Det framstående arbete som görs vid Internationella Valutafonden exemplifieras väl av Jonathan D. Ostry, Andrew Berg och Charalambos Tsangarides (2014), "Redistribution, Inequality, and Growth", IMF Staff Discussion Paper, SDN/14/02X, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1402.pdf>

Ett mycket genomarbetad uttåg från akademiska ekonomer i en amerikansk kontext finns från Suresh Naidu, Dani Rodrik och Gabriel Zucman (2019), "Economics after neoliberalism", Boston Review, <http://bostonreview.net/forum/suresh-naidu-dani-rodrik-gabriel-zucman-economics-after-neoliberalism>

En europeisk motsvarighet till det amerikanska initiativet är Thomas Piketty (2019), Our manifesto to save Europe from itself, The Guardian, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/dec/09/manifesto-divided-europe-inequality-europeans>

Ett oerhört rikt kunskapsmaterial finns samlat i Michael Bernstein och June Sekera (2018), Special issue on the public economy and a new public economics, Real World Economics Review, vol. 84, <http://www.paecon.net/PAEReview/issue84/whole84.pdf>

Omvandlingen av Sverige från världshistoriens mest jämlika samhälle 1980 till idag beskrivs och analyseras av Göran Therborn (2018), *Twilight of Swedish Social Democracy*, *New Left Review*, vol. 113, <https://newleftreview.org/issues/III113/articles/goran-therborn-twilight-of-swedish-social-democracy>

Ett exempel på politisk analys av den typ av politisk situation som vi befinner oss i även i Sverige ges av Naomi Klein (2017), *Naomi Klein on neoliberalism and the fightback against Donald Trump*, *The Guardian*, podcast, <https://www.theguardian.com/books/audio/2017/jul/04/naomi-klein-trump-neoliberalism-left-failed-books-podcast>

4.11 REFERENSER

- [1] LO (2016). Vägen till full sysselsättning och rättvisare löner. Kongressrapport, sidorna 98-100. http://www.lo.se/start/om_oss/organisation/kongress/kongress_2016/kongressrapporten_vagen_till_full_sysselsattning_och_rattvisare_loner
- [2] Lennart Erixon (2015). Can fiscal austerity be expansionary in present-day Europe? The lessons from Sweden. *Review of Keynesian Economics*, 3(4), 567-601. Tillgänglig i tidigare version på http://www2.ne.su.se/paper/wp13_11.pdf.
- [3] Achim Truger (2015). "Austerity, cyclical adjustment and the remaining leeway for expansionary fiscal policies within the current EU fiscal framework," IPE Working Papers 50/2015, Berlin School of Economics and Law, Institute for International Political Economy (IPE).
- [4] Eckhard Hein (2015). Finance-dominated capitalism and re-distribution of income: a Kaleckian perspective, *Cambridge Journal of Economics*, 39, 907–934
- [5] https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-eur-ope-juncker-plan/what-investment-plan-europe_sv
- [6] Europeiska Kommissionen (2018), "Juncker plan exceeds original EU 315 billion investment target", press release, https://ec.europa.eu/commission/news/juncker-plan-exceeds-original-eu315-billion-investm-ent-target-2018-jul-18-0_en
- [7] https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-eur-ope-juncker-plan/investment-plan-results/investment-plan-sweden_sv
- [8] Volberding, P (2016) National Development Banks and the Rise of Market-Based Protectionism in Europe, prepared for CEEISA-ISA 2016 Conference, Ljubljana, Slovenia, 23 June 2016 Draft Version, 11 June 2016
- [9] På hemsidan fi-compass.eu finns en rad olika off-the-shelf exempel. Sök på den fond du är nyfiken på eller direkt på off the shelf.
- [10] Statens energimyndighet (2016) Industrins långsiktiga utveckling i samspel med energisystemet ET 2016:06.
- [11] Svenska Kraftnät (2017) Systemutvecklingsplan 2018-2027, november 2017.
- [12] Veckans affärer "Northvolt-toppen: "Europa kommer att behöva 8 Northvolt-fabriker redan 2025 – men ingen bygger dem" Publicerad 2018-04-05 17:54 av Tom Turula, 2018-12-02 <https://www.va.se/nyheter/2018/04/05/northvolt-toppen-europa-kommer-att-behova-8-styck-en-northvolt-fabriker-2025/>
- [13] Trafikverket (2017) Förslag till nationell plan för transportsystemet 2018–2029, Remissversion 2017-08-31
- [14] OECD/IEA (2016) *Nordic Energy Technology Perspectives 2016 – Cities, flexibility and pathways to carbon-neutrality*
- [15] Boverket (2014) "Under miljonprogrammet byggdes en miljon bostäder" (översikt på Boverkets hemsida) [<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/miljonprogrammet/>]
- [16] TMF, Trä- och möbelföretagen (2014) "Renoveringsskulden i miljonprogrammet Sammanfattande slutsatser av Prognoscentrets rapport Miljonprogrammet – Förutsättningar och möjligheter" [https://swedisol.se/sites/default/files/rapporter_fakta/2014062620renoveringsskulden20i20m_iljonprogrammet-3_0.pdf]
- [17] Industrifakta, marknadsanalyser för bygg- och fastighetssektorn, PRESSINFORMATION 2013-02-06

<http://www.industrifakta.se/wp-content/uploads/Pressinformation-2013-02-06.pdf>

- [18] Claes Belfrage och Markus Kallifatides (2017). Finansialiseringen av Sverige. Katalys, Rapport nr. 38. https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2017/11/Katalys_Finansialisering-av-Sverige_w_ebb.pdf
- [19] Göran Therborn (2018). Kapitalet, överheten och alla vi andra, Lund: Arkiv. <https://www.katalys.org/publikation/ny-bok-kapitalet-overheten-och-alla-vi-andra/>
- [20] Sveriges Riksbank (2017). Riksbankens e-kronaprojekt, rapport 1, September 2017. https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/e-krona/2017/rapport_ekrona_uppdaterad_170920_sve.pdf;
Sveriges Riksbank (2018). Riksbankens e-kronaprojekt, rapport 2, Oktober 2018, <https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/e-krona/2018/riksbankens-e-kronaprojekt-rapport-2.pdf>

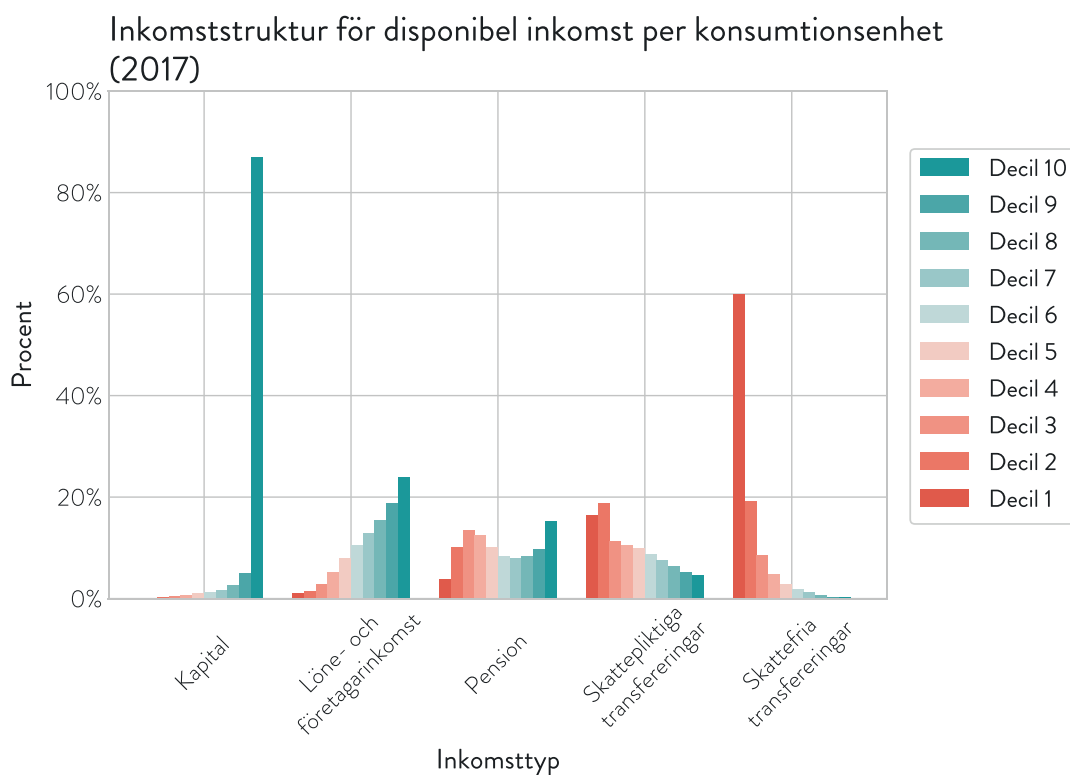
5. NYTT SKATTESYSTEM

I det här avsnittet går vi igenom hur det svenska skattesystemet har förändrats de senaste 30 åren, och hur ett nytt och mer jämlikhetskapande skattesystem kan se ut.

Sverige har ett skattesystem som inte förmår bära en ambitiös välfärdsstat och som i för låg utsträckning fördelar från de ekonomiskt starka till de ekonomiskt svaga. Arbetare och tjänstemän betalar en allt större del av kakan i förhållande till stora företag och den ekonomiska eliten. Det förekommer att miljardären betalar en mindre andel av sin inkomst i skatt än vad vanliga löntagare gör.

5.1 ANDELEN KAPITALINKOMSTER HAR ÖKAT KRAFTIGT

Sedan 90-talet har andelen av hushållens totala inkomster som kommer från kapitalinkomster ökat kraftigt. Från bara några procent till omkring 15 procent av hushållens totala disponibla inkomster 2016. Kapitalinkomsterna dominerar bland de med absolut högst inkomster, vilket bidrar till den ökade ojämlikheten. Situationen förvärras av de stegvis allt generösare regler som gäller för egenföretagare (de så kallade 3:12-reglerna) och som möjliggör omvandling av inkomst av tjänst till inkomst av kapital. Socialdemokraterna har lagt fram proposition i Riksdagen senast 2018 för att strama åt regelverket, men propositionen har avslagits av de borgerliga och Sverigedemokraterna.

Figur 6: procentandel av olika typer av inkomst före skatt som tillfaller respektive inkomstgrupp, 2017. Källa: Inkomststruktur efter deciler 1991–2017, SCB (2019)

Trots den stora ökningen av kapitalinkomster har andelen kapitalskatter av totala skatteintäkter samtidigt minskat från 13.5 procent 2006 till 12.5 procent 2017.[2] Samtidigt som andelen kapitalinkomster har ökat har inkomstandelen från sjuk- och aktivitetsersättning, sjuk- och föräldrapenning och arbetsmarknadsstöd sjunkit från cirka 9 procent till 4,5 procent.[1]

Inkomstskillnaderna i Sverige har ökat under de senaste decennierna. De har ökat både mellan toppen och medianinkomsttagaren i befolkningen, och mellan medianinkomsttagaren och personerna i botten av inkomstfördelningen. Hela 70 procent av ökningen i inkomstspridning har skett inom den övre halvan. Faktum är att 25 procent av ökningen har skett mellan den procent inkomsttagare som har de allra högst inkomsterna och alla de andra.[3] En granskning av Dagens ETC visar att en butiksanställd på kedjan Willys betalar en större andel i skatt än butikskedjans ägare, Antonia A:xons Johnsson.[4] Det beror på skillnaden i beskattning av arbete och beskattning av kapital och ägande.

Vårt samhälle behöver en långsiktigt hållbar och stärkt finansiering för välfärd och offentliga åtaganden. Det är orimligt att de med lägre inkomster i praktiken beskattas hårdare än de med högre inkomster. Därför behöver skattesystemet bidra till ökad utjämning av disponibla inkomster. Dessutom behövs en ombalansering av skatteuttag från små- och medelstora företag till de stora företagen.[1] Detta kräver ett nytt skattesystem.

5.2 SKATTESYSTEMET BÖR UTJÄMNA EKONOMISKA SKILLNADER

Skattesystemet kan bidra till att utjämna ekonomiska skillnader inom samhället på två sätt. Dels genom progressiv beskattning där de som har mest betalar störst andel av sina inkomster i skatt. Och dels genom skatteintäkter som kan användas till utjämnande transfereringar (t.ex. barnbidrag) och välfärdstjänster (t.ex. offentlig sjukvård). För att skapa jämlikhet behöver dessa två delar arbeta i samklang. Legitimiteten i skattesystemet undermineras också om en liten elit ses stå över skyldigheter till samhället.

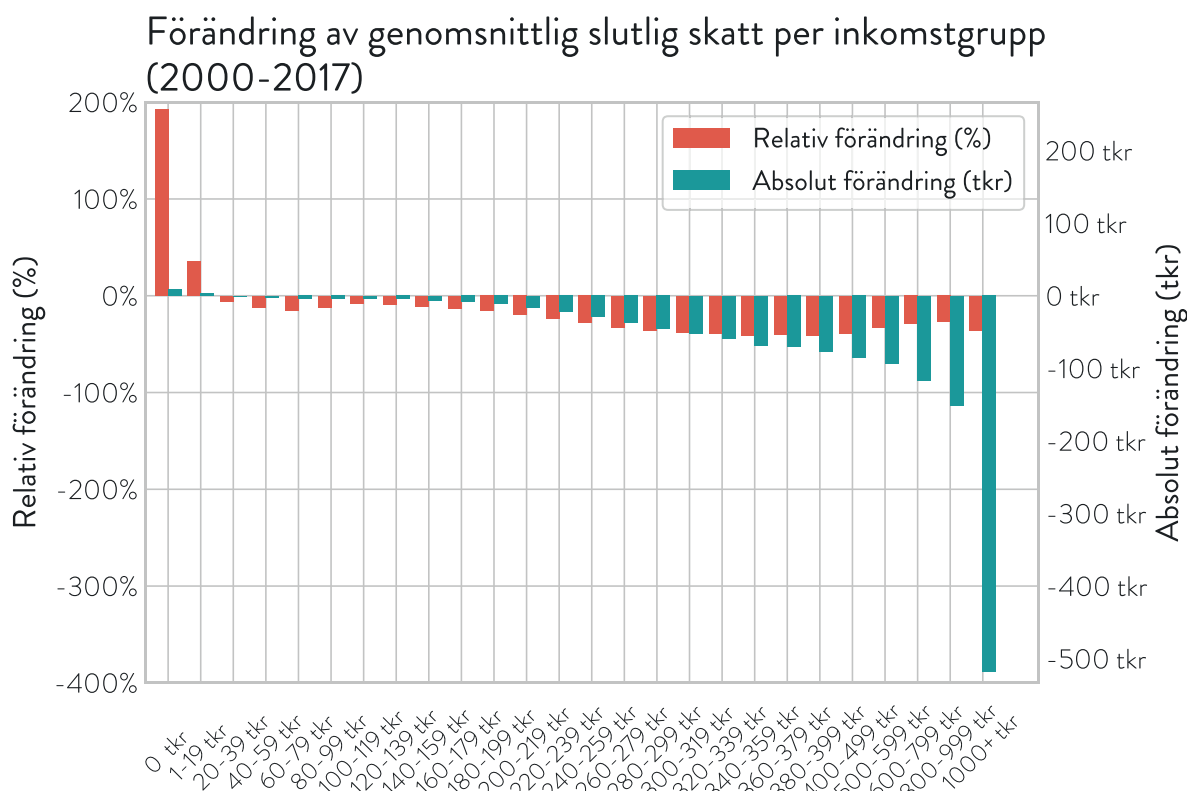
Ojämlighet är mer än bara absolut fattigdom. Även inom rika samhällen får ekonomiska skillnader mellan människor negativa effekter. Ekonomisk ojämlikhet påverkar allt från folkhälsa och brottslighet till sammanhållning och tillväxt negativt. [5] Att ha ett skattesystem som minskar ekonomiska skillnader mellan människor är därför inte bara moraliskt rätt utan även socialt och ekonomiskt smart.

Vad gäller skatten på arbete har skattesystemet de senaste 15 åren blivit mer omfördelande mellan anställda. [6] Skatten har dock blivit mindre omfördelande om man jämför anställda med pensionärer, arbetslösa och sjukskrivna.

5.3 SKATTEN PÅ KAPITALINKOMSTER OCH ÄGANDE HAR MINSKAT KRAFTIGT

Skatten på kapitalinkomster och ägande har minskat kraftigt under de senaste decennierna. Arvs-, gåvo- och förmögenhetsskatter har avskaffats. Fastighetsskatten har gjorts regressiv, så att den slår hårdare mot den som har en lågt värderad bostad, och är inte särskilt mycket högre för den som har en fastighet som är värd många miljoner. Samtidigt har en rad undantag för den 30-procentiga skattesatsen för kapitalinkomster införts, till exempel Investeringsparkonto (ISK). Eftersom det framför allt är personer med stark ekonomi som har kapitalinkomster har den omfördelande kraften i kapitalbeskattningen därför minskat. Fördelningen av de kraftiga skattesänkningar som genomförts i Sverige de senaste decennierna, i synnerhet under den borgerliga alliansregeringen 2006-2014, indikeras i nedanstående tabell. En låginkomsttagare med en månadsinkomst på 24 000 kronor betalade 2017 ca 3800 kronor mindre i månaden i skatt jämfört med vad hon hade gjort år 2000. En höginkomsttagare med en månadsinkomst på 70 000 kronor betalade ca 12 600 kronor mindre.

Beskattning av kapital, såväl förmögenhet som inkomst av kapital, bör kontinuerligt utredas för att täppa

Figur 7: Förändring av slutgiltig skatt per inkomstgrupp.

till nyupptäckta luckor i skattesystemet, och säkerställa att effekterna blir som det är tänkt.

Vi föreslår:

- Inför en ny fastighetsskatt baserad på marknadsvärde som ett led i ökad förmögenhetsbeskattning. Detta bör syfta till att ta bort orättvisan idagens fastighetsavgift där lågt värderade bostäder, ofta i landsbygd, har liknande beskattning som högt värderade bostäder.
- Inför arvs- och gåvoskatt.
- Strama åt de så kallade 3:12-reglerna.
- Utred och genomför en förmögenhetsbeskattning, något som förutsätter genomdrivande av begränsningar av internationella kapitalrörelser. En ambition om att driva in 1 procent av nationalförmögenheten, dvs cirka 200 miljarder (ca 20 procent av statens skatteintäkter) årligen är ett första steg. [MK2]

5.4 DJUNGEL AV AVDRAG OCH UNDANTAG I SKATTESYSTEMET SKAPAR OVÄLKOMNA EFFEKTER

Skattesystemet har sedan den senaste stora skattereformen blivit något av ett lapptäcke av olika skattesatser, avdragsmöjligheter och undantag. Detta är enligt en närmast enig kår av ekonomer en mindre lyckad ordning.[7] Av särskild betydelse, som en av statens stora inkomstkällor, är mervärdesskatten (momsen).

Många av dagens skatteavdrag för arbetsinkomster skapar ovälkomna sido- och inläsningseffekter. Utöver detta bidrar de ofta till att minska det progressiva i skattesystemet. Ett exempel är ränteavdraget som ger mest till de som har råd att ta högst lån och samtidigt bidrar till att trissa upp priserna på bostadsmarknaden. [8] Ett annat exempel är reseavdraget som oproportionerligt gynnar bilpendlare i storstadsområden där alternativa transportmedel finns att tillgå.[9] Ju krångligare skattesystem med många avdrag ju fler oförutsägbara negativa effekter uppstår. Det bidrar också till att fler gör fel på sin deklaration och förenklar för de som vill fuska med skatten. Ett enhetligt system gör det enklare att betala skatt och kan därigenom

öka legitimiteten i skattesystemet.

För kapitalbeskattning har också undantag införts. Ett exempel är möjligheten att öppna ett investeringssparkonto med schablonbeskattning. Reformen förenklar skattebetalning jämfört med traditionella kapitalkonton vilket kan gynna småsparare som gillar enkelhet. Däremot blir den effektiva skatten så pass låg att kontot även är ett attraktivt sätt för de med stort kapitaläggande att sänka sina skattebetalningar betydligt. Skatten på ett Investeringssparkonton är i de flesta fall 6–7 procentenheter lägre än skatt på traditionella kapitalkonton.[10]

Undantag på moms sätter likaså på andra skatter olika typer av snedvridningar på marknaden och ökad administrativ börda för företag och myndigheter. Samtidigt som moms är en skatt som känns mest hos de med låga inkomster betalar höginkomsttagare in mest i absoluta tal. Införandet av en enhetlig moms bör därför endast ske parallellt med en förstärkning av låginkomsttagares köpkraft. Riksrevisionen konstaterade 2018 att den nedsatta momsen är ineffektiv fördelningspolitiskt. [11] Det skulle vara bättre att höja den nedsatta momsen och använda de pengarna till att kompensera låginkomsthushåll och barnfamiljer fullt ut för prishöjningarna och mer därtill.

Vi föreslår:

En total översyn av undantag, avdragsmöjligheter och skattesatser i syfte att återgå till ett system med en skattesatsskala för inkomst av arbete (inklusive ersättningar från socialförsäkringar och pension) och en skattesats för inkomst av kapital.

Avveckla det nuvarande systemet med ett flertal olika momssatser. En enhetlig moms om 25 procent bör införas.

5.5 ALLA SKA KUNNA TA HJÄLP AV JURIDISK EXPERT I SKATTEÄRENDEN

Indrivning av skatter i enlighet med gällande lagregler är en krävande uppgift för det offentliga. Den enskilde åtnjuter ett betydande skydd i förhållande till statens myndigheter, och så ska det vara. Detta skydd fungerar dock i praktiken olika bra för den som själv kan finansiera juridiska ombud och experthjälp jämfört med den som företräder sig själv som privatperson eller egenföretagare. För att utjämna den här obalansen bör alla ha rätt till offentligt biträde (juridiskt expertstöd) i skatteärenden i högre rättsinstanser.

Vi föreslår:

Säkra rätten till juridiskt expertstöd till den enskilde i skatteärenden, genom rätt till offentligt biträde i högre rättsinstanser.

5.6 KRAFTTAG MOT SKATTEFUSK OCH SKATTEUNDANHÅLLANDE

Det internationella skattefusket och skatteundandragandet är av gigantiska proportioner. Omkring detta har en miljardindustri av banker, juristbyråer och revisionsföretag utvecklats med affärsidén att hjälpa välbärgade individer och företag att minska sina skattebetalningar.

Skattefusket och skatteundandragandet som möjliggörs av så kallade skatteparadis beräknas kosta Sverige 40 miljarder årligen i uteblivna skatteintäkter. Hushållen står för cirka en tiondel och företagen för resten. [12] Dessa hushåll och företag tillhör främst den ekonomiska eliten som har råd med komplicerade internationella ekonomiska upplägg för att slussa pengar till lågskatteländer. Betydande resurser läggs också på avancerade bolagskonstruktioner och ägarstrukturer som inte adderar något värde i ekonomin men som minimerar det enskilda bolagets skattebetalningar. Legitimiteten för vårt gemensamma samhällsbygge undermineras kraftigt av att de rikaste individerna och de största företagen åker snålskjuts på andras arbete. Straffen för skattebrott och annan ekonomisk brottslighet måste skärpas.

Det finns olika typer av uteblivna skattebetalningar. Skattefusk/skatteflykt innefattar det som är olagligt och där Skatteverket kan agera om de får kännedom om upplägget. Skatteundandragande eller aggressiv skatteplanering befinner sig i gråzonen av laglighet. Det innefattar det som inte är per definition olagligt men som samtidigt frångår det som är intentionen med skattelagstiftningen. Skatteundandragande handlar ofta om olika typer av avancerad eller aggressiv skatteplanering i syfte att på ett lagligt vis minska sina skattskyldigheter eller skifta skatteplikten från ett högskatteland till ett lågskatteland. Svenska exempel på skatteundandragande är de räntesnurror många större företag använde sig av för att minska sin skattepliktiga vinst [13] eller Svenskt Näringslivstoppen Leif Östlings avancerade placering av pengar i ett maltabaserat företag med dotterbolag i Luxemburg och Nederländerna. [14]

Utöver att skapa ett skattesystem som försvårar för internationell skatteflykt behövs bland annat Skatteverkets utredningskapacitet öka, nationella och internationella skattereglerna måste underlätta myndighetens tillsyn och Skatteverket och Regeringen måste snabbare få information om skattemässiga kryphål.

I sviterna av LuxLeaks och Panamapapperskandalen upprättade finansdepartementet ett 12-punktsprogram för att motverka skatteflykt, skatteundandragande och penningtvätt. Vissa av åtgärderna behöver ske på EU-nivå eller andra internationella konstellationer och andra går att genomföra nationellt. Sverige bör satsa på att genomföra listade åtgärder och kontinuerligt uppdatera listan för att ligga i framkant i att bekämpa skattefusk och skatteundandragande.

Vi föreslår:

Skärp straffen för skattefusk och annan ekonomisk brottslighet

Arbeta för att det internationella skattesystemet utvecklas med avsikten att minska möjligheten för storföretag och välbärgade individer att undångömma skattepliktiga inkomster.

Kraftigt förstärka anslagen till skattemyndigheten, kronofogdemyndigheten och ekobrottsmyndigheten med ambition att genom intensifierade kontroller och förbättrade metoder indriva minst 20 miljarder kronor mer årligen i enlighet med befintligt regelverk, eliminera skattefusk och motverka avancerad skatteminimering. [15]

Intensifiera arbetet med det 12-punktsprogram som Finansdepartementet arbetat fram för att motverka skatteflykt, skatteundandragande och penningtvätt.

Se över möjligheten att genom upphandlingsregler och befintligt offentligt ägande sätta tryck på fler företag att uppfylla sina skattemässiga skyldigheter.

5.7 EN SAMMANFATTNING AV FÖRSLAGEN PÅ SKATTEOMRÅDET

Här följer en sammanfattning av de viktigaste reformförslag för en skattepolitik som ökar jämlikheten och ger oss de intäkter vi behöver för att kunna rusta vårt land och alla som bor här för framtiden.

Inför en ny fastighetsskatt baserad på marknadsvärde som ett led i ökad förmögenhetsbeskattning.

Inför arvs- och gåvoskatt.

Strama åt de så kallade 3:12-reglerna.

Utred och genomför en förmögenhetsbeskattning, något som förutsätter genomdrivande av begränsningar av internationella kapitalrörelser

En total översyn av undantag, avdragsmöjligheter och skattesatser i syfte att återgå till ett system med en skattesatsskala för inkomst av arbete (inklusive ersättningar från socialförsäkringar och pension) och en skattesats för inkomst av kapital.

Avveckla det nuvarande systemet med ett flertal olika moms satser. En enhetlig moms om 25 procent bör införas.

- Säkra rätten till juridiskt expertstöd till den enskilde i skatteärenden, genom rätt till offentligt biträde i högre rättsinstanser.
- Straffen för skattefusk och annan ekonomisk brottslighet måste skärpas.
- Arbeta för att det internationella skattesystemet utvecklas med avsikten att minska möjligheten för storföretag och välbärgade individer att undangömma skattepliktiga inkomster.
- Kraftigt förstärka anslagen till skattemyndigheten, kronofogdemyndigheten och ekobrottsmyndigheten med ambition att genom intensifierade kontroller och förbättrade metoder indriva minst 20 miljarder kronor mer årligen i enlighet med befintligt regelverk, eliminera skattefusk och motverka avancerad skatteminimering. [15]
- Intensifiera arbetet med det 12-punktsprogram som Finansdepartementet arbetat fram för att motverka skatteflykt, skatteundandragande och penningtvätt.
- Se över möjligheten att genom upphandlingsregler och befintligt offentligt ägande sätta tryck på fler företag att uppfylla sina skattemässiga skyldigheter.

5.8 INVÄNDNINGAR MOT FÖRSLAGEN OCH VÅRA SVAR

Ni föreslår skatteförändringar som skulle slå hårt mot bostadsmarknaden – kommer den klara det?

Vårt reformprogram visar på riktningen som vi tycker Sverige bör gå. Det betyder tyvärr inte att alla dessa stora förändringar kan genomföras i en budget i ett svep. Vi är särskilt medvetna om den osäkra situation de senaste decenniernas ansvarslösa bostadspolitik satt oss i. Det är därför viktigt att förändringar sker på ett genomtänkt sätt. Vi har stort förtroende för Sverige utredningsväsende och statsapparat. Vi är till syvende och sist Reformister och inte revolutionärer – men riktningen är glasklar!

Kommer inte fastighetsskatten slå mot låginkomsttagare som av olika anledningar har ett högt värderat boende (t ex pensionärer i områden där priserna ökat kraftigt)?

Vårt förslag om en progressiv fastighetsskatt utesluter inte lösningar där man till exempel sätter olika tak för fastighetsskatten baserat på inkomst eller inför andra former av skydd för att låginkomsttagare ska kunna bo kvar vid kraftig värdeökning.

Om skatterna på kapital höjs kommer väl företagen att investera mindre?

När man runtom i världen började sänka kapitalskatter kraftigt antog man att det skulle gynna investeringar och företagsamhet. Idag ser vi snarare att det haft motsatt effekt. Istället för att investera de pengar man tjänar tillbaka i företaget har minskade bolagsskatter sammanfallit med kraftigt ökade utdelningar, VD-löner och en minskad del av kakan som går till de anställda. Att gynna företagsamhet genom att skapa ett system som gynnar de som ärver eller redan har väldigt mycket pengar tycks dessutom särskilt mot-sägelsefullt.

Högre skatter på kapital kommer väl bara leda till mer skatteflykt?

Skatteflykt är möjligt med rörligt kapital. Samtidigt har internationellt samarbete lett till att möjligheterna att bekämpa skatteflykt ökat. Fler och fler länder har tvingats ge upp banksekretessen. Inom EU finns ett utbyte av uppgifter mellan skattemyndigheter och efter åtskilliga publika läckor har samarbetet på internationell nivå mot skatteflykt skärpts märkbart. Det finns också flera förslag både nationellt och internationellt som ytterligare skulle flytta fram positionerna i kampen mot skatteflykten. Detta gör att stater idag har större möjlighet att beskatta företag och privatpersoner än vad man hade för bara 10 år sedan.

Kommer inte de som har stora kapitalinkomster att helt enkelt flytta utomlands om vi höjer kapitalbeskattningen?

Visst kan det vara så att vissa personer väljer att bosätta sig utomlands när skatteuttaget ökar. Det betyder

dock inte automatiskt att man inte blir skatteskyldig i Sverige för inkomster som intjänas eller kommer härifrån. Skattehemvisten är betydligt svårare att flytta än sin folkbokföringsadress. Det är dessutom så att det redan idag inte saknas incitament för de som verkligen vill flytta. Det finns åtskilliga paradisöar där skatterna är närmast noll. Ändå har Sverige inget underskott på dollarmiljardärer. De flesta mycket förmögna personer uppskattar nog trots allt de möjligheter som kommer med att bo i ett land med ett levande näringsliv, fantastisk samhällsservice, bra sjukvård och utbildningssystem.

Vad är 3:12-reglerna och varför finns de?

Sveriges två skatteskalor innebär att förvärvsinkomster beskattas enligt en progressiv skatteskala och att kapitalinkomster beskattas med en proportionell skatt. För att inte göra det enkelt för personer med höga inkomster från fåmansbolag att skatteplanera och välja den lägre skatteskalan infördes 3:12 reglerna. 3:12 reglerna innebär att utdelning upp till ett särskilt gränsbelopp beskattas med endast 20 procent, medan utdelning över gränsbeloppet beskattas som löneinkomst.

Hur påverkar detta vanliga företagare? För de flesta vanliga företagare i Sverige är det mest förmånligt att ta ut vinsten som lön. Framförallt för att en lön är pensionsgrundande och sjukpenninggrundande. Först när man kommer över brytpunkten för att betala statlig skatt börjar det bli förmånligare att ta ut vinsten som kapital. Då betalar man först bolagsskatt på vinsten och sedan kapitalskatt på det som blir kvar.

Vad är då problemet med 3:12-reglerna? 3:12-reglerna har sedan deras införande blivit allt förmånligare för de med väldigt höga inkomster. Detta eftersom skillnaden mellan skatt av arbetsinkomst och kapitalskatt har ökat. Bolagsskatten har sänkts och 3:12-reglerna ändrats så att allt större belopp tillåts tas ut till 20 % kapitalskatt. Dagens 3:12-regler bidrar till att göra det enkelt för höginkomsttagare att minska sina skattebetalningar. Erik Åsbrink beskriver dagens regler som att "de har drivit fram ett skattefråse av riskkapitalister, advokater, revisorer, konsulter och Icahandlare".

Skärpta 3:12 regler ingår som ett led i våra förslag på ökad kapitalbeskattning. Regeringen föreslog bl.a. en höjning av skatten på utdelning från 20 till 25 procent redan 2016 men tvingades av oppositionen att dra tillbaka förslaget. Det är viktigt att nämna att skärpta 3:12 regler inte bör innebära krångligare 3:12 regler och att målbilden är att vanliga företagare inte ska drabbas.

Fri rörlighet av kapital är en del av EU:s fyra grundprinciper. Betyder det att vi måste gå ur EU för att genomföra den förmögenhetsbeskattning ni skriver om? ("Utreda och genomföra en förmögenhetsbeskattning, något som förutsätter genomdrivande av begränsningar av internationella kapitalrörelser.")

Fri rörlighet av kapital är inte nödvändigtvis oförenligt med en förmögenhetsskatt så länge länderna det rör sig om erkänner rätten att beskatta förmögenheten. Det kan uppnås inom EU utan att begränsa den fria rörligheten. Det vill säga att du får flytta kapitalet fritt inom EU – men det faktum att du flyttar det gör inte att du kan undkomma beskattning. Ett flertal EU-länder har också någon form av förmögenhetsbeskattning redan idag.

Kommer inte höjd matmoms slå mot låginkomsttagare?

Höjd matmoms är en skatt som slår hårdare mot låginkomsttagare men där höginkomsttagare betalar in mer i absoluta kronor och ören. När Riksrevisionen granskade den fördelningspolitiska effekten av matmomsen kom myndigheten fram till att den var dyr. För varje låginkomsttagare som fick mer pengar kvar efter inköp så sparade också höginkomsttagare stora summor. Riksrevisionens beräkning visar att om man höjer matmomsen så kommer det finnas pengar nog att fullt ut kompensera hushåll med låg inkomst och barnfamiljer för deras ökade utgifter och fortfarande ha pengar kvar. Det är därför Reformisterna vill villkora en höjning av matmomsen med satsningar som gynnar pensionärer, barnfamiljer, sjuka, arbetslösa och låginkomsttagare.

5.9 FÖRSLAG PÅ FRÅGOR ATT DISKUTERA

Tidsåtgång: 1 h

Fundera för dig själv en stund:

1. Vilka är de viktigaste delarna för att skapa en progressiv och jämlik beskattning tycker du?
2. Vilka utjämnande transfereringar (t. ex. bostadsbidrag) och välfärdstjänster (t. ex. offentlig sjukvård) är viktigast för att skapa ett jämlikt samhälle enligt dig?
3. Finns det andra sätt att skapa mer jämlikhet genom skattesystemet som du ser det?
4. Finns det några risker med att beskatta kapital mer än vad som görs idag tror du?

Delge dina tankar med den eller dem som sitter närmast dig.

Be deltagarna att två och två (fyra och fyra om ni är många deltagare) skriva ner på små papperslappar vilka två politiska förslag ni ser som viktigast för att få ett jämlikt skattesystem.

När alla är klara skickar deltagarna sina förslag åt höger i rummet. Nästa par ska nu fördela sju poäng mellan de två förslagen beroende på vilket de tycker är bäst. Poängen kan fördelas 4 och 3, 5 och 2 eller 6 och 1 i varje par. Poängen skrivs på baksidan av pappersbiten.

Vänta tills att alla har skrivit poäng på baksidan av pappret och be sedan deltagarna att skicka sina förslag åt höger igen. Dela ut sju nya poäng. Gör momentet fem gånger och samla därefter in papperslapparna och räkna ihop vilket förslag som har fått högst poäng. Lista förslagen i poängordning på tavlan/blädderblocket/A4-pappret så att det blir tydligt för alla vad gruppen tycker.

Är det något av förslagen ni har listat på tavlan som ni anser att Socialdemokraterna behöver återinföra eller utveckla?

Om svaret är ja på den frågan, gå vidare till Diskutera vilka insatser ni vill genomföra.

Om svaret är nej, sammanfatta era tankar och fortsätt med övriga delar av studiematerialet, se avsnittet Gå vidare med studiematerialet.

5.10 DISKUTERA INSATSER ATT GENOMFÖRA

Tidsåtgång: 45 minuter

Börja med att enas om vilket eller vilka förslag ni har på listan som ni vill gå vidare med och försöka förändra.

Diskutera vad ni behöver göra för att kunna driva ert förslag.

Några förslag på aktiviteter kan vara:

Ta reda på vad partiet har formulerat för politik kring era förslag.

Har ni samma åsikter som partiet behöver ni fundera på hur ni kan stödja partiet i att driva opinion i frågan. Det kan göras genom att:

Skriv en debattartikel eller insändare och skicka in till er lokaltidning.

Skriv inlägg i sociala medier och dela.

Ta reda på om det finns andra organisationer som tycker som ni. Ta kontakt med dem och fråga om ni ska göra opinionsbildande aktiviteter tillsammans.

Bjud in någon av Socialdemokraternas ledamöter i skatteutskottet för att diskutera vad ni kan göra tillsammans för att få igenom era ideer.

Har ni andra åsikter än partiet behöver ni påverka internt först. Det kan ni göra genom att:

Skriva en motion till arbetarekommunens/distriktets/partiets årsmöte/kongress.

Ta kontakt med andra S-föreningar och se om fler tycker som ni. Skriv ett gemensamt inlägg på Facebook med era politiska förslag och sprid.

Bjud in någon av Socialdemokraternas ledamöter i skatteutskottet för att ställa frågor och framföra era synpunkter på skattepolitiken.

Bestäm när det ska vara klart och vem som ska göra det. Kanske behöver ni ses igen för att kunna gå vidare med ert arbete?

5.11 GÅ VIDARE MED STUDIEMATERIALET

Diskutera hur ni vill gå vidare med studiematerialet. Vår rekommendation är att ni låter deltagarna få välja vilka områden de är mest intresserade av enligt följande upplägg:

En träff – Ny pensionspolitik

En träff – Ny social bostadspolitik, Nytt demokratiskt arbetsliv och Ny regional- och välfärdspolitik

En träff – Ny grön reformism

Skriv upp förslagen på träffarna på tavlan/ett blädderblock/A4-papper och låt varje deltagare gradera vilka träffar de är mest intresserade av utifrån siffrorna 3 (på den de är mest intresserade av), 2 (näst mest intresserad av) och 1. Den träff som får flest poäng går ni vidare med.

Boka in en ny tid och diskutera om ni ska ha ett liknande upplägg som under dagens träff eller om ni behöver ändra någonting för att det ska bli ännu bättre.

5.12 TIPS PÅ VIDARE LÄSNING

Svenska Dagbladet, 2019-07-03, Borg ville stoppa projekt mot svensk skatteflykt (Birgitta Forsberg), <https://www.svd.se/anders-borg-ville-inte-skriva-avtal-med-singapore>

YouTube, Davos 2019: Historian Rutger Bregman berates billionaires at World Economic Forum over tax avoidance, <https://www.youtube.com/watch?v=r5LtFnmPruU>

YouTube, Bernie Sanders proposes 77% estate tax rate for the wealthy, https://www.youtube.com/watch?v=1TjNunMvk_g; <https://www.realtid.se/erik-asbrink-312-reglerna-vansinniga>; <https://www.svt.se/nyheter/snabbkollen/dyrare-efter-slopad-fastighetsskatt>; <https://www.socialistsanddemocrats.eu/taxjustice>

5.13 REFERENSER

- [1] SCB, Ekonomisk välfärdsstatistik 2018:1, Inkomstrappport 2016 – individer och hushåll. Länk: https://www.scb.se/contentassets/6c4b13efe61a4322a79e3e4649f31a70/he0110_2016a01_br_he50br1802.pdf
- [2] Ekonomifakta (2018) Skatteintäkter per skatt: Skattestrukturen 2006-2017. Länk: <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Skatter/Skattetryck/Skatteintakter-per-skatt/>
- [3] Regeringen (2017) Fördelningspolitisk redogörelse 2017/18. Prop 2017/18:100, Bilaga 2. Länk: <https://www.regeringen.se/497a3d/contentassets/fd1d180b97a8433aae8fe491176571a9/bilaga-2-ford-elningpolitisk-redogorelse.pdf>
- [4] Dagens ETC (2017) Miljardär betalar lägre skatt än en kassörska på Willys. Länk: <https://www.etc.se/inrikes/miljardar-betalar-lagre-skatt-en-kassorska-pa-willys> [

- [5] Keith Payne. (2017). The broken ladder: How inequality affects the way we think, live, and die. Penguin. Artikel om boken: <https://www.signature-reads.com/2017/07/the-broken-ladder-inequality-affects-the-way-we-think/>
- [6] Ann-Kristi Löfgren (2017) Vad betyder arbetsinkomsterna för ojämlikheten? LO Sverige, Jämlichetsutredningen. Sida 28. Länk: [http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1429264358663_arbetsinkomsternas_roll_i_inkomstfordelningen_pdf](http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1429264358663_arbetsinkomsternas_roll_i_inkomstfordelningen_pdf/$File/Arbetsinkomsternas_roll_i_inkomstfordelningen.pdf)
- [7] SNS (2018). Kapitalbeskattningens förutsättningar. Konjunkturråets rapport 2018. Stockholm: SNS.
- [8] SCB (2014) Barnfamiljer tjänar mest på ränteavdraget. Valfärd 3/2014. Länk: https://www.scb.se/Statistik/_Publikationer/LE0001_2014K03_TI_02_A05TI1403.pdf
- [9] Parlamentariska landsbygdskommittén (2017) För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. SOU 2017:01. Sida 113. Länk: http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/01/SOU-2017_1_tryck.pdf
- [10] Finansdepartementet (2017) Höjd beskattning av sparande på investeringssparkonto och i kapitalförsäkring. Fi2017/03543/S1. Länk: <https://www.regeringen.se/4a63be/contentassets/090c63f00d714e4e902fa684661a3bf1/hojd-beskattning-av-sparande-pa-investeringsparkonto-och-i-kapitalforsakring.pdf>
- [11] Riksrevisionen (2018), Nedsatt moms på livsmedel – priseffekt, fördelningsprofit och kostnadseffektivitet, https://www.riksrevisionen.se/download/18.339cbb87165e841d4222cef1/1537351905040/RiR_2018_25_ANPASSAD.pdf
- [12] Sydsvenskan (2017) Jakten på den försvunna skatten. Länk: <https://www.sydsvenskan.se/2017-11-07/jakten-pa-den-forsvunna-skatten>
- [13] Dagens Juridik (2017) Lagändring bromsade bolagens räntesnurror – Skatteverket stoppade avdrag för 17 miljarder Länk: <http://www.dagensjuridik.se/2017/01/lagandring-bromsade-bolagens-rantesnurror-skatteverket-stoppa-de-avdrag-17-miljarder>
- [14] SVT (2017) Leif Östlings "offshoretillgångar" – så gick det till Länk: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/leif-ostlings-offshoretillgangar-sa-gick-det-till>
- [15] Torsten Kjellgren (2017) Reformerna är möjliga – Tre fullt finansierade reformer för ett mer rättvist och jämlikt Sverige. Tankesmedjan Tiden 7:2017. https://tankesmedjantiden.se/wp-content/uploads/2017/12/Final_digital-1.pdf

6. NYTT PENSIONSSYSTEM

I det här kapitlet går vi igenom hur det svenska pensionssystemet har förändrats de senaste 25 åren, och hur det kan förbättras.

Sverige har alltför många fattiga äldre och ett illa utformat pensionssystem. Dagens undermåliga pensionssystem drabbar inte minst de många kvinnor som tagit huvudansvaret för hemmet och arbetat i lönediskriminerade sektorer. Men i princip alla som drabbats av svårare sjukdom eller arbetslöshet under sina yrkesverksamma år – eller inte haft möjlighet att lönearbeta på många år – i Sverige har drabbats. Vi ser därför förbättringar av pensionssystemet som en av de viktigaste jämlikhets- och jämställdhetsreformerna.

Det främsta syftet med det pensionssystem vi har sedan 1995 är att se till att statens finanser inte påverkas av pensionssystemet och att pensionsfrågan lyfts bort från den politiska debatten. Vi menar att detta är förödande för socialdemokratin och alla som är i behov av verkligt progressiv äldrepolitik.

Anständiga levnadsvillkor för de mest utsatta är ett av de viktigaste målen för våra strävanden. Därför bör socialdemokratin verka för ett rejält pensionslyft.

Det statliga svenska pensionssystemet, liksom pensionssystemet i stort, beskrivs utförligt av Pensionsmyndigheten. [1] Systemet har under lång tid kritiserats inte minst för att det resulterar i allt för låga pensioner för många äldre. När Riksrevisionen granskade pensionssystemets årsredovisning 2017 konstaterade myndigheten att pensionssystemets konsekvenser för enskilda medborgare inte redovisas på ett tydligt sätt. Det undergräver möjligheten att i enlighet med EU-rekommendationer värdera systemets politiska hållbarhet. [2] Riksrevisionen rekommenderade regeringen att åtgärda detta, men regeringen avvisade Riksrevisionens förslag [3].

6.1 DAGENS PENSIONSSYSTEM LÄGGER RISKEN PÅ INDIVIDEN

Pensionssystemets nuvarande utformning upprätthålls av den så kallade pensionsgruppen i Sveriges riksdag. Det är en blocköverskridande grupp, baserad på en överenskommelse om systemets utformning. I den akademiska forskningen lyfts pensionsöverenskommelsen fram som ett av de tydligaste exemplen på en nyliberal politik, där de flesta principer som bar upp den gamla svenska modellen övergetts. [4] Ekonomiska risker bärs av individer och systemet rör sig i riktning mot 1800-talets fattigvård, snarare än efterkrigstidens (och ATP-systemets) inkomstskydd. Dessutom "avpolitiserar" frågan om pensioner. Ekonomikern Elisabeth Lindberg har beskrivit systemet med tonvikt på dess konsekvenser för olika grupper. Hon påtalar att systemet systematiskt gynnar yrkesgrupper med bättre hälsa och god arbetsmiljö och därmed bättre möjligheter att lönearbeta och leva länge. [5]

Genom vårt förslag om ett "pensionslyft" uppnås förstärkt disponibel inkomst för cirka en miljon kvinnor och cirka en halv miljon män. I kombination med framförallt återinförande av fastighetsskatt, når vi träffsäkert fram till just den grupp med låg inkomst och ingen eller marginell förmögenhet som ibland kallas dubbelt fattiga – de människor i vårt samhälle som har den allra mest utsatta ekonomiska situationen. Detta kan genomföras utan att gynna de äldre med låg pension men med betydande förmögenhet. [6] Vårt förslag statens övergripande ansvar för äldre medborgares levnadsstandard. Frågorna om pensionernas nivå och utformning återförs på så sätt till återkommande prövningar i demokratiska val.

6.2 AVSKAFFA PREMIEPENSIONSSYSTEMET SOM GÖR DET MÖJLIGT ATT SPEKULERA BORT PENSIONSPENNGAR

Utöver dessa genomgripande reformer av pensionssystemet bör Socialdemokraterna också slopa premiepensionssystemet. Det är ett dysfunktionellt inslag i pensionssystemet. I Sverige ska det inte längre vara möjligt att spekulera bort sin statliga pension. Elisabeth Lindberg påtalar i sin rapport hur illa PPM-stýstemet fungerar med irrationellt höga avgifter och stora variationer i utfall på individnivå. [8] Kritiken är inte ny, utan återfinns i ett flertal av de utvärderande utredningar som staten tidigare genomfört. Såväl Nicolas Barr i en ESO-rapport som Stefan Engström i en statlig utredning ifrågasatte PPM-systemets nuvarande utformning, utan att det föranledde mer än smärre justeringar av systemet. [9] Det är mycket svårt att se detta som något annat än resultatet av framgångsrikt lobbyarbete från de finansiella aktörer som gör affärer inom systemets ram.

6.3 ALLA PENSIONÄRER SOM HAR RÄTT TILL EKONOMISKT STÖD SKA FÅ DET

Av stor betydelse för en mindre grupp pensionärer är att man har rätt till mer ekonomiskt stöd än vad man får utbetalt. Till exempel måste man själv ansöka om bostadstillägg, något som inte alla berättigade gör. Här hänvisar vi till Pensionsmyndighetens egna uppgifter på området. [10]

6.4 TA HÄNSYN TILL SKILLNADER PÅ ARBETSMARKNADEN OM PENSIONSÅLDERN SKA HÖJAS

En långsam höjning av pensionsåldern är rimlig för en befolkning som lever längre. Klassklyftorna syns dock alltmer i hur länge vi lever genom att medellivslängdens ökning är ojämnt fördelad i befolkningen. Anställda inom slitsamma och tunga yrken betalar idag dubbelt: först med sämre hälsa och sedan genom minskad pension vid tidig pensionsavgång. Dessa orättvisor är svåra att helt utjämna även genom ett aktivt arbetsmiljöarbete. Möjligheten att anpassa den lagstadgade pensionsåldern efter medellivslängden även inom undergrupper inom befolkningen undersöks. En sådan anpassning skulle kunna ta utgångspunkt i arbetets tyngd och slitsamhet inom olika yrkeskategorier. Arbetsmarknadens parter bör involveras i ett sådant arbete. Elisabeth Lindbergs rapport behandlar även denna fråga och pekar på att många andra länder har denna typ av differentiering mellan yrkesgrupper. [11]

6.5 SAMMANFATTNING AV FÖRSLAGEN:

Här följer en sammanfattning av de viktigaste reformförslag för ett nytt pensionssystem som ökar jämlikheten och jämställdheten för dagens och morgondagens pensionärer.

Vi föreslår:

Att Socialdemokraterna omedelbart lämnar pensionsgruppen om övriga partier är ointresserade av att på allvar förbättra villkoren för Sveriges pensionärer.

Den statliga allmänna inkomstpensionen höjs med omkring 5 000 kronor per månad. Alternativt en höjning för dem med de lägsta pensionerna med 5 000 kronor per månad, med avtrappning av pensionsökningen för dem med medelgod pension (mellan 10 000 och 15 000 kronor per månad i inkomstpension). "Pensionslyftet" omfattar cirka 1,52 miljoner pensionärer. Offentlig-ekonomisk kostnad (statisk beräkning): 40 miljarder kronor per år.

Att öka utbetalningsgraden av bostadstillägg genom aktivt uppsökande av pensionsberättigade från Pensionsmyndigheten.

Att bakomliggande inkomst ligger till grund för pensionsrättigheter även för sjukpenning och a-kassa.

6.6 INVÄNDNINGAR MOT FÖRSLAGEN OCH VÅRA SVAR

Med ert förslag om pensionslyft kommer det inte "löna sig att arbeta". En person som arbetar ett helt yrkesliv kommer få ungefär samma pension som en som inte gjort det.

För många pensionärer är pensionerna alldeles för låga för att de ens ska kunna leva ett anständigt liv. Det prioriterade målet måste därför vara att lyfta folk till en anständig levnadsnivå. Därutöver är det såklart intressant att se till att marginaleffekterna på pensionen vid arbete inte blir lika stora som de är idag, framförallt för låginkomsttagare. Det går dessutom att utforma pensionslyftet så att det kompletterar inkomstpensionen snarare än ersätter den krona-för-krona som garantipensionen gör. Den utformningen bör dock

utvecklas närmare vid genomförandet. Det är också viktigt att tänka på att en betydande del av människors totala pension är tjänstepensioner, som endast de som lönearbetat med kollektivavtal har.

Är det inte orättvist att pensionslyftet också går till de med låga pensioner med stor förmögenhet eller äger dyra bostäder?

I kombination med framförallt ett återinförande av fastighetsskatt når vi träffsäkert fram till just den grupp med låga inkomster och ingen eller marginell förmögenhet som ibland kallas dubbelt fattiga. Det är de människor i vårt samhälle som har den allra mest utsatta ekonomiska situationen. Förslaget gynnar denna grupp utan att gynna de äldre med låga pensioner men med betydande förmögenhet.

Politisering av pensionsfrågan och att lämna pensionsgruppen skulle riskera den stabila grund som pensionerna vilar på. Vågar ni riskera det?

Vi ställer oss frågan: Stabilt för vem? Inte för en kvarts miljon fattigpensionärer. Inte för tusentals arbetare som oroar sig för sin egen och sina närståendes framtid. Med så många förlorare upplever inte vi att det går att prata om ett pensionssystem på stabil grund.

Hur kommer pensionslyftet påverka bostadstillägget? Garantipensionen?

Reformprogrammet är framtaget tillsammans med experter och kunniga föreningsmedlemmar. Däremot är det ett program som är skrivet helt ideellt utan omfattande utredningsväsende i ryggen. Vi presenterar en stabil finansiering och några tydliga ingångsvärden. Den detaljerade utformningen och hur pensionslyftet ska samverka med övriga delar i pensionssystemet behöver man kolla på i detalj. Grundpremissen ligger dock fast: det ska till en rejäl höjning av pensionerna för vanligt folk.

6.7 FÖRSLAG PÅ FRÅGOR ATT DISKUTERA

Tidsåtgång: 30 minuter

Fundera först var och en för sig på:

1. Vad säger du (om du själv är pensionär) eller de pensionärer som finns i din närhet om hur det är att leva som pensionär idag?
2. Vilka är de viktigaste politiska förslagen för att förbättra villkoren för dagens och morgondagens pensionärer som du ser det?

Delge dina tankar med den eller dem som sitter närmast dig och diskutera sedan era åsikter i hela gruppen. Skriv ner era förslag för att förbättra villkoren på tavlan/blädderblocket/A4-pappret.

Finns det några av era förslag som ni ser att ni vill gå vidare med och påverka så att de blir verklighet?

Om ja, gå vidare till nästa avsnitt **Diskutera insatser ni vill genomföra**

Om nej, avrunda med att diskutera hur ni vill fortsätta med studiematerialet, se avsnittet **Gå vidare med studiematerialet**.

6.8 DISKUTERA INSATSER ATT GENOMFÖRA

Tidsåtgång: 45 minuter

Enas om vilket eller vilka förslag som ni skrev upp på listan som ni anser att partiet behöver förändra och som ni vill gå vidare med.

Prata ihop er om vad ni behöver göra för att få igenom förslaget.

Några förslag på insatser kan vara:

Ta reda på vad partiet har för förslag för att lösa situationen för fattigpensionärer i Sverige.

Ställ öppna frågor via Facebook till de riksdagsledamöter som sitter i den blocköverskridande arbetsgruppen **Pensionsgruppen** (de partier som ingår är regeringspartierna och M, L, C och KD) .

Har ni samma åsikter som Socialdemokraterna behöver ni fundera på hur ni kan stödja partiet i att driva opinion i frågan. Det kan göras genom att:

Skriv en debattartikel eller insändare och skicka in till er lokaltidning. (Se förslag på mall).

Skriv inlägg i sociala medier och dela.

Ta reda på om det finns andra organisationer som tycker som ni. Ta kontakt med dem och fråga om ni ska göra opinionsbildande aktiviteter tillsammans,

Har ni andra åsikter än partiet behöver ni påverka internt först. Det kan ni göra genom att:

Skriva motioner till arbetarekommunens/distriktets/partiets årsmöte/kongress.

Ta kontakt med andra S-föreningar och se om fler tycker som ni. Skriv ett gemensamt inlägg på facebook med era politiska förslag och sprid.

Bjud in någon ur styrelsen i Tantpatrullen (<http://tantpatrullen.se/>) och diskutera vad ni kan göra tillsammans för att påverka.

“Uppvakta” den S-ledamot i riksdagen som ansvarar för pensionsfrågan och diskutera era förslag på förändringar.

Bestäm när det ska vara klart och vem som ska göra det. Kanske behöver ni ses igen för att kunna genomföra era planerade insatser?

6.9 GÅ VIDARE MED STUDIEMATERIALET

Diskutera hur ni vill gå vidare med studiematerialet. Vår rekommendation är att ni låter deltagarna få välja vilka områden de är mest intresserade av enligt följande upplägg:

En träff – Nytt skattesystem

En träff – Ny social bostadspolitik, Nytt demokratiskt arbetsliv och Ny regional- och välfärdspolitik

En träff – Ny grön reformism

Skriv upp förslagen på träffarna på tavlan/ett blädderblock/A4-papper och låt varje deltagare sätta ett streck på den träff de är mest intresserade av att genomföra. Träffen som får flest streck går ni vidare med.

Boka in en ny tid och diskutera om ni ska ha ett liknande upplägg som under dagens träff eller om ni behöver ändra någonting för att det ska bli ännu bättre.

6.10 TIPS PÅ VIDARE LÄSNING

Belfrage, Claes (2008), 'Towards 'universal financialisation' in Sweden?', Contemporary Politics, 14:3, 277-296 <http://dx.doi.org/10.1080/13569770802396337>

Organisationen Tantpatrullen ger på sin hemsida god inblick i konsekvenserna av det svenska pensions-systemet, <http://tantpatrullen.se/>

6.11 REFERENSER

- [1] Pensionsmyndighetens hemsida: <https://www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/sa-funger-pensionen/pensionensalla-delar>
- [2] Riksrevisionen (2017). Pensionssystemets årsredovisning. tydlig, tillräcklig, transparent? RiR 2017:7. https://www.riksrevisionen.se/download/18.78ae827d1605526e94b2dae1/1518435494351/RiR_2017_7_PENSIONSSYSTEMET_ANPASSAD.pdf
- [3] Regeringen (2018). Regeringens skrivelse 2017/18:21. Riksrevisionens rapport om pensionssystemets årsredovisning. https://www.regeringen.se/4a7e9b/contentassets/5eddfab70aee4387984de4f416566alf/riksrevisionens-rapport-om-pensionssystemets-arsredoivisning-2017-18_21.pdf
- [4] Belfrage, Claes and Magnus Ryner (2009). Renegotiating the Swedish social democratic settlement: from pension fund socialism to neoliberalization, *Politics & Society*, vol. 37, no. 2, 257-287; Dick Forslund (2008). Hit med pengarna! Sparandets genealogi och den finansiella övertalningens vetandekunst, Stockholm, Carlssons Bokförlag.
- [5] Elisabeth Lindberg (2017). Pensionssveket. Katalys rapport nr. 36. <https://www.katalys.org/publikation/katalys-no-36-pensionssveket/>
- [6] Björn Gustafsson et al (2018) Fattigdom bland äldre hadlar allt mer om utrikes födda, *Ekonomisk Debatt*, Årg. 46, Nr 6, s. 14-25. <https://www.nationalekonomi.se/sites/default/files/NEFfiler/46-6-bgh-mito.pdf>
- [7] Rädde Barnen (2018). Barnfattigdom i Sverige. Rapport 2018. https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/rb_rapport_2018_fin_al.pdf
- [8] Elisabeth Lindberg (2017). Pensionssveket. Katalys rapport nr. 36. <https://www.katalys.org/publikation/katalys-no-36-pensionssveket/>
- [9] Nicholas Barr. 2013. 'The Pension System in Sweden'. Report to the Expert Group on Public Economics, 2013:7, Stockholm, Swedish Ministry of Finance. <https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2013/08/Till-webben-ESO-2013-7.pdf>; Engström, S. 2013. 'Vägval för premiepensionen', Ds 2013:35, Stockholm: Finansdepartementet/Socialdepartementet. https://www.regeringen.se/49bb49/contentassets/11b0f648e97241858cb3074516931bb7/va_gval-for-premiepensionen-ds-201335
- [10] Pensionsmyndigheten, pressmeddelande: <https://www.pensionsmyndigheten.se/nyheter-och-press/pressrum/drygt-60-000-pensionarer-i-sverige-kan-ha-ratt-till-hojt-bostadstillagg>
- [11] Elisabeth Lindberg (2017). Pensionssveket. Katalys rapport nr. 36. <https://www.katalys.org/publikation/katalys-no-36-pensionssveket/>

7. NY SOCIAL BOSTADSPOLITIK, NYTT DEMOKRATISKT ARBETSLIV OCH NY VÄLFÄRDS- OCH REGIONALPOLITIK

7.1 NY SOCIAL BOSTADSPOLITIK

Sverige hade en gång en mycket framgångsrik social bostadspolitik. Utgångspunkten för den under decennier förda politiken var att bostaden både är en medborgerlig rättighet och en avgörande tillgång och resurs i samhällsekonomin. God tillgång till bostäder i olika upplåtelseformer är avgörande både för medborgarnas livskvalitet och för samhällsekonominns funktionssätt. Redogörelser för hur den svenska bostadspolitik har utvecklats över en längre tidsperiod som skapar och återskapar ojämlikhet finns i geografen Brett Christophers akademiska arbeten. [1] Han menar att den svenska bostadspolitik har förvandlats till en "monstruös hybrid". Boverket uppskattar att det råder bostadsbrist i nästan alla svenska kommuner. Myndigheten uppskattar i sin senaste rapport på området att det behöver byggas drygt 535.000 nya lägenheter fram till år 2025 för att åstadkomma balans mellan behov av ändamålsenliga bostäder och tillgång på dessa. [2] Skriver vi fram behovet till år 2030 innebär det att drygt 840.000 lägenheter behöver byggas.

Osäkerheten i denna typ av prognos innebär att man inte bör lägga för stor vikt vid den exakta siffran. Exempelvis menar delegationen Bostad 2030 uppskattar behovet till 770.000 nya bostäder fram till år 2030. [3] Däremot har Sverige nu en av den industrialiserade världens mest marknadsliberala bostadssektorer. Det har föranlett ett långvarigt underskott på bostäder både i förhållande till medborgarnas behov och betalningsförmåga.

7.1.1 Illa fungerande marknad för bostadsbyggande

På grund av monopoliserande och oligopoliserande krafter fungerar banksektorn och fastighetssektorn dåligt. Tillsammans med det kommunala planmonopolet, dominerar dessa marknaden och stryper utbudet av bostäder. Kommunpolitiken, inte minst i borgerligt styrda kommuner, försvarar befintliga mark- och fastighetsägares intressen och antar ett företagsekonomiskt perspektiv där nybyggnation, särskilt av hyresrätter med överkomliga hyror, framstår som olönsam. De svenska bankerna är idag i hög grad bolånebanker som tillsammans med bostadsrättsinnehavare och fastighetsbolag och deras ägare – det är där vi hittar flest svenska miljardärer – har intresse av att hålla marknadsvärdet av redan befintliga fastigheter uppe. Till detta kommer 290 separata och skilda kommunala regelverk för byggande som försvårar industriellt byggande och därmed motverkar lägre byggkostnader.

Kort sagt: konkurrensen och innovationskraften i byggsektorn är mycket svag. Ständigt stigande kostnader både för mark och byggande vältras över på de boende. Vinstmarginalerna i både bank-, fastighetsförvaltnings- och delar av byggsektorn är mycket höga, samtidigt som nya bostäder som möter människors behov inte tillkommer. Marknaden fungerar inte. Med en bättre fungerande marknad borde kostnaden för nya bostäder sjunka. Men så sker alltså inte. Det är socialdemokratins uppgift att ihärdigt betona insikten att bostadssektorn måste regleras kraftfullt för att leverera de bostäder som både människor och samhällsekonomi behöver och därmed sätta stopp för denna destruktiva utveckling.

7.1.2 Ofta saknas kunskap om lokala och regionala bostadsbehov

Den senaste statliga utredningen av bostadsförsörjningen visar att det relativt sällan ens finns kunskapsunderlag om bostadsbehoven i kommuner och regioner. Utredningen identifierar en stor potential i förbättrad samordning och "mjuk" styrning från staten och föreslår en planeringskedja för det offentliga Sverige, där fastställda prognoser av bostadsbehovet ska vara utgångspunkten. [4]

7.1.3 Hög tid att staten tar ansvar för planering för bostadsförsörjning

Reformisterna stödjer i allt väsentlig inriktningen i utredningen SOU 2018:35 om en nationell bostadsförsörjningsplanering. Prognoser över bostadsbehov behöver finnas, och utifrån dessa bör staten ta fram kraftfulla incitament, eller till och med tvingande direktiv för regioners och kommuners markanvändning och byggande. Vissa enskilda kommuner har sedan länge visat sig oförmögna alternativt helt ovilliga att hantera bostadsfrågan på ett ur samhälleligt perspektiv ansvarsfullt sätt.

Denna inriktning i bostadsfrågan innebär samtidigt att krafter även inom socialdemokratien måste överge (eller upphöra med att hänvisa till) teoretiska idéer om en välfungerande "marknad" på bostadsområdet som allena saliggörande.

Det finns en omfattande internationell forskningslitteratur som visar kärnan i den skulddrivna ekonomi som kommit att dominera i ett antal länder (även efter den globala finanskrisen 2007–2009: liberaliserat eller avreglerat bankväsende, monopoliserad markanvändning och en byggsektor där några få aktörer dominerar och själva styr villkoren. Dessa tre faktorer får hushållen att ta på sig allt större skulder och därmed ekonomiska risker för att finna någonstans att bo, inte nödvändigtvis för att en vill, utan för att en inte har några bra alternativ.[5]

Ändamålsenliga bostäder för alla medborgare är ett självklart mål för socialdemokratien. Det är särskilt viktigt att staten tar ansvar för att få fram de typer av bostäder som vanliga bostadsbyggande aktörer är minst intresserade av att bygga. Därför föreslår vi att alla studenter vid universitet och högskola runt om i landet ska få hyreslägenhet till skälig hyra från första dagen, samt att antalet särskilda boenden för äldre och funktionsvarierade ökas.

Ett statligt ansvar för en strukturerad nationell bostadsförsörjningsplan är grundstenen. [6] Vi menar också att det är nödvändigt att statliga myndigheter (Boverket) och regioner ges resurser och verktyg för att styra kommunernas arbete. Vi ställer oss bakom delegationen Bostad 2030:s förslag att det ska vara kostsamt för kommuner som inte fullgör sitt bostadsförsörjningsansvar, men fördelaktigt att bedriva en lokal bostads-

politik som ger alla människor en möjlighet att bo och leva i ekonomiskt överkomliga bostäder. (Bostad 2030, 2018, s. 13).

I delegationens slutbetänkande föreslås förutom en nationell bostadsförsörjningsplan också ett statligt kreditinstitut för bostadsfinansiering. Vi föreslår att ett sådant kreditinstitutet skapas som del av den nationella investeringsbanken som nämnts i tidigare reformförslag. Delegationen Bostad 2030 har också utarbetat en utmärkt modell för att genom markanvisningsprocessen i kommunerna stimulera till produktivitetshöjning i själva byggandet. Denna modell måste aktivt integreras i den nationella bostadsförsörjningsplanen, liksom de av delegationen föreslagna avtalsmodeller som syftar till att förhindra permanenta värdeöverföringar till företag och enskilda såsom vid omvandlingar av hyresrätter till annan upplåtelseform. Sammantaget innebär detta att det kommunala planmonopolet i praktiken upphävs vad gäller byggande, något som redan gäller för vissa andra användningar av mark.

7.1.4 Bilda ett statligt bygg- och fastighetsbolag som bygger på statlig mark

Utöver dessa åtgärder föreslår vi bildandet av ett statligt bygg- och fastighetsbolag, "Folkhemmet AB" som i ett första skede och inom den nationella bostadsförsörjningsplanen bygger, äger och förvaltar student- och särskilda bostäder på mark som staten redan äger. Vi föreslår att Folkhemmet AB finansieras med medel från de statliga AP-fonderna, som samtidigt, allt annat lika, minskar sin exponering mot utländska tillgångar.

7.1.5 Bostadspolitik är en nationell angelägenhet

I linje med den akademiska forskningen menar vi att det är klarlagt sedan länge att bostadsförsörjning är en nationell angelägenhet som den Europeiska unionen inte har jurisdiktion över. [7] Den svenska staten och svenska kommuner har med andra ord fria händer att agera på detta område, men har hindrats av intensiv lobbying från ekonomiska intressen. Inslag såsom statligt ägande, subventioner, riktade försäljningar och allmännyttiga kommunala bostadsbolag som inte eftersträvar maximal avkastning (eller inte ens någon avkastning alls) är nödvändiga och tillåtna inslag i en nationell bostadsförsörjning – för övrigt i linje med Sveriges grundlag och FN:s deklaration om mänskliga rättigheter som båda definierar bostaden som en rättighet och inte som en vara.

Det kraftigt ökande byggande som föreslås i vårt program bör kompletteras med en genomtänkt strategi för att få fler aktörer att delta i byggandet. För att undvika kostnadsexplosion och flaskhalsar kommer möjligheterna med den gemensamma marknaden i den Europeiska unionen att kunna fungera fördelaktigt genom att byggbolag från andra europeiska länder verkar i Sverige (i enlighet med svenska kollektivavtal).

Med utgångspunkt i att en trerumslägenhet kostar i genomsnitt 3,6 miljoner kronor att färdigställa beräknar vi att byggande av 800 000 lägenheter innebär en investeringsvolym på 2 880 miljarder kronor över en tolvårsperiod. Vi rundar av detta till 2 500 miljarder över en tioårsperiod som investeras genom den statliga investeringsbanken.

7.1.5 Sammanfattning av förslagen

Här följer en sammanfattning av de viktigaste reformförslag för en social bostadspolitik som återigen gör bostäder till en medborgerlig rättighet och en avgörande tillgång och resurs i samhällsekonomin.

Vi föreslår:

Subventionerade lån för grönt, industriellt byggande och samhällsplanering genom etableringen av en statlig investeringsbank.

Statlig/regional markanvisning och regionala mål för bostadsbyggande, infrastruktur och välfärdsverksamheter.

Genomdriva att de kommunala allmännyttiga bostadsbolagen återigen upprätthåller samhällsnytta

som övergripande mål. Detta innebär att lagen om allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag reformeras i grunden.

Studenter vid universitet och högskola garanteras hyreslägenhet till skälig hyra från första dagen från år 2022.

Ett statligt byggbolag bildas.

7.1.6 Återkommande invändning och vårt svar

Det är väl hyresregleringen som är det stora problemet?

Nej, det är det inte. Problemet är att staten inte tar ansvar för bostadsförsörjningen i landet. Ett avskaffande av hyresättningsmodellen genom förhandling (som ibland lite missvisande omtalas som "hyresreglering") skulle inte åstadkomma några nya bostäder, utan främst en stor överföring av värde till fastighetsägare.

7.1.7 Tips på vidare läsning

<http://bostad2030.se/>

Lyssna på podcasten Bostad 2030 <http://bostad2030.se/podcast-bostad2030/>

Rädda Barnen (2017), En plats att kalla hemma, https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/rad-kunskap/arbetar-for-barn/barnfattigdomsrapporter/barnfattigdomsrapport_enplatsattkallahemma_2017_radda_barnen.pdf

Tapio Salonen (red.) (2015). Nyttan med allmännyttan. Malmö: Liber. <https://www.liber.se/Hogskola/Ekonomi/Ovrigt/Ansvar-och-hallbarhet/Nyttan-med-allmannyttan/#furtherdescription>

7.1.8 Referenser

- [1] Brett Christophers (2013). A monstrous hybrid: the political economy of housing in early twenty-first century Sweden, *New Political Economy*, vol. 18, no. 6, 885-911.
- [2] Boverket (2018). Behov av nya bostäder 2018-2025, Rapport nr 2018:24, <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2018/behov-av-nya-bostader-2018-2025.pdf>
- [3] Bostad2030 (2018). Dags för en ny bostadspolitik. Slutbetänkande Delegation Bostad 2030. http://media.bostad2030.se/2018/05/Slutbet%C3%A4nkande-bostad2030_webb.pdf
- [4] Statens offentliga utredningar (2018:35). Ett gemensamt bostadsförsörjningsansvar. Slutbetänkande av utredningen om kommunal planering av bostäder. <https://www.regeringen.se/49cec5/contentassets/b5eae39ea5b54e76a09e7bc90c8e5196/ett-gemensamt-bostadsforsorjningsansvar-sou-201835.pdf>
- [5] En översikt över den akademiska litteraturen finns i rapporten av Claes Belfrage och Markus Kallifatides (2017). Finansialiseringen av Sverige. Katalys, Rapport nr. 38. https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2017/11/Katalys_Finansialisering-av-Sverige_w_ebb.pdf
- [6] Bostad2030 (2018). Dags för en ny bostadspolitik. Slutbetänkande Delegation Bostad 2030. http://media.bostad2030.se/2018/05/Slutbet%C3%A4nkande-bostad2030_webb.pdf
- [7] Tapio Salonen (red.) (2015). Nyttan med allmännyttan. Malmö: Liber. <https://www.liber.se/Hogskola/Ekonomi/Ovrigt/Ansvar-och-hallbarhet/Nyttan-med-allmannyttan/#furtherdescription>

7.2 NYTT DEMOKRATISERAT ARBETSLIV

Socialdemokratin är sprungen ur fackföreningsrörelsen. Kamp för goda villkor för de lönearbetande har varit och måste fortsätta att vara en kärna i det socialdemokratiska samhällsbygget. Historiskt har många segrar vunnits genom framgångsrik facklig-politisk samverkan. I vår analys är det mycket angeläget att förstärka vårt partis politiska budskap genom att påminna om vår vision om demokratisering också av ekonomin och arbetslivet. [1]

Vårt mål är inte bara att alla som kan lönearbete ska kunna göra det, utan att alla som kan ska vilja lönearbete och må bra av det. Ohälsotalen i Sverige är tyvärr stigande för stora grupper. Allra mest alarmerande är utvecklingen för kvinnor i arbetaryrken, vars förväntade medellivslängd sjunkit. [2] Den snabbast växande anledningen till sjukskrivning är psykisk ohälsa kopplad till stress och press, inte minst på våra arbetsplatser. För ett litet, med ändå alldeles för stort och sorgligt nog växande, antal människor medför lönearbete död. [3]

I Reformisternas program går vi fram med tre reformförslag för förbättrade villkor i arbetslivet: arbetstidsförkortning, stärkt arbetslöshetsförsäkring och initiativ för nya steg mot demokratisering av arbetslivet.

7.2.1 Arbetstidsförkortning

På en rak fråga svarar en majoritet av svenska folket att de skulle vilja arbeta färre timmar. Detta gäller även om det i frågan inte framgår hur lönen skulle påverkas. Mycket tyder därför på att en stegvis arbetstidsförkortning där reallönen inte minskar utan ökar (om än i något långsammare takt under genomförandeperioden) skulle vinna stöd hos en bred folklig majoritet.

Kalkylerna för en generell förkortning av normalarbetsveckan från 40 till 35 timmar baseras på Stig Tegles och Erik Hegelunds rapport *Måste vi jobba 8 timmar per dag?* framtagen av det fackliga tankeinstitutet Katalys. [4]

Att säkra kompetensförsörjningen för delar av offentlig sektor är en särskild utmaning som en arbetstidsförkortning skulle föra med sig. Privata företag kan i teorin svara mot bortfall i arbetstimmar genom att (tillfälligt eller permanent) minska produktionen. Men produktionen av vård, skola och omsorg kan inte minska eftersom behoven inte minskar. Alltså måste bortfall kompenseras. Det är delvis en ekonomisk fråga men i hög grad också en praktisk utmaning.

Oavsett intäktsförstärkning finns inte tusentals arbetslösa läkare och sjuksköterskor att "köpa". För att kunna kompensera bortfallet i timmar, utan att kvaliteten försämras, måste dessa yrkesgrupper växa. Det kräver att utbildningar byggs ut och att kompetensförsörjningen planeras grundligt. Utfallet av sådana satsningar dröjer flera år, vilket betyder att en kontrollerad arbetstidsförkortning tar längre tid än det (teoretiskt) tar att stegvis räkna hem finansieringen.

7.2.2 Förstärkt arbetslöshetsförsäkring

Svensk a-kassa är idag bland de minst generösa i OECD. [5] I genomsnitt ersätts 66 procent av den tidigare inkomsten, vilket kan jämföras med 80 procent i Finland och 76 procent i Danmark. En fjärdedel av de som får a-kassa får inte en ersättning på 80 procent av inkomsten. [6] Det betyder att a-kassan i praktiken inte fungerar som en säkring av inkomsten vid arbetslöshet för de flesta löntagare. Dessutom visar forskning från bland annat OECD att en ordentlig ersättning vid arbetslöshet har positiva effekter på ekonomin i stort.

Därför föreslår Reformisterna en höjning av taket på a-kassan till 1200 kronor per dag de första 100 dagarna, motsvarande en höjning från 20 200 kronor per månad till 25 250 kronor per månad. För att säkra att löntagare med lägre inkomster eller som varit medlemmar i a-kassa en kortare tid får en anständig levnadsstandard vid arbetslöshet höjs grundbeloppet från 360 till 400 kronor per dag. Den statsfinansiella

kostnaden beräknas bli 1,5 miljarder kronor.

7.2.3 Ekonomisk demokrati

Vi tar för givet att alla beslut om styret av vårt gemensamma samhälle ska tas gemensamt, men inom ekonomin och på arbetsplatsen har anställda jämförelsevis lite att säga till om. Sedan 1980 har ägande-, makt och kapitalkoncentrationen accelererat. Den rikaste hundradelen av befolkningen har fördubblat sin andel av de samlade förmögenheterna till cirka 40 procent. Vi har blivit politiska medborgare men förblivit ekonomiska undersåtar.

Reformisterna är övertygade om att demokrati är det moraliskt riktiga och långsiktigt mest effektiva styrelseskicket för såväl den politiska som den ekonomiska sfären. Därför vill vi att den statliga Investeringsbanken ska låna ut till kooperativa initiativ som en del av sin verksamhet. Utformning av lån bör baseras på så kallade social loans som utges av Europeiska investeringsbanken. Här kan statliga SBAB visa vägen genom satsningen på en statlig grön investeringsbank (kostnad 1–10 miljarder för att starta upp låneverksamhet riktad till kooperativa initiativ).

Dessutom vill vi tillsätta en utredning för att utreda möjligheterna till ökad arbetsplatsdemokrati och ökat inflytande över den ojämlika kapitalkoncentrationen.

7.2.4 Sammanfattning av förslagen

Här följer en sammanfattning av våra viktigaste reformförslag för ett demokratiserat arbetsliv som ger lönearbetare goda och hållbara villkor.

Vi föreslår:

En stegvis nedtrappning över tio år till 35-timmars normalarbetsvecka (kostnad ca 25 miljarder)

Höjning av tak och golv i a-kassan (kostnad ca 1,7 miljarder).

Att rådgivning och lån på ett bättre sätt erbjuds till kooperativa initiativ.

Att vidare utreda möjligheterna till utökad arbetsplatsdemokrati och medborgarnas demokratiska inflytande över den ojämlika kapitalkoncentrationen.

7.2.5 Återkommande invändningar och våra svar

Hur ska arbetstidsförkortningen genomföras?

Vi föreslår ett stegvist genomförande. Tidsfristen bedöms till 10 år men måste utredas så att kompetensförsörjningen i offentlig sektor säkras.

Har vi råd med arbetstidsförkortningen?

Ja. Vår samhällsliga rikedom kommer fortsätta växa, om än i något långsammare takt under de år då förkortningen genomförs. Beräknat på 5 år och underliggande BNP-tillväxt på 2 procent. Sjunger BNP-tillväxten till 1,4 procent (25 miljarder i utebliven tillväxt per år) under den period då förkortningen genomförs (Tegle och Hegelunds beräkningar i Katalys-rapporten). Av praktiska och ekonomiska skäl föreslår vi ett genomförande över 10 år – våra beräkningar och förslag är alltså mer försiktiga än Tegle och Hegelunds. Det finns ingen reserv med arbetslösa välfärdsarbetare, så kompetensförsörjningen måste säkras genom stegvist breddade utbildningssatsningar och ökat fokus på ”heltid som norm” inom välfärdsyrken.

Den offentliga sektorns produktion kan inte minska och bortfallet av arbetade timmar kompenseras genom ett tillskott på 25 miljarder årligen. Vi tycker det är en rimlig kostnad för mer tid till barn, familj, vänner och fritidsintressen. För kommunal verksamhet tänker vi oss i första hand ökade generella statsbidrag, inte kommunalskatteshöjningar. Sysselsättningsgraden räknas upp för deltidsarbete och kompenseras

genom att deltidsarbetare börjar arbeta heltid (ca 60 procent arbetar idag deltid inom kommunal sektor). Vi förutser en liten positiv sysselsättningseffekt och totalt ca 70 000 nyanställningar inom ramen för reformen (30 000 i kommunal sektor, 40 000 övriga).

Beräkningarna är grova uppskattningar, poängen är att vi – givet en växande ekonomi – inte behöver välja mellan ökat välstånd och kortare arbetstid. Med stegvis genomförande har vi råd att göra bägge delar. Det tycker vi är rimligt. (Inte minst är det, givet klimatutmaningarna, väldigt rimligt att ta en större andel av produktivitetsvinsterna i fritid snarare än i ökad materiell konsumtion).

Hur mycket kostar arbetstidsförkortningen till 35 timmar?

Ungefär 25 miljarder kronor årligen för att kompensera bortfall i arbetade timmar (i offentlig sektor). Våra beräkningar baseras på rapporten "Måste vi arbeta 8 timmar per dag?" (Katalys) som är skriven av ekonomerna Stig Tegle och Erik Hegelund.

7.2.6 Tips på vidare läsning

För en historisk genomgång av arbetstidsfrågan i Sverige se Tommy Isidorsson (2001), Striden om tiden, Göteborgs universitet [doktorsavhandling]

Om aktuella försök med arbetstidsförkortning kan läsas i Kommunal (2019) "Tid är pengar", Rapport till förbundskongress, https://www.kommunal.se/sites/default/files/arbetstidsforkortning_tid_ar_pengar_kongress_2019_webb.pdf

Frågan om ekonomisk demokrati och modellerna för dess genomförande behöver utredas vidare. Flera vägledande uppslag finns i följande antologi: Rothstein (red.) (2012) Tillsammans – En fungerande ekonomisk demokrati, SNS Förlag.

Om skillnaderna mellan olika gruppers hälsa i Sverige kan du läsa i Karl Gauffin, Christer Hogstedt och P-O Östergen (2018), Klass och hälsa, Klass i Sverige rapport nr 18, Katalys, <https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2018/04/No-18.-Klass-och-h%C3%A4lsa.pdf>

7.2.7 Referenser

- [1] Socialdemokraternas stadga, kapitel 1, <https://www.socialdemokraterna.se/globalassets/vart-parti/stadgar/stadgar-antagna-2017.pdf>
- [2] Mats Wingborg (2018), "Klassamhället och döden", Klass i Sverige rapport nr 19, Katalys, <https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2018/04/No-19.-Klassamh%C3%A4llet-och-d%C3%B6den.pdf>
- [3] Arbetsmiljöverket (2019), Statistik om dödsfall i arbetslivet, <https://www.av.se/arbetsmiljoarbe-te-och-inspektioner/arbetsmiljostatistik-officiell-arbetskadestatistik/statistik-om-dodsolyckor-i-arbe-tet/>
- [4] Stig Tegle och Erik Hegelund (2015) Måste vi jobba 8 timmar per dag?, Katalys nr 24, https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2017/03/katalys_no_24.pdf
- [5] Dagens Arena, Svensk kassa botten jämfört med OECD, <https://www.dagensarena.se/innehall/svensk-kassa-botten-jamfort-med-oecd/>
- [6] Arbetslöshetsrapporten (2019), <https://arbetsloshetsrapporten.se/ersattning-akassa/#5-12>

7.3 NY VÄLFÄRDS- OCH REGIONALPOLITIK

För socialdemokratin är goda och likvärdiga villkor för medborgare, organisationer och företag i hela landet en viktig strävan och en principiell hållning i hela vår rörelses jämlikhetssträvan. Under en längre tid har vi emellertid sett hur statens och den övriga offentliga sektorns möjligheter att upprätthålla viktig samhällsservice i hela landet kraftigt kringskurits.

Detta har bland annat skett genom en omfattande avveckling av sjukvård, post, energiförsörjning, infrastruktur, apotek, järnväg och många andra viktiga samhällsnyttor på landsbygden och bland rikets bruksorter. Tillsammans med effekterna av den ekonomiska globaliseringen – där landsbygden och bruksorterna har sett stora delar av arbetstillfällena utlokaliseras till låglöneländer – bereds en giftig grogrund för mörka antidemokratiska krafter. [1]

Vi ser utifrån såväl riksdags- som Europaparlamentsval hur Sverige och Europa polariserats i denna riktning. En tydlig gräns växer fram mellan ekonomiska och finansiella tillväxtcentra och mer glesbebodda områden. Populistiska höger- och extremhögerpartier har vuxit i de områden som inte gynnas av utvecklingen. De har lyckats profitera på upplevelsen av att vara lämnade därhän, något som OECD påpekat i flera rapporter. [2] Upplevelsen är också på många sätt verklig. Det är i regioner med hög arbetslöshet och neddragningar från det allmänna som inte minst Sverigedemokraterna hämtar flest röster. Sambandet är glasklart.

Detta är en utomordentligt allvarlig situation som går på tvärs mot hela idén om att hela Sverige ska leva. Om denna marknadsfundamentalistiskt drivna process fortsätter, där samhällsservice allt mer koncentreras till storstädernas välmående tillväxtcentra, riskerar det att undergräva den breda tilltron till samhällsgemenskapen och hela det demokratiska styrelseskicket.

Därför är det avgörande att bryta denna avveckling av våra gemensamma samhällsnyttor och service på landsbygden, i bruksorter och förorter. Vi föreslår därför en ny socialdemokratisk regionaliseringspolitik med jämlika och förbättrade levnadsvillkor i hela Sverige som ledstjärna: bort med vinstdrift i välfärden, bättre regional utjämning och en sjukpenningssamnesti.

7.3.1 Inga vinstuttag i välfärden

Vi motsätter oss vinstuttag ur skattefinansierad välfärdsverksamhet. Det skapar problematiska incitament och riskerar underminera förtroendet för välfärdens verksamhet. [3] I grunden handlar det om motstridiga syften. I offentlig, icke-vinstdriven verksamhet är resurserna medel och verksamheten syftet – i aktiebolag är relationen omvänd. Ett aktiebolags lagstadgade syfte är att generera vinst till fördelning bland aktieägarna. Se 3 kap. 3 § i Aktiebolagslagen (2005:551).

7.3.2 Regional jämlikhet och utjämning

Målet för dagens utjämningsystem mellan kommuner samt landsting/regioner är att skapa likvärdiga förutsättningar för alla kommuner och landsting/regioner att erbjuda sina invånare samma service oberoende av opåverkbara strukturella kostnader och inkomstförhållanden. Det innebär att skillnader i skattesatser reflekterar antingen skillnader i servicenivå, effektivitetsnivå, avgiftsnivå eller att omfördelningen är ofullständig. Djupgående statistiska tester visar emellertid att skillnader i skattesatser inte kan härledas till skillnader i service eller effektivitet. Slutsatsen är att skatteskillnader istället reflekterar utjämningsystemets brister, något som framträder i såväl forskning som statliga utredningar [4]. Vi föreslår därför att staten skjuter till pengar till kommuner och regioner genom att öka de generella statsbidragen, samt att ett enhetligt skattepåslag påförs och fördelas inom det kommunala utjämningsystemet.

7.3.3 Sjukpenningssamnesti

I Försäkringskassans regleringsbrev för 2015 infördes hårdare krav på bedömningarna av sjukpenning. Fleura rapporter har visat att bedömningarna som har gjorts sedan dess inte är tillförlitliga och att många som egentligen haft rätt till ersättning inte har beviljats stöd. [5] Vi menar att alla de som nekats sjukpenning,

sjuk- och aktivitetsersättning under åren 2016–2019 ska kunna erhålla ersättning retroaktivt och deras ärenden ska omprövas av Försäkringskassan enligt nytt regelverk.

Vid utgången av 2019 beräknas amnestin omfatta upp till 160 000 fall inom sjukpenningen, ca 60 000 fall inom sjukersättning och 15 000 fall inom aktivitetsersättning. Amnestin ska begäras av den enskilde och ska medges när tolkning av prövning mot ”normalt förekommande arbete”, krav på läkarintygs beskrivningar av nedsatt arbetsförmåga, eller krav på ”objektiva fynd” har angetts av Försäkringskassan respektive av domstolar som motiv för avslag. Ansökningar om amnesti ska göras under 2020.

7.3.4 En sammanfattning av förslagen

Här följer en sammanfattning av de viktigaste reformförslagen för en regional- och välfärdspolitik som skapar möjligheter för den offentliga sektorn att upprätthålla viktig samhällsservice i hela landet.

Vi föreslår:

Stopp för vinstuttag i den skattefinansierade välfärden.

Tillföra mer pengar till utjämningsystemet genom ett enhetligt skattepåslag som är likvärdigt för alla kommuner. Effekten blir en harmonisering av de kommunala skattenivåerna eftersom tillskottet fördelas efter strukturellt behov.

Öka omfördelningen inom det kommunala utjämningsystemet genom en ”bottenplatta”, där en viss (och likvärdig) andel av kommunalskatten öronmärks för utjämningspotten. Andelen (procentsatsen) blir likvärdig för alla kommuner. Eftersom resurserna från bottenplattan används till utjämning blir effekten att kommunalskattenivån harmoniseras, givet att alla kommuner upprätthåller samma nivå på välfärd och service som de har idag.

Fokus på arbetsmarknadsregioner vid all statlig och regional samhällsplanering. Detta inkluderar en ambitiös utbyggnad av kollektivtrafiken såsom snabbjärnväg i landet.

Sjukpenningsamnesti för alla som av försäkringskassan nekats sjukpenning sedan ikraftträdandet av regleringsbrevet 2015. Utgångspunkten är att prövningar under perioden inte är tillförlitliga och därför måste göras om. Kostnaden beräknas till 10 miljarder (kostnaden beräknas för att genomföra omprövningar samt för retroaktiv ersättning från 2015 till idag för uppskattningsvis 50 000 individer).

7.3.5 Återkommande invändningar och våra svar

Varför ska vi omfördela mellan kommuner och straffa de som sköter sig?

Vi har en princip om likvärdiga förutsättningar. Utjämningsystemet ämnar kompensera för strukturella skillnader, exempelvis åldersstruktur och avstånd (jämför hemtjänst i Kiruna och hemtjänst i Solna). Utvärderingar visar att dagens system inte fullt ut kompenserar för dessa skillnader. Följden är att många glesbygdskommuner har högre kommunalskatt men likväl sämre förutsättningar att erbjuda välfärdstjänster.

Vi vill, i likhet med Norge, att staten tar ett större ansvar för den kommunal finansieringen och på ett bättre sätt kompenserar för strukturella skillnader.

Varför enhetlig kommunalskatt? Tycker ni att alla kommuner ska få lika mycket?

Kommuner får inte lika mycket pengar. Mer pengar förs in i ett (statligt) utjämningsystem.

Ni vill avskaffa det kommunala självstyret!

Nej, vi vill ge jämlika förutsättningar till välfärd. I Sverige uppgår statsbidragen till cirka 24 procent av kommunernas intäkter. I Norge, vars system vi inspireras av, är motsvarande siffra 36 procent. Norge har

inte avskaffat det kommunala självstyret utan har på många sätt en starkare glesbygd (ekonomiskt) än Sverige.

Varför säger ni nej till vinstdrift inom välfärden?

Det finns en rad starka skäl: Felaktiga incitament, tydliga tendenser till brukarselektering, problem med s.k. ofullständiga kontrakt, osv. En majoritet av svenska folket är emot. Dåligt för hela den skattefinansierade välfärdens legitimitet.

Varför sjukpenningssamnesti? Hur många omfattas?

Utgångspunkten är att prövningar under den avsedda perioden inte är tillförlitliga och därför behöver göras om. Kostnaden beräknas till 10 miljarder, inklusive retroaktiv ersättning för uppskattningsvis 50 000 individer samt kostnaden för att genomföra omprövningar.

7.3.6 Förslag på frågor att diskutera

Beroende på hur många deltagare ni är och hur intresset för de olika områdena ser ut kan ni dela upp er på olika sätt. Om ni är färre än tio och alla är intresserade av att diskutera alla områden kan ni prata om alla delarna i storgrupp. Men är ni fler än tio och alla är intresserade av olika frågor kan ni dela upp er i tre grupper och låta varje individ få välja vilken del de vill prata om.

Områdena är alltså:

Ny social bostadspolitik

Nytt demokratiserat arbetsliv

Ny regional- och välfärdspolitik.

Om ni delar upp er i grupper och väljer ett område att diskutera kan följande frågor vara relevanta:

Ny social bostadspolitik:

Har du personer i din närhet som söker bostad idag? Vad är utmaningarna enligt dem?

Vilka politiska förslag behövs för att återigen få bostaden att bli en social rättighet och en resurs i samhällsekonomin?

Hur kan vi se till att bostadspolitiken blir jämlikhetsskapande? Vilka förslag behövs?

Finns det fördelar med att låta marknaden styra bostadsfrågan?

Vilka lösningar kan ni se lokalt i ert område för ett bostadsbyggande som tar ansvar för jämlikhet?

Nytt demokratiserat arbetsliv:

Vilka är de stora utmaningarna i arbetslivet idag?

Vad behöver vi göra för att få ett mer hållbart och demokratiserat arbetsliv?

Vad tänker ni om förkortad arbetstid? Vad skulle det innebära för enskilda arbetstagare och finns det risker med det?

Ny regional- och välfärdspolitik:

Vilka konsekvenser får den storstadsfixering som kan upplevas idag?

Vilka effekter får den nedmontering av välfärden som pågår?

- Vad behöver vi göra för att få mer regional utjämning och jämlikhet?
- Vilka är de viktigaste förslagen för att få en mer effektiv styrning och ledning inom välfärden? Har landstingen spelat ut sin roll?
- Vad tänker ni om en sjukpenningssamnesti?

Bestämmer ni er istället för att *alla ska diskutera alla områden* kan ni välja följande frågor:

- Vilka politiska förslag behövs för att återigen få bostaden att bli en social rättighet och en resurs i samhällsekonomin?
- Vad behöver vi göra för att få ett mer hållbart och demokratiserat arbetsliv enligt dig?
- Vad behöver vi göra för att få en mer regional utjämning och jämlikhet?

Börja med att låta varje person få fundera på frågorna först. Låt sedan deltagarna få prata med grannen för att därefter ta en diskussion i storgrupp. På så vis får alla möjlighet att fundera och formulera sina tankar. Skriv upp alla förslag som kommer upp på blädderblock/whiteboard/A4-papper.

Sammanfatta det som står på tavlan tillsammans och prata ihop er om hur ni vill gå vidare. Ni kanske vill fortsätta med att fördjupa er inom något av områdena Social bostadspolitik, Ny region- och välfärdspolitik eller Ett demokratiserat arbetsliv? Eller har ni diskuterat er fram till konkreta politiska förslag som ni vill försöka driva igenom? I sådana fall går ni vidare till avsnittet Diskutera insatser att genomföra.

En tredje väg att gå är att gå vidare med studiematerialet, se avsnittet Gå vidare med studiematerialet.

7.3.7 Diskutera insatser att genomföra

Gå igenom de förslag som ni har skrivit upp på tavlan. Är det färdiga förslag som ni kan försöka driva igenom eller behöver ni fortsätta att arbeta med era förslag? Om förslagen inte är helt färdiga kan följande insatser vara intressanta att gå vidare med:

- Granska kommunens riktlinjer för bostadsförsörjning ur ett jämlikhetsperspektiv och formulera egna politiska förslag på förbättringar.
- Genomför ett seminarium där ni bjuder in den S-politiker som ansvarar för bostadsfrågan i er kommun samt någon av projektledarna från Bostad 2030 för en diskussion om vad ni kan göra.
- Ta kontakt med en utredare på LO och fråga om de har rapporter att rekommendera inom välfärdspolitiken/arbetslivet som ni kan fördjupa er inom. Läs rapporten och ha en träff där ni tillsammans formulera politiska förslag.
- Ta kontakt med en utredare på LO och fråga om de kan komma till er och diskutera era förslag inom välfärden eller ett hållbart arbetsliv.
- Granska er kommuns budget och se om ni kan hitta vilka effektiviseringskrav (besparingskrav) som finns inom välfärdsområdet. Bjud in S-kommunalråd eller oppositionsråd och ställ frågor!

Om förslagen är konkreta och färdigformulerade kan följande insatser vara intressanta att gå vidare med:

- Ta reda på vad partiet har formulerat för politik kring era förslag.
- Har ni samma åsikter som partiet behöver ni fundera på hur ni kan stödja partiet i att driva opinion i frågan. Det kan göras genom att:

- Skriv en debattartikel eller insändare och skicka in till er lokaltidning.

- 🗨️ Skriv inlägg i sociala medier och dela.
- 🗨️ Ta reda på om det finns andra organisationer som tycker som ni. Ta kontakt med dem och fråga om ni ska göra opinionsbildande aktiviteter tillsammans.
- 🗨️ Bjud in någon av era lokala S-politiker för att diskutera vad ni kan göra tillsammans för att få igenom era ideer.

Har ni andra åsikter än partiet behöver ni påverka internt först. Det kan ni göra genom att:

- 🗨️ Skriva en motion till arbetarekommunens/distriktets/partiets årsmöte/kongress.
- 🗨️ Ta kontakt med andra S-föreningar och se om fler tycker som ni. Skriv ett gemensamt inlägg på facebook med era politiska förslag och sprid.
- 🗨️ Bjud in någon av era lokala S-politiker för att ställa frågor och framföra era synpunkter.

Bestäm när det ska vara klart och vem som ska göra det. Kanske behöver ni ses igen för att kunna gå vidare med ert arbete?

Sist men inte minst går det också att engagera sig i Reformisternas arbetsgrupper för att utveckla politiska förslag inom de områden ni är intresserade av. Se www.reformisterna.se.

7.3.8 Gå vidare med studiematerialet

Diskutera hur ni vill gå vidare med studiematerialet. Vår rekommendation är att ni låter deltagarna få välja vilka områden de är mest intresserade av enligt följande upplägg:

En träff – Nytt skattesystem

En träff – Ny pensionspolitik

En träff – Ny grön reformism

Skriv upp förslagen på träffarna på tavlan/ett blädderblock/A4-papper och låt varje deltagare sätta ett streck på den träff de är mest intresserad av att genomföra. Den träffen som får flest streck går ni vidare med.

Boka in en ny tid och diskutera om ni ska ha ett liknande upplägg som under dagens träff eller om ni Tankesmedjan Balans granskar välfärdens styrning med fokus på arbetsmiljö, arbetsrelaterad ohälsa och balans mellan krav och resurser, <https://tankesmedjanbalans.se/granskningar>

För djupare diskussion om tolkning av aktiebolagets syfte, se Rolf Skog (2015) "Om betydelsen av vinstsyftet i aktiebolagslagen", Svensk Juristtidning, 1: 11-19.

Flera utvärderingar har belyst såväl teoretiska som empiriska problem med vinstdriven välfärd, exempelvis:

Per Molander (2017) Dags för omprövning – en ESO-rapport om styrning av offentlig verksamhet, Rapport 2017:1 till Expertgruppen för offentlig ekonomi, https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2017/03/2017_1-Dags-f%C3%B6r-ompr%C3%B6vning.pdf

Kommunal (2018) Så mycket bättre? 2018 – En jämförelse av anställningsvillkor och löner i privat och kommunalt driven äldreomsorg;

Marta Szebehely (2011) "Insatser för äldre och funktionshindrade i privat regi", i Laura Hartman, (red.) Konkurrensens konsekvenser – vad händer med svensk välfärd?, SNS Förlag.

Om det kommunala utjämnningssystemet och dess orättvisor kan läsas i Lars-Fredrik Andersson (2011), Samma skatt – samma välfärd? Effektivitet, service och skatter i kommuner och landsting, <https://www.>

diva-portal.org/smash/get/diva2:456526/FULLTEXT02.pdf

Om utvecklingen i sjukförsäkringen kan läsas i Mats Wingborg (2019), "Fattigdom gör inte människor friskare", Katalys rapport nr 39, <https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2019/05/No-39.-Wingborg.pdf>

7.3.11 Referenser

- [1] Hans Abrahamsson (2019), Den politiska ekonomins lokala uttryck, Korpen, Göteborg
- [2] OECD (2019, OECD Territorial reviews: The Megaregion of Western Scandinavia, https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/oecd-territorial-reviews-the-megaregion-of-western-scandinavia_9789264290679-en
- [3] SOU 2016:78 Ordning och reda i välfärden, <https://www.regeringen.se/contentassets/da2cceb5d-c84389b79b48b06a5e000a/ordning-och-reda-i-valfarden-sou-201678>
- [4] SOU 2018:74, Lite mera lika, <https://www.regeringen.se/4a78db/contentassets/484eed9ac52944b18eea995eb2f6c178/lite-mer-lika.-oversyn-av-kostnadsutjamningen-for-kommuner-och-landsting-sou-201874.pdf>
- [5] ISF 2018:16 Förändrad styrning av och i Försäkringskassan – En analys av hur regeringens mål om ett sjukpenningtal på 9,0 dagar påverkar handläggningen av sjukpenning, https://www.inspsf.se/digitalAssets/6/6890_3isf_16_2018_web.pdf samt ISF 2018:17 Regeringens mål om ett sjukpenningtal på 9,0 dagar – En redovisning av hur regeringen styr Försäkringskassan och hur myndigheten arbetar för att bidra till att målet uppnås, https://www.inspsf.se/digitalAssets/6/6893_3isf_2018-17_web.pdf

8. NY GRÖN REFORMISM

Den globala uppvärmningen har under de senaste decennierna vuxit till ett akut hot. Samtidigt pressas jordens naturresurser och biologiska mångfald alltmer.

Reformisternas program innebär en förändrad ekonomisk politik som möjliggör omfattande satsningar både för att minska klyftorna och genomföra en grön omställning som tar itu med klimatkrisen.

Vi betraktar klimatkrisen och de sociala utmaningarna som lika viktiga. Dessutom hänger problemen ihop. De har sin grund i de gångna decenniernas utveckling. Klimatkrisen kan inte lösas utan att vi tar itu med de växande klyftorna. Och de sociala problemen riskerar i sin tur att förvärras av klimatkrisen. Därför måste de båda hanteras tillsammans.

8.1 VAD FORSKNINGEN SÄGER OM KLIMATKRISEN

Det finns en riklig litteratur kring klimatfrågan. Det här studiematerialet fokuserar på politiska åtgärder. Men det kan vara bra att gå igenom forskningens slutsatser:[51]

Det råder inget tvivel om klimathotets allvar. Forskarvärlden har varit överens om de övergripande slutsatserna sedan 90-talets början. Människan håller på att förändra jordens klimat, och detta i snabb takt. Huvudorsaken är de utsläpp av koldioxid som orsakas av förbränning av fossila bränslen – kol, olja och naturgas.

Koldioxid är en växthusgas och fungerar som en temperaturregulator för jorden. Det finns andra växthusgaser och mänskliga aktiviteter som också bidrar till uppvärmningen. Bland annat från avskogning, djurhållning och jordbruk. Men koldioxiden och de fossila bränslena är huvudproblemet.

Koldioxiden stannar kvar i atmosfären tusentals år. Utsläppen staplas därför på hög. Jordens medeltemperatur höjs i samma takt som den här högen växer.

För att hejda uppvärmningen räcker det därför inte att utsläppen minskar lite grann. De måste upphöra helt. Den mängd koldioxid vi redan har släppt ut kommer dessvärre att vara kvar – och därmed också den uppvärmning som vi redan orsakat.

Tyvärr är det svårt att backa bandet och sänka temperaturen igen. För att lyckas med det behöver stora mängder koldioxid sugas ut ur atmosfären.

Koldioxidhalten i atmosfären har ökat med 50 procent sedan användningen av fossila bränslen tog fart i slutet av 1800-talet. Idag är halten troligen den högsta på tre miljoner år – längre än människan har funnits. Under samma period har jordens medeltemperatur stigit med en grad.

En grads temperaturhöjning kan låta litet. Man bör dock komma ihåg att det handlar om jordens medeltemperatur. Över land och närmare polerna – som här i Sverige – är förändringarna större.

Medeltemperaturen idag är förmodligen den högsta på flera tusen år. Under hela den mänskliga civilisationens historia, ända sedan den senaste istidens slut, har det sannolikt inte varit mer än någon halv grad varmare än idag.

Det finns ingen absolut gräns för när klimatförändringarna blir ohanterliga eller när det är “för sent”. Det forskningen kan ge oss är riskbedömningar. Dessa tyder på att problemen blir omfattande från 1,5-2 graders uppvärmning.

Extremväder, värmeböljor och torka blir allt allvarligare.

Klimat- och ekosystem riskerar att passera ett antal trösklar – storskaliga förändringar som är svåra att backa.

- 🗨️ Betydande ekosystem, som korallreven, slås troligen ut.
- 🗨️ Stora delar av inlandsisarna på Grönland och Arktis riskerar att oåterkalleligen smälta – något som på sikt leder till tiotals meter högre havsnivåer. Avsmältningen kan ta tusentals år – men den skulle rita om kartan för världen.

🧑 Från två graders temperaturhöjning och uppåt passeras allt fler trösklar – från förändrade havsströmmar till utslagning av Amazonas regnskog och barrskogsbältena här i norr. Dessutom riskerar klimatförändringarna att bli självförstärkande – så att uppvärmningen knuffas vidare ytterligare. Vid mer än fyra graders uppvärmning befarar många forskare att problemen blir så stora att den mänskliga civilisationen inte kan hantera dem.

🧑 Vid FN:s klimattoppmöte i Paris 2015 enades världens länder om att försöka begränsa uppvärmningen till “väl under 2 grader” och om möjligt 1,5 grader. Parisavtalet bygger på att världens länder var för sig presenterar de åtgärder de vill genomföra. Problemet är att åtgärderna inte räcker till. Dagens politiska ambitioner räcker på sin höjd för att begränsa uppvärmningen till 3 grader.[52]

🧑 Forskare brukar tala om världens återstående koldioxidbudget. Med detta menas hur mycket mer växthusgaser som kan släppas ut om klimatmålen ska hållas. Om världen ska ha en god chans att hålla sig “väl under 2 grader” återstår ungefär 720 miljarder ton från och med 2020. För 1,5-gradersmålet 360 miljarder ton. Idag släpper världen ut drygt 40 miljarder ton per år. Om utsläppen fortsätter i samma takt så är budgeten för 1,5-gradersmålet uttömd om nio år och för målet “väl under 2 grader” om 18 år.[53]

🧑 Världens utsläpp kan inte försvinna över en natt. De måste fasas ut. För att begränsa uppvärmningen till “väl under 2 grader” räknar forskarna med att utsläppen måste halveras till 2030 och i stort sett uttraderas till 2050. För 1,5-gradersmålet räcker inte detta. Stora mängder koldioxid måste dessutom sugas ut ur atmosfären. Alternativt måste utsläppen uttraderas inom 20 år. Det råder delade meningar om det över huvud taget är möjligt att klara 1,5-gradersmålet.[54]

🧑 Idag växer tyvärr utsläppen fortfarande. Istället för att stänga av kranen så skruvas den alltjämt på. De flesta forskare menar att 1,5-gradersmålet börjar försvinna utom räckhåll om utsläppen inte börjar minska 2020. Samtidigt blir 2-gradersmålet allt svårare att uppnå. De kommande tio åren avgör hur det kommer att gå.[55]

🧑 Allt är inte nattsvart. De senaste 5 till 6 åren har utsläppskurvan för världen börjat plana ut. En av orsakerna är genombrottet för förnybar energi. Det är alltjämt möjligt att begränsa uppvärmningen till “väl under 2 grader”. Men det krävs en stor politisk omsvängning – och de beslut som fattas under kommande år är avgörande.[56]

Forskarvärldens budskap är alltså kristallklart: Vi står idag inför en klimatkris. Det är alltjämt möjligt att undvika de värsta konsekvenserna. Men det krävs en systemförändring av dagens politik. Nu – inte om tio år.

Klimathotet har varit känt i över 30 år. Ändå har utsläppen fortsatt att växa. Det är den här saktfärdigheten att ta itu med problemen som lett fram till krisen.

Det finns flera förklaringar till oförmågan. Fossila bränslen har varit grunden för industrialisering, tillväxt, välstånd – ja, enligt en del grunden för kapitalismen. Samtidigt har klimathotet för många framstått som något abstrakt och avlägset. Problemen har under lång tid gått att förtränga. Och de som tjänat på utvecklingen har gjort sitt yttersta för att tona ner allvaret.

Framför allt är det ingen slump att klimatkrisen uppstår nu. Utsläppen har skenat under den nyliberala globaliseringens decennier. Politiken har erkänt klimathotet – men kraftfulla motåtgärder har lyst med sin frånvaro. Marknadslösningar och maximal tillväxt har varit ledstjärna.

Nu står vi inför två uppvaknanden: Klimatkrisen och de växande klyftorna. Nyliberalismens konsekvenser

har hunnit ikapp oss. För att ta oss ur problemen krävs en systemförändring av dagens politik. Uppgiften kan te sig förlamande. Politikens oförmåga har lett till att klimatkrisen landat i knät på oss som individer. Idag finns det många som misströstar. Andra förnekar problemets existens.

Vi i Reformisterna väljer att vara optimister. Problemen har blivit uppenbara. Rösterna för förändring växer. Det som krävs är att politiken åter tar ansvar. En grön omställning rymmer också stora möjligheter. Det är ett samhällsprojekt som kommer att löpa under decennier. Här finns en optimistisk framtidsvision – i en tid präglad av rädsla.

8.2 GRÖN OMSTÄLLNING I TILLRÄCKLIGT SNABB TAKT KRÄVER ÄNDRAD EKONOMISK POLITIK

Sverige har i grund och botten goda förutsättningar att klara en grön omställning. Vi är ett rikt land med stort tekniskt kunnande. Dessutom har vi turen att ha omfattande förnybara energiresurser – vattenkraft, vindkraft och biomassa i form av skog.

Det här gör en omställning av vår elproduktion jämförelsevis smärtfri. Nästan all el produceras redan idag utan fossila utsläpp. Samma sak gäller en stor del av vår uppvärmning. De stora utmaningarna handlar om vår transportsektor och industri. De här sektorerna står idag för två tredjedelar av de utsläpp vi producerar.

Problemet är att omställningen går alldeles för långsamt. Sveriges klimatmål är noll nettoutsläpp år 2045. Med detta menas att 80 procent av dagens utsläpp ska vara borta. Resten ska kompenseras för, antingen genom klimatåtgärder utomlands eller olika metoder att suga koldioxid ur atmosfären.

Klimatmålet matchar hjälpligt vad som krävs för att begränsa den globala uppvärmningen till “väl under två grader” – men bara om man bortser från att den rika världen förmodligen måste fasa ut sina utsläpp snabbare än fattiga länder.

Det stora problemet är att dagens politik inte räcker för klara klimatmålet. Sveriges utsläpp minskar idag med en procent per år. Det går på tok för långsamt. För att nå noll nettoutsläpp 2045 måste takten öka mellan fem och åtta gånger.[57] För att matcha kravet att den rika världen ska gå före – eller ligga i linje med 1,5-gradersmålet – behöver takten förmodligen öka ännu mer.

Inget parti har hittills levererat en trovärdig plan för hur det här ska gå till. Och det finns en underliggande förklaring till den här politiska vilsheten. En omställning i den takt och omfattning som krävs är omöjlig utan en förändrad ekonomisk politik – på tvärs mot de senaste decenniernas tankeramar.

Enligt det internationella energiorganet IEA behöver världen under kommande decennier investera 3.500 miljarder dollar per år för att klara omställningen.[58] En grov skattning för Sverige är 120 miljarder kronor per år.[59] Det här handlar om investeringar för att möjliggöra en omställning av industrin, stärka våra elnät, bygga ut järnväg och kollektivtrafik, elektrifiera transporter, producera biobränslen, klimatrenovera bostäder – listan är lång.

Idag är vi inte i närheten av den här summan. De gröna investeringarna måste mångfaldigas. De här pengarna kommer inte komma flygande av sig själva. Problemet är inte att det saknas kapital. Men de företagsekonomiska riskerna anses för stora bland privata aktörer. Och det finns bara en rimlig aktör som kan axla ansvaret – staten.

Vi föreslår, som diskuterats i kapitel 1, en statlig investeringsbank. Det här är en väl beprövad lösning. Staten lägger in ett grundkapital som investeringsbanken använder som säkerhet för att låna upp det kapital som krävs. På det här sättet har den europeiska investeringsbanken EIB under de senaste åren mobiliserat över 3 500 miljarder kronor. Pengarna finns – det som behövs är politisk vilja.[60]

Att staten tar ansvar för de investeringar som krävs utgör grunden för en grön ny giv. För den som oroar sig över skuldsättning: Omställningen är jobbskapande – enligt alla befintliga kalkyler.[61] Investeringarna är inte bara livsavgörande – de kommer också Utan detta basala budskap – vi har råd – kommer omställningen att förbli en dröm. att bli lönsamma. En grön ny giv handlar inte om att gräva djupa hål i statskassan.

Investeringsbanken i sig kommer exempelvis att gå plus.

Vi föreslår:

Inrätta en statlig investeringsbank för finansiering av omställningen, grön nyindustrialisering och nybyggnation.

8.3 STATEN MÅSTE TA LEDARTRÖJAN I OMSTÄLLNINGEN

En ny ekonomisk politik som möjliggör investeringar utgör grunden för en grön ny giv. Men för att klara omställningen krävs också att staten tar ett större ansvar inom flera områden.

För det första behöver de gröna investeringarna kompletteras med nya regelverk och ekonomiska styrmedel. Till exempel behövs fler riktade styrmedel för att driva på utvecklingen inom enskilda sektorer, inte minst transportsektorn och industrin.[62] Det kan handla om utökade stödåtgärder för elbilar och utbyggd laddinfrastruktur, subventioner av biobränslen eller vita certifikat för energieffektiviseringar.

Dagens klimatmål behöver också tydliggöras och specificeras. Idag finns ett separat klimatmål för transportsektorn och frivilliga utfasningsplaner för olika delar av industrin.[63] Vi vill se nationella utfasningsplaner för utsläpp inom samtliga samhällssektorer, inklusive slutdatum för användning av fossila bränslen.

Vi vill också se en särskild satsning på transportsektorn. Transporter står för en avgörande del av utsläppen. Samtidigt är möjligheterna stora för både minskade utsläpp och grön industriell utveckling, genom elektrifiering och produktion av biobränslen. Vi vill se en offensiv satsning, exempelvis med målet att Sveriges inrikestransporter är fossilfria 2035. Stärkt stöd för köp av elbilar, påskyndad utbyggnad av laddinfrastruktur, subventioner för att skala upp produktion av biobränslen, stopp för försäljning av personbilar som inte kan drivas fossilfritt, exempelvis 2025, stopp för försäljning av fossila bränslen, exempelvis 2035 – det finns en rad möjliga åtgärder för att driva på utvecklingen.

Det finns anledning till optimism. Den största framgången hittills i det internationella klimatarbetet är den snabba utvecklingen för förnybar energi. Nationella satsningar i länder som Tyskland och Kina har pressat kostnaderna för solceller och vindkraft till kommersiell slagkraft. Genom riktade subventioner har de nya teknikerna skalats upp. Industrin har lärt sig och kostnaderna har sjunkit kraftigt. Sol- och vindenergi utgör idag det billigaste alternativet för ny elproduktion i stora delar av världen.[64]

Den förnybara energirevolutionen pekar på statens betydelse för teknisk- och industriell utveckling.[65] Det snabba prisfallet och expansionen för sol- och vindenergi hade varit omöjlig utan politiska satsningar. Idag står elbilar och batteriteknik inför ett liknande genombrott. Det som krävs är målmedveten politik. Man kan säga att den förnybara revolution som ägt rum för elproduktion nu måste upprepas för transporter, industri och övriga samhällssektorer.

Samtidigt vet vi att det finns områden där grön teknik tar längre tid att utveckla – eller helt enkelt får svårt att ersätta dagens fossila system. Ett par exempel på detta är flyg, stål- och cementtillverkning. Eftersom omställningen måste genomföras på några få decennier så innebär det här att det kommer att finnas sektorer där nollutsläpp blir svåra att uppnå. De här restutsläppen behöver tas om hand. Dessutom kommer det att behövas metoder för att minska halterna av koldioxid i atmosfären – åtminstone om det ska finnas en chans att begränsa uppvärmningen till 1,5 grader.[66]

Det som kallas koldioxidinfångning och lagring (CCS) är här ett huvudalternativ. En reningsanläggning sätts på utsläppskällorna och koldioxiden lagras i flytande form under berggrunden. Tekniken finns men måste skalas upp och tillämpas på allvar. Sverige har goda förutsättningar att nyttja CCS, exempelvis på cementfabriker, biobränsleeldade kraftvärmeverk och avfallsanläggningar. När CCS används med biobränslen (Bio-CCS) blir resultatet negativa utsläpp – koldioxid tas bort från atmosfären. Nya studier visar att Sverige nästan skulle kunna halvera sina territoriella utsläpp med hjälp av CCS och Bio-CCS.[67]

Vi vill därför se en nationell satsning på CCS och Bio-CCS. Det behövs stöd genom investeringsbanken, nya ekonomiska styrmedel och ett regelverk för tekniken. Ett samarbete bör inledas med Norge, som är

tekniskt ledande med lagringsplatser i Nordsjön. En satsning på CCS och Bio-CCS bör också kompletteras med andra metoder för att få bort koldioxid ur atmosfären. Sverige har också en potential att nyttja så kallade naturliga kolsänkor – genom exempelvis trädplantering och anpassat skogs- och jordbruk.

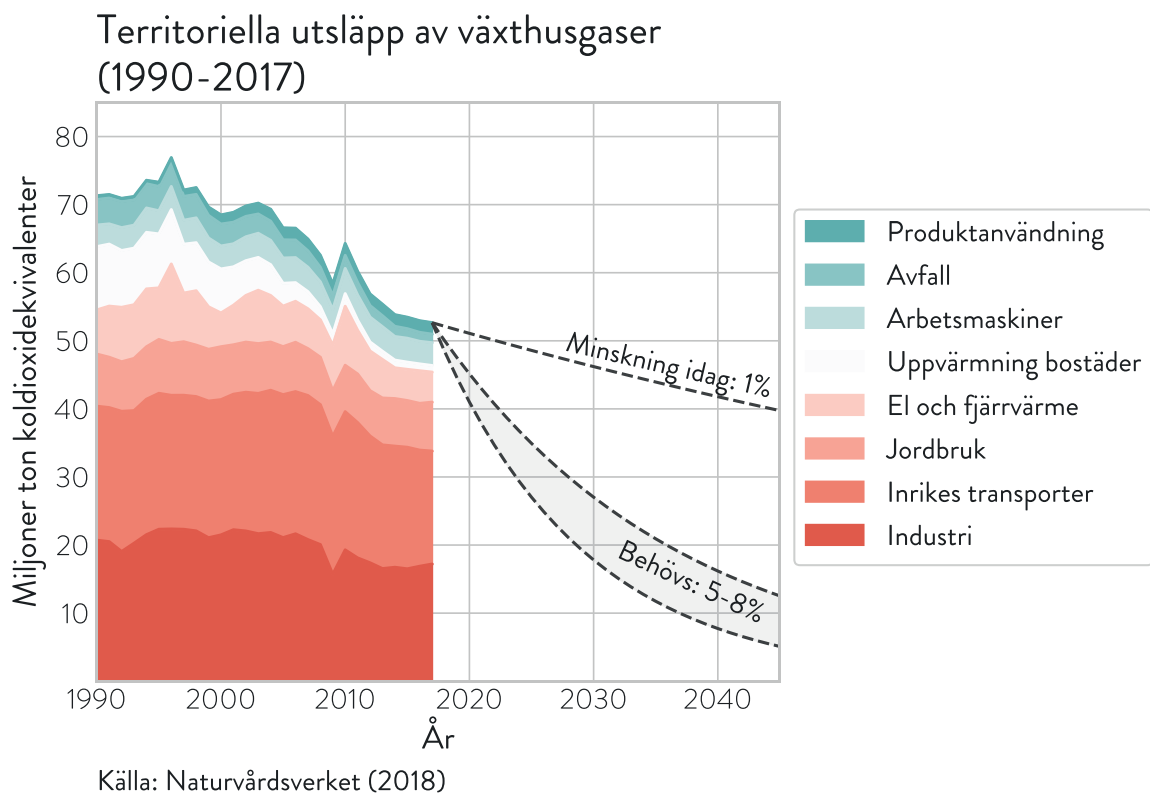
För att lyckas med omställningen räcker det dessutom inte att ny, grön teknik utvecklas. Samtidigt som de gröna delarna av ekonomin växer måste de fossila, klimatskadliga delarna krympa och fasas ut – annars kommer utsläppen inte att minska tillräckligt snabbt.

Det här innebär exempelvis att alla klimatskadliga investeringar måste strypas. Satsningar som pekar i fel riktning försvårar omställningen och riskerar att bli värdelösa inom 10-15 år. Alla stora investeringar måste därför prövas mot klimatmålen. Det här gäller både privata investeringar och offentlig samhällsbyggnad – vilket Preemraffs planer i Lysekil och utbyggnadsplanerna för Arlanda illustrerar. Vi har en klimatlag. Ska vi ha en chans att lyckas så måste den tillämpas.[68]

Offentlig sektor har ett särskilt ansvar att gå före och driva på för att klimatmålen ska uppnås. De samlade utsläppen från offentlig upphandling beräknas idag vara av samma storleksordning som de från transportsektorn.[69] För att lyckas med omställningen är det avgörande att klimatmålen styr offentlig upphandling och investeringar.

Omställningen utgör den största strukturomvandlingen sedan industrialiseringen. Utmaningarna är ofta tvärssektoriella och kräver god dialog mellan offentlig sektor, akademi, näringsliv, fackföreningsrörelse och civilsamhälle. Idag brister tyvärr samordningen mellan olika myndigheter, samhällssektorer och nivåer, från lokal till nationell och EU-nivå. Det finns ett behov av en enhetlig överblick.[70] Vi föreslår därför ett nytt omställningsråd, direkt underställt statsministern – med tillräckliga resurser att överblicka, driva på och samordna omställningsarbetet.

Som påpekats är det också tveksamt om dagens svenska klimatmål är i linje med vad som krävs för att begränsa uppvärmningen till "väl under två grader" – för att inte tala om 1,5 grader. I FN:s klimatpanels senaste rapport understryks vikten av att begränsa uppvärmningen så långt under två grader som möjligt.[71] Klimatmålet kan därför behöva revideras. Målet noll nettoutsläpp 2045 kan behöva tidigareläggas till 2035 eller 2040. Den här typen av uppdatering av klimatmålen kommer att behövas under hela omställnings-

Figur 8: Utsläppen minskar idag alldeles för långsamt.

perioden – i takt med att forskningen går framåt.

8.3.1 Sammanfattning av förslagen

För att driva på omställningen och säkerställa att klimatmålen nås föreslår vi bland annat följande reformer:

- Ett nytt omställningsråd under statsministern för att samordna statens klimat- och energipolitik. Omställningsrådet ska ha tillräckliga resurser för att samordna omställningsarbetet, se till att klimatmålen nås samt bereda och administrera de nya styrmedel som krävs.
- Nya riktade styrmedel för att säkerställa att klimatmålen uppnås i tid. Om möjligt bör styrmedlen stimulera grön industriell utveckling i Sverige.
- Sektorsvisa färdplaner för utfasning av utsläpp, inklusive slutdatum för användning av fossila bränslen.
- En särskild satsning på fossilfria transporter.
- En nationell plan för industriell uppskalning av CCS och Bio-CCS, inklusive finansiering och regelverk. Dessutom bör potential och styrmedel för nyttjande av naturliga kolsänkor utredas.
- Förändrad lagstiftning som möjliggör prövning av investeringar i anläggningar och infrastruktur mot klimatmålen. Investeringar får inte försvåra klimatmålen.
- Striktare klimatkrav vid offentlig upphandling. Offentlig verksamhet bör driva på för att klimatmålen nås. All upphandling bör följa uppsatta klimatmål.
- Striktare klimatkrav för exportkrediter och allmänna pensionsfonder.
- En översyn av dagens svenska klimatmål. Målet noll nettoutsläpp 2045 kan behöva tidigareläggas till 2035 eller 2040 och kravet på utsläppsreduktioner skärpas för etappmålet 2030.

8.4 KLIMATRÄTTVISA – RÄTTVIS OMSTÄLLNING

Det tredje nyckeln för en grön omställning handlar om rättvisa. Det kommer inte att gå att hantera klimatkrisen utan att samtidigt göra någonting åt vår tids växande klyftor. Klimatkrisen och ojämlikheten är ett resultat av samma nyliberala era. Dessutom är klimatfrågan i sig intimt kopplad till rättvisa.

Ur ett globalt perspektiv har det här uppmärksammats under lång tid. Den rika världen har byggt sitt välstånd med hjälp av fossila bränslen. Räknat per person är utsläppen betydligt högre i rika länder än i fattiga. Rika länder har också större resurser att ställa om – samtidigt som många fattiga länder kommer att drabbas hårdare av den globala uppvärmningen. Det anses därför naturligt att det rika världen går före med omställningen.

På senare år har det blivit uppenbart att den här problematiken skär tvärs genom nationsgränserna och är lika påtaglig inom som mellan länder. Rika och välbeställda ger genom sin konsumtion upphov till betydligt högre utsläpp än låginkomsttagare.[72] Samtidigt har de större möjligheter att ställa om – äta ekologisk mat, köpa elbil, eller ta tåget istället för flyget vid utlandsresor.

Det här är en avgörande insikt. Klimatfrågan är en klassfråga. Och när världen nu står inför klimatkrisen så sker det mot bakgrund av decennier av växande klyftor. För globaliseringens vinnare – de som har det gott ställt och gynnats av den nyliberala eran – låt säga en välutbildad, urban medelklass – är det lätt att säga att alla nu måste förändra sin livsstil. För globaliseringens förlorare – de som lever knapert, som kanske bor utanför storstäderna och är beroende av bil – är det hela en annan femma.

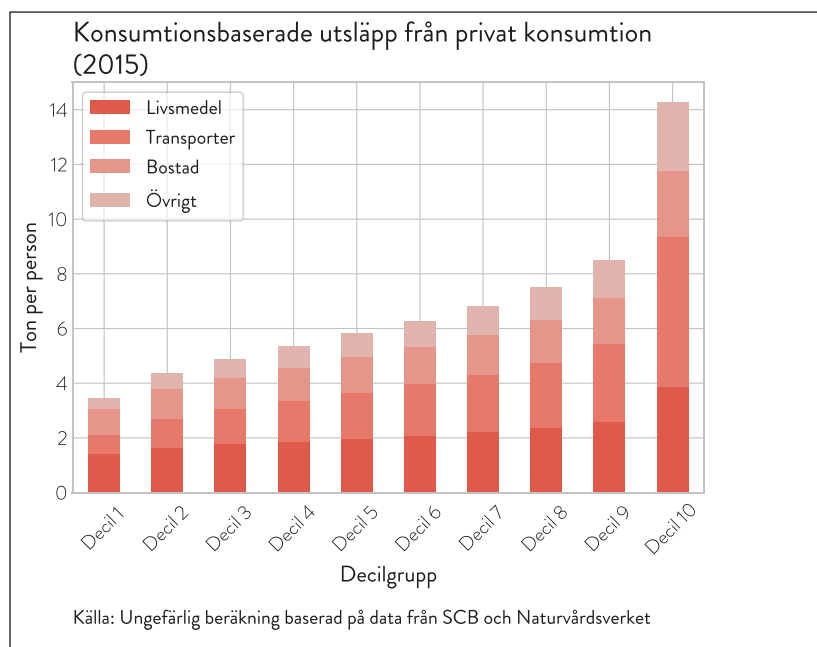
På senare år har den här konflikten fått tydliga uttryck – med de gula västarna som främsta exemplet.

Protesterna handlar om betydligt mer än höjda bensinpriser: Ett djupt missnöje med decennier av ojämlik ekonomisk utveckling.

Det här är också en orsak till att många högerpopulistiska partier anammat klimatförnekelse i sin retorik. Problematiken blir tydligast i regioner som byggt sitt forna välstånd på produktion av fossila bränslen – som brunkolsområdet i forna Östtyskland eller kolgruvesamhällen i det amerikanska rostbältet. Regionerna tillhör redan globaliseringens förlorare. Fabrikerna har försvunnit – och nu håller kolet på att slås ut. När politiken negligerar de växande klyftorna kan högerpopulister som Trump skörda framgångar som fossilbranschens försvarare.

Den som tror att klimatfrågan kan lösas utan att ta itu med de sociala klyftorna gör det med andra ord lätt för sig. Nyliberalismen har lett till både social och ekologisk ohållbarhet. Ska vi lyckas med omställningen kan vi inte göra om den nyliberala globaliseringens misstag. Omställningen måste bygga på ett löfte om en bättre framtid – för alla. Det här är den kanske viktigaste motiveringen bakom en grön ny giv – den tar sig an både klyftorna och klimatkrisen.

En statligt driven omställning måste med andra ord bygga på rättvisa. Sverige har ingen betydande fossilbransch – men de samhällen som riskerar att förlora på omställningen behöver stöd. Framför allt skiljer sig förutsättningarna mellan olika delar av befolkningen. De som bor i glesbygd är ofta beroende av bil. Samtidigt står de rika, med tyngdpunkt i storstäderna, för de största utsläppen. Problematiken blottläggs när man studerar Sveriges utsläpp ur ett konsumtionsperspektiv. Den tiondel som tjänar mest genererar tre till fem gånger mer utsläpp än de med lägst inkomst.[73] Idag står den rikaste tiondelen för mer än 20 procent av utsläppen – medan den fattigaste tiondelen bara står för ungefär 5 procent. Faktum är att utsläppen per person bara förefaller ha vuxit för en enda inkomstgrupp sedan 90-talet: Den rikaste tiondelen.[74]

Figur 9: Utsläppen från konsumtion ökar med inkomst.

Den här sifferexercisen handlar inte om att peka finger. Under kommande decennier måste utsläppen ner mot noll för alla inkomstgrupper. Poängen är att ansvaret för omställningen måste fördelas solidariskt. Utgångspunkten bör vara den generella välfärdsstatens devis: Av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov. Och det självklara målet: Att alla ska kunna leva ett anständigt liv utan att förstöra klimatet – oavsett inkomst eller var man bor.

Det här angreppssättet skiljer sig från borgerlighetens tendens att individualisera och moralisera klimatkrisen. Klimatkrisen är ett samhällsligt, strukturellt problem – och måste lösas gemensamt. En grön ny giv handlar om att få fram alternativen – och göra dem tillgängliga för var och en. Det här kräver – som

beskrivits – både investeringar och ekonomiska styrmedel. Och tills de nya teknikerna blivit lika billiga som dagens behövs subventioner som gör de tillgänglig för alla.

För att möjliggöra en rättvis omställning föreslår Reformisterna därför en grön skatteväxling med fokus på den rikaste tiondel av befolkningen som står för de största utsläppen och också har störst möjlighet att bekosta omställningen. Våra första förslag är en klimatvärns katt, med samma inriktning mot den rikaste tiondelen som dagens slopade värns katt, samt en återinförd grön arvs- och gåvos katt.

De två skatteförslagen är välmotiverade. De bidrar till att minska de ekonomiska klyftorna, de bidrar till att dämpa utsläppen där utsläppen är som störst – och de fördelar ansvaret för omställningens löpande kostnader på ett rättvist sätt. Vi menar också att det är rimligt att nyttja en del av de värden som byggts upp genom gångna decenniernas utsläpp för att finansiera en hållbar framtid för dagens unga.[75]

Vi räknar med att skatterna möjliggör 16 miljarder kr mer i klimatsatsningar per år – utöver de 120 miljarder kr per år som en grön ny giv innebär i klimatinvesteringar. Pengarna öronmärks för nya styrmedel som möjliggör uppskalning av grön teknik och att de gröna alternativen blir tillgängliga för alla – vare sig det handlar om biobränslen eller elbilar. Skatterna möjliggör ett flerfaldigande av dagens satsningar. Under omställningens gång behöver förmodligen ytterligare medel tillföras – exempelvis genom att öronmärka de medel som idag tas in genom koldioxids katt och flygskatt. Men det här utgör en god början.

En rättvis finansiering av omställningen är också en nödvändig grund för att kunna fasa ut de subventioner som idag pekar åt fel håll. Enligt Naturskyddsföreningen kan de klimatskadliga subventionerna år 2017 ha omfattat närmare 30 miljarder kronor, bland annat i form av skatteundantag för flygresor och diesel.[76] De här subventionerna måste fasas ut – med hänsyn till jordbruk och glesbygd. Men förutsättningen är en politik som gör alternativen tillgängliga för alla.

8.4.1 Sammanfattning av förslagen

För att möjliggöra en rättvis finansiering av omställningens löpande kostnader föreslår vi:

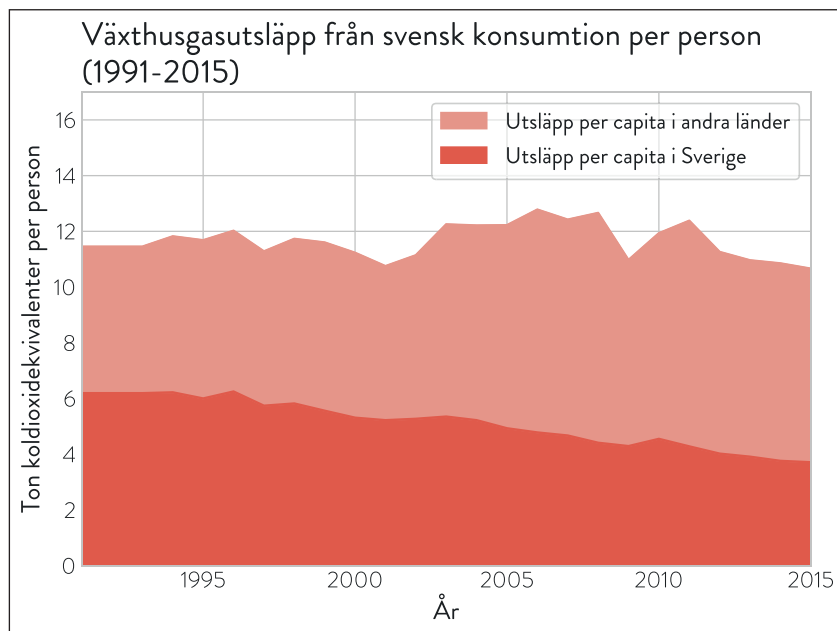
- En klimatvärns katt, med samma inriktning mot den rikaste tiondelen som dagens slopade värns katt.
- Återinförd arvs- och gåvos katt – en grön generationss katt för att finansiera en hållbar framtid för dagens unga.
- Utfasning av dagens klimatskadliga subventioner. Glesbygd och jordbrukare kompenseras.

8.5 HÅLLBAR KONSUMTION OCH EKONOMISK UTVECKLING

Grön teknik kan stå för en stor del av omställningen – men inte allt. Beräkningar tyder på att 70–80 procent kan åstadkommas med hjälp av förnybar energi och energieffektiviseringar.[77] Resten kräver andra lösningar. Tekniker för att fånga in och lagra koldioxid, som CCS och Bio-CCS utgör en del. Men att hoppas på att alla återstående problem kan lösas genom att suga koldioxid ur atmosfären är riskabelt och naivt.[78]

Samtidigt vet vi att klimatkrisen inte är vår tids enda allvarliga miljöhot. Forskarvärlden har under lång tid varnat för att dagens ekonomiska tillväxtmodell är ohållbar. Naturresurser utarmas allt snabbare. Den biologiska mångfalden slås ut i en takt saknar motstycke miljontals år tillbaka i tiden.[79] En rad planetära gränser riskerar att överskridas under 2000-talet med svåröverblickbara konsekvenser.[80]

En grön ny giv måste med andra ord öppna dörren för mer djuplodande förändringar av vår tids ohållbara konsumtionsmönster och ekonomiska tillväxtmodell.

Figur 10: Utsläppen minskar inte i den takt de borde.

Problemet illustreras av utsläppen från vår samlade konsumtion. De konsumtionsbaserade utsläppen inkluderar också utsläpp från importerade varor, internationella transporter och investeringar. Till skillnad från de produktionsbaserade utsläppen har de konsumtionsbaserade utsläppen inte minskat under de senaste decennierna. Orsaken är förflyttning av produktion till låglöneländer där utsläppen är högre – och växande konsumtion, framför allt bland de rika.[81]

Idag genereras merparten av de konsumtionsbaserade utsläppen utomlands. Sett till sektorer utgör investeringar (26 procent), livsmedelskonsumtion (20 procent) och transporter (19 procent) de största utsläppskällorna.[82] Och som redan påpekats är utsläppen starkt kopplade till inkomst.

Idag saknas klimatmål för de konsumtionsbaserade utsläppen. Det här behöver förändras. Sverige har ett ansvar också för de utsläpp vi ger upphov till genom import och internationella transporter. Vi vill se ett kompletterande klimatmål för de konsumtionsbaserade utsläppen. Exempelvis med målet noll nettoutsläpp 2045. Vi vill också se en samlad strategi för att uppnå målet.

Grunden för strategin bör vara den som beskrivits i föregående avsnitt. En framgångsrik politik bygger på att få fram gröna alternativ – och göra dem tillgängliga för alla, oavsett inkomst eller var man bor. Kostnaderna för omställningen bör bäras av dem som har störst ekonomiskt utrymme och som genom sin konsumtion ger upphov till de största utsläppen.

Utsläpp från investeringar utgör en avsevärd del av de konsumtionsbaserade utsläppen. En del av strategin handlar därför om att styra om dagens investeringar i grön riktning.

Problemet är de områden där utsläppen produceras utomlands eller där gröna alternativ är svåra att få fram – som för flyg och vissa livsmedel. Vi ser ett par möjliga vägar att gå. För det första bör Sverige driva på för klimattullar inom EU. Detsamma gäller beskattning av flyg. Dagens svenska koldioxidskatt och flygskatt kan också behöva utvidgas och kompletteras med nya klimatskatter på konsumtion.

Utgångspunkten för nya klimatskatter bör vara klimaträttvisa. Klimatskatter bör riktas mot dem som står för de största utsläppen – och har störst möjlighet att förändra sin livsstil. Ett förslag som lyfts är så kallad Carbon Fee & Dividend. Kanadas regering har nyligen infört ett liknande system.[83] Det innebär att intäkterna från klimatskatten återbetalas, med lika andelar till alla. Resultatet är progressivt och kompenserar lägre inkomstkikt. Carbon Fee & Dividend kan vara en lösning för de sektorer där det är svårt att få fram grön teknik. Däremot tror vi inte på det som generell lösning för att finansiera omställningen. Detta eftersom skatten lägger ansvaret på individen – och, till skillnad från exempelvis en klimatvårnskatt, inte stärker utrymmet för gemensamma lösningar.

För att komma till rätta med dagens ohållbara konsumtionsmönster är det i slutändan avgörande att ta itu med vår tids ekonomiska utvecklingsmodell mer generellt. De flesta forskare är idag överens om att vår tids form av ekonomisk tillväxt är ohållbar. Däremot finns inga självklara svar på hur en framtida, hållbar ekonomisk utvecklingsmodell bör se ut. En del hävdar att grön teknik kommer att lösa det mesta. Andra menar att hela världsekonomin måste krympa.

Vår utgångspunkt är pragmatisk. Det vi vet är att vi behöver ta tydliga steg mot ett samhälle som både är mer jämlikt och håller sig inom planetens gränser.[84] De gröna delarna av ekonomin måste växa. De klimatskadliga och resursutarmade delarna av ekonomin måste krympa. Och frukterna av utvecklingen måste fördelas mer rättvist. Vad slutresultatet blir i BNP-tillväxt räknat är i grund och botten mindre intressant.

Det många forskare är överens om är att vi behöver gå mot en cirkulär ekonomi, med betydligt mer av återvinning och återbruk.[85] Förmodligen måste också mer produktion ske lokalt. Olika förslag för en mer cirkulär ekonomi har redan utretts.[86] Vi vill se en konkret plan som tar oss i riktning mot en mer hållbar, cirkulär ekonomi, med tydliga mål och kraftfullare styrmedel.

8.5.1 Sammanfattning av förslagen

För att möjliggöra en mer hållbar konsumtion och ekonomisk utveckling föreslår vi:

Nuvarande klimatmål kompletteras med ett nytt mål för konsumtionsbaserade utsläpp, med etappmål 2030 och 2045. Tillräckliga resurser avsätts för att mäta och följa upp de konsumtionsbaserade utsläppen.

En samlad strategi för att nå målet utformas, inklusive effektiva styrmedel. En avgörande utgångspunkt är klimaträttvisa. Fokus bör läggas på övre inkomstkikt och de sektorer som orsakar mest utsläpp: transporter, livsmedel och investeringar. Skärpta klimatskatter på konsumtion, såsom koldioxidskatt eller flygskatt, bör utformas med hänsyn till inkomst och geografi. En möjlig delösning är så kallad Carbon Fee & Dividend.

Sverige verkar för att EU ställer striktare miljö- och klimatkrav på importerade varor och tjänster.

Tydliga mål och stärkta ekonomiska och regulativa styrmedel utformas för en cirkulär ekonomi.

8.6 INVÄNDNINGAR MOT FÖRSLAGEN OCH VÅRA SVAR

Jag tror att forskarna överdriver problemet. Klimatet har alltid förändrats. Vad spelar det för roll om världen blir någon grad varmare?

Det kan förekomma överdrifter i media. I forskarvärlden gäller emellertid det motsatta. Bedömningarna tenderar att vara tämligen konservativa. Det är helt sant att jordens klimat har förändrats avsevärt genom vår planets historia. Men naturliga klimatförändringar brukar ta tusentals år – minst. Idag har koldioxidhalten i jordens atmosfär skruvats om på vad som geologiskt sett är ett ögonblick. Koldioxidhalterna är förmodligen de högsta på tre miljoner år – längre än människan har funnits. Det här experimentet saknar motstycke.

Hittills har jordens medeltemperatur förändrats en grad. Det kan låta lite. Men det handlar just om jordens medeltemperatur. Över land och närmare polerna – som här i Sverige – är förändringarna större. Medeltemperaturen idag är förmodligen den högsta på flera tusen år. Under hela den mänskliga civilisationens historia, ända sedan den senaste istidens slut, har det sannolikt inte varit mer än någon halv grad varmare.

Det spelar ingen roll vad vi gör i Sverige. Det är Kina och USA som är dom stora utsläppsbovarna.

Fel – i flera avseenden. 1. För att undvika allvarliga klimatförändringar måste utsläppen i världen försvinna inom 30 år. Det gäller hela världen – också i små länder som Sverige. Ingen skulle föra ett liknande resonemang på nationell nivå – typ att det inte spelar någon roll vad Täby kommun gör, eftersom Täby är så litet jämfört med Sverige. 2. Det har visat sig att enskilda länders agerande kan ha stor betydelse. Politiska

satsningar på förnybar energi i länder som Tyskland och Kina – men också lilla Danmark – har förändrat hela energivärlden genom att tekniken har kunnat skalas upp och blivit kommersiellt gångbar.

När det gäller vilka länder som är de största utsläppsbovarna så är bilden betydligt mer komplicerad än vad som ofta framställs. Det är exempelvis helt sant att Kinas utsläpp vuxit enormt under de senaste 30 åren. Kina har industrialiserats, till stor del med hjälp av kolkraft. Idag är Kinas utsläpp de största i världen. Men Kinas befolkning är också den största i världen. Räknat per person är Kinas utsläpp inte större än Sveriges. Tittar man dessutom på hur stora utsläpp medelkinesen orsakar genom sin konsumtion så blir Kinas utsläpp ännu lägre – eftersom en ansevärd del av Kinas utsläpp går på export till länder som Sverige.[87] För Sverige är det tvärtom. De utsläpp vi orsakar genom vår konsumtion är nästan dubbelt stora som de vi producerar inom vårt land på grund av alla importerade varor och internationella transporter.

Idag växer inte Kinas utsläpp särskilt mycket längre. Under de senaste tio åren har Kina satsat stort på förnybar energi och att minska sitt växande beroende av kol och olja. Landet är idag världsledande när det gäller exempelvis solenergi och elbilar.[88]

Bilden av USA är inte heller entydig. USA:s utsläpp tillhör förvisso världens största, både totalt sett och räknat per person. Trump har också under de senaste åren förändrat landets klimatpolitik. Men Trump simmar mot strömmen. Hans löfte om att blåsa liv i landets kolbransch kommer knappast att lyckas – av det enkla skälet att kolet håller på att konkurreras ut, både av naturgas och allt billigare förnybar energi. I delar av USA satsas det stort på förnybar energi. Kalifornien tillhör de världsledande inom området. Men också i oljestaten Texas har vindkraft och solenergi blivit de stora nya energikällorna.

Varför säger ni ingenting om kärnkraft. Den ger ju nästan inga utsläpp. Borde vi inte satsa på det?

Det är helt sant att det inte finns något i våra förslag om kärnkraft. Det handlar inte om att vi är rabiata motståndare till kärnkraft. På en del håll i världen kommer det förmodligen att behövas mer kärnkraft för att lösa klimatkrisen. Det stora problemet för kärnkraften är att den är dyr – inte minst för att den kräver så omfattande säkerhet. Samtidigt har kostnaderna för vind- och solenergi sjunkit avsevärt under de senaste tio åren. Idag har nybyggd vind- och solkraft blivit billigare än kärnkraft och fossilt på allt fler håll i världen. Problemet med sol- och vindenergi har tidigare ansetts vara att den varierar med väder och vind. Men problemen har krympt i takt med att tekniken utvecklas. När stora elnät knyts samman spås variationerna ut. Samtidigt håller nya lagringstekniker på att bli allt billigare, inte minst batterier. De flesta forskare tror idag att förnybar energi i framtiden kan stå för en stor del världens elproduktion – i enskilda länder åtminstone upp till 80 eller 90 procent.[89]

I Sverige och Nordvästeuropa finns rikliga vindtillgångar. Dessutom har vi god tillgång till vattenkraft. Den stora frågan idag är vad vi ska göra när dagens kärnkraftverk pensioneras. Ska vi bygga nya? Idag tror de flesta inom energibranschen inte längre på det. Det är för dyrt. Vindkraft är billigare. Problemen med att vinden varierar kan lösas ganska smärtfritt i Sverige. Vattenkraft och biobränsleeldade kraftverk kan användas för att balansera variationerna, tillsammans med moderniserade och förstärkta elnät. Det här gäller förmodligen också om elbehoven växer med elbilar och elektrifiering. Den som hävdar att vi ska bygga ny kärnkraft måste därför förklara varför vi ska använda ett dyrare alternativ – som dessutom är kontroversiellt för många.

Idag flyger väl alla till Thailand? Kan det verkligen stämma att de rika står för en så stor andel av utsläppen?

Jo, det stämmer. Globalt är skillnaderna ännu större än i Sverige. Den rikaste tiondelen i världen beräknas stå för ungefär 45 procent av de totala utsläppen.[90] Men det är komplicerat att mäta och beräkna konsumtionsbaserade utsläpp – inte minst för att så mycket tillverkas i komplicerade internationella produktionskedjor. Siffrorna är med andra ord ungefärliga.

Vi skulle gärna se fler studier av utsläppens inkomstberoende. Olika typer av konsumtion är exempelvis olika kopplade till inkomst. Konsumtion av livsmedel växer inte lika mycket med inkomst som konsumtion av flygresor – det går inte att äta hur mycket som helst, men det går att flyga en hel del. När det gäller hypotesen att alla åker på Thailandsemester så kan vi – utan stöd av omfattande forskning – avslöja att det inte stämmer. De flesta har inte råd med årliga Thailandsemestrar.

Varför vill ni satsa på CCS och Bio-CCS? Vi vet ju inte ens om teknikerna kommer att fungera.

Det är helt sant att CCS och Bio-CCS varit kontroversiellt, speciellt inom miljörelsen. Framför allt finns en befogad farhåga att teknikerna ska fungera som en ursäkt för att inte genomföra andra åtgärder för att minska utsläppen.

Det är också sant att teknikerna är oprövade i verkligt stor skala. Det finns ett flertal demonstrationsanläggningar – men det är allt. Orsaken är delvis kontroverserna kring teknikerna. Men framför allt att de kostar pengar att utveckla och kräver ekonomiska styrmedel för att skalas upp och bli lönsamma. Däremot råder inget större tvivel om att teknikerna fungerar i sig.

Den stora frågan handlar om hur snabbt och mycket de kan skalas upp i praktiken, exempelvis när det gäller infrastruktur, lagringskapacitet och hur mycket biobränsle som kan användas för Bio-CCS.[91]

Norge lagrar sedan 90-talet en miljon ton koldioxid per år i en lagringsplats under berggrunden vid ett gasfält i Nordsjön. Lagringen fungerar väl. Ur ett svenskt perspektiv är en miljon ton per år en ansevärd mängd – om man tänker sig en total lagring av dimensionen 5–15 miljoner ton per år. De senaste studierna tyder på att de potentiella lagringsplatser som finns under berggrunden i Östersjön rymmer ungefär 1 200 miljoner ton.[92] En svensk satsning på CCS och Bio-CCS förefaller med andra ord fullt möjlig. Men det kräver en nationell plan och ordentliga satsningar för att förverkligas.

Var gränsen för det praktiskt möjliga går globalt är inte lätt att säga. En användning av CCS och Bio-CCS motsvarande 5–10 miljarder ton koldioxid per år är förmodligen möjligt.[93] Därefter växer tveksamheterna – inte minst när det gäller hur mycket biobränsle som kan användas för Bio-CCS. Och en så stor uppskalning kräver, precis som i Sverige, betydande satsningar för att kunna förverkligas.

Går det verkligen att investera sig ur klimatkrisen? Investeringar ger ju också upphov till utsläpp.

Det här är en bra fråga. Världen har dröjt så länge med att ta itu med klimatkrisen att den återstående mängd koldioxid vi kan släppa ut är högst begränsad. Samtidigt behöver vi bygga den nya, gröna infrastrukturen som krävs för omställningen – vindkraftverk, solceller, elbilar, klimatsmarta hus och så vidare. Också det genererar idagsläget utsläpp.

Vi räknar med att de 4 000 miljarder kronor i investeringar som Reformisternas förslag omfattar under kommande tio år skulle generera i storleksordningen 100–140 miljoner ton koldioxid i utsläpp.[94] De gröna investeringarna i sig – 1 200 miljarder kronor på tio år skulle generera 30–40 miljoner ton. Omställningen är en balansgång. Vi behöver ofrånkomligen ställa om vårt energisystem och infrastruktur. Men vi behöver samtidigt hålla koll på de utsläpp som omställningen i sig orsakar. Det här understryker vikten av att strypa alla investeringar som inte går i grön riktning. Och behovet av mer djuplodande reformer som tar itu med vår tids ohållbara konsumtionsmönster och tillväxtmodell.

Vi kommer aldrig att klara de ekologiska utmaningarna om vi inte tar itu med vår tids fixering vid ekonomisk tillväxt. Varför betonar ni inte den frågan mer?

Vi instämmer – och vi tar frågan på största allvar. Det är därför vi bland annat föreslår klimatmål för konsumtionsbaserade utsläpp och nya styrmedel som leder oss bort från dagens ohållbara tillväxtmodell. Vår analys är att de senaste decenniernas tillväxtmodell är ohållbar på två avgörande sätt – ekologiskt och socialt. Vi står inför en akut klimatkris. Men vi står också inför de akuta problem som skapats av flera decennier av ojämlig utveckling, med växande klyftor, vittrande välfärd och sjunkande tilltro till demokratin som följd. Därför behövs en ny ekonomisk politik som gör det möjligt att ta itu med problemen – en grön ny giv.

En grön ny giv är en dörröppnare för att ta oss mot en ny ekonomisk utvecklingsmodell – som är både ekologiskt och socialt hållbar. Vi har inte alla svar på hur en sådan ekonomisk utvecklingsmodell ska se ut i slutänden. Det har ingen idag. Men vi har en plan för hur vi kan ta oss en god bit på vägen.

8.7 FÖRSLAG PÅ FRÅGOR ATT DISKUTERA

Tidsåtgång: 1 h

Fundera var och en för sig:

Klimathotet har varit känt i 30 år. Varför har världen misslyckats att ta itu med problemet tror du?

Varför behövs staten och gemensamma lösningar för att ta itu med klimatkrisen?

Är det viktigt att ta itu med både klimatkrisen och de växande klyftorna?

Diskutera gemensamt:

Är en grön ny giv och de förslag reformisterna föreslår rätt väg för att minska utsläppen och ta itu med klimatkrisen?

Vilka politiska åtgärder är viktigast att genomföra?

Lista era förslag på politiska åtgärder på tavlan/blädderblocket/A4-pappret.

Är det något eller några av de förslagen som ni vill gå vidare med?

Om svaret är ja på den frågan, gå vidare till ”**Diskutera vilka insatser ni vill genomföra**”.

Om svaret är nej, sammanfatta era slutsatser och fortsätt med övriga delar av studiematerialet. Se avsnittet ”**Gå vidare med studiematerialet**”.

8.8 DISKUTERA INSATSER ATT GENOMFÖRA

Tidsåtgång: 1 h

Börja med att enas om vilket eller vilka förslag ni har på listan som ni vill gå vidare med och försöka förändra.

Diskutera vad ni behöver göra för att kunna driva ert förslag.

Några förslag på aktiviteter kan vara:

Bjud in er lokala S-politiker och ställ frågor kring hur hen påverkar för att Sverige ska kunna nå klimatmålen.

Ta reda på vad partiet har för förslag för att vi ska nå klimatmålen.

Har ni samma åsikter som partiet behöver ni fundera på hur ni kan driva opinion i frågan. Det kan göras genom att:

Skriv en debattartikel eller insändare och skicka in till er lokaltidning.

Skriv inlägg i sociala medier och dela.

Ta reda på om det finns andra organisationer som tycker som ni. Ta kontakt med dem och fråga om ni ska göra opinionsbildande aktiviteter tillsammans.

Har ni andra åsikter än partiet behöver ni påverka internt först. Det kan ni göra genom att:

Skriva en motion till arbetarekommunens/distriktets/partiets årsmöte/kongress.

Ta kontakt med andra S-föreningar och se om fler tycker som ni. Skriv ett gemensamt inlägg på Facebook med era politiska förslag och sprid.

Ta reda på hur stads- och samhällsplaneringen ser ut inom er kommun och granska den ur ett klimatperspektiv. Ni kan exempelvis ställa er följande frågor när ni granskar planeringen:

- Hur prioriteras klimatmålen i kommunens beslutsfattande?
- Finns det en kommunal plan för att nå klimatmålen?
- Vilka är de stora utsläppskällorna i kommunen?
- Vad händer när klimatmålen kolliderar med andra ambitioner?
- På vilket sätt kan förändrad klimatpolitik nationellt hjälpa till att nå klimatmålen?

Behöver ni lära er mer om frågan? Bjud in en expert och anordna ett seminarium.

Bestäm när det ska vara klart och vem som ska göra det. Kanske behöver ni ses igen för att kunna gå vidare med ert arbete?

7.3.9 Gå vidare med studiematerialet

Diskutera hur ni vill gå vidare med studiematerialet. Vår rekommendation är att ni tillsammans väljer vilka områden ni är mest intresserade av:

En träff – Nytt skattesystem

En träff – Ny pensionspolitik

En träff – Ny social bostadspolitik, Nytt demokratiskt arbetsliv och Ny regional- och välfärdspolitik

Skriv upp förslagen på träffarna på tavlan/ett blädderblock/A4-papper och låt varje deltagare gradera vilka träffar de är mest intresserade av utifrån siffrorna 3 (på den de är mest intresserade av), 2 (näst mest intresserad av) och 1. Den träff som får flest poäng går ni vidare med.

Boka in en ny tid och diskutera om ni ska ha ett liknande upplägg som under dagens träff eller om ni behöver ändra någonting för att det ska bli ännu bättre.

7.3.10 Tips på vidare läsning

Jens Ergon, Omställningen – 10 år som kommer att förändra världen, Leopard förlag, 2016

IPCC, Global Warming of 1.5 °C, Special Report SR15, Summary for Policymakers, 2018, <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/>

Klimatpolitiska rådet, Klimatpolitiska rådets rapport 2019, 2019, <https://www.klimatpolitiskaradet.se/arsrapport-2019/>

Naturvårdsverket, Begränsad klimatpåverkan – Underlagsrapport till den fördjupade utvärderingen av miljömålen 2019, 2019,

<http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6859-2>

Jonas Rockström et al, A Roadmap for Rapid Decarbonization, Science, 24 mars 2017, Vol. 355, Issue 6331, pp. 1269-1271, <https://science.sciencemag.org/content/355/6331/1269>

- [51] De data och slutsatser som tas upp här baseras framför allt på de omfattande rapporter som sammanställs av FN:s klimatpanel. Se bl.a. IPCC, AR5 - Fifth Assessment Report, 2014, <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar5/> och IPCC, Global Warming of 1.5 °C - Special Report SR15, 2018, <https://www.ipcc.ch/sr15/>. För en populär beskrivning av klimatfrågan hänvisas till: Jens Ergons, Omställningen - 10 år som kommer att förändra världen, Leopard förlag, 2016
- [52] Climate Action Tracker, CAT Warming Projections Global Update Dec 2018, 2018. <https://climateactiontracker.org/publications/warming-projections-global-update-dec-2018/>
- [53] IPCC, Global Warming of 1.5 °C, Special Report SR15, 2018, <https://www.ipcc.ch/sr15/>
- [54] Jonas Rockström et al, A Roadmap for Rapid Decarbonization, Science, 24 mars 2017, Vol. 355, Issue 6331, pp. 1269-1271, <https://science.sciencemag.org/content/355/6331/1269>
- [55] Corinne Le Quéré et al, Global Carbon Budget 2018, Earth Syst. Sci. Data, 10, 2141–2194, <https://doi.org/10.5194/essd-10-2141-2018>, 2018
- [56] Jens Ergons, Omställningen - 10 år som kommer att förändra världen, Leopard förlag, 2016
- [57] Klimatpolitiska rådet, Klimatpolitiska rådets rapport 2019, 2019, <https://www.klimatpolitiskaradet.se/arsrapport-2019/>; Naturvårdsverket, Begränsad klimatpåverkan - Underlagsrapport till den fördjupade utvärderingen av miljömålen 2019, 2019, <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6859-2>
- [58] IEA/IRENA, Perspectives for the Energy Transition: Investment Needs for a Low-Carbon Energy System, 2018
- [59] Skattningen bygger på bedömda investeringsbehov i Sverige och skattningar för Norden och globalt. Se kapitel 1 (sid ...) samt exempelvis Nordic Energy Research/IEA, Nordic Energy Technology Perspectives 2016 - Cities, flexibility and pathways to carbon-neutrality, 2016
- [60] Mariana Mazzucato, A problem-solving approach to fuel innovation-led growth, Mission-Oriented Research & Innovation in the European Union, Europeiska kommissionen, 2018; OECD, Green Investment Banks Scaling up Private Investment In low-Carbon, Climate-Resilient Infrastructure, 2016
- [61] IRENA, Global Energy Transformation: Roadmap to 2050, 2018
- [62] Naturvårdsverket, Begränsad klimatpåverkan - Underlagsrapport till den fördjupade utvärderingen av miljömålen 2019, 2019, <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6859-2>; Klimatpolitiska rådet, Klimatpolitiska rådets rapport 2019, 2019, <https://www.klimatpolitiskaradet.se/arsrapport-2019/>
- [63] Fossilfritt Sverige, Roadmap for fossil free competitiveness: A Summary of Roadmaps from Swedish Business Sector, 2018
- [64] För en utförlig beskrivning av den förnybara energirevolutionen se exempelvis: Jens Ergons, Omställningen - 10 år som kommer att förändra världen, Leopard förlag, 2016
- [65] Mariana Mazzucato, Innovation, the State and Patient Capital, Rethinking Capitalism, Wiley Blackwell, 2016
- [66] Jonas Rockström et al, A Roadmap for Rapid Decarbonization, Science, 24 mars 2017, Vol. 355, Issue 6331, pp. 1269-1271, <https://science.sciencemag.org/content/355/6331/1269>
- [67] Filip Johnsson och Jan Kjærstad, Avskiljning, transport och lagring av koldioxid i Sverige - Behov av forskning och demonstration, Chalmers tekniska högskola, 2019
- [68] Klimatpolitiska rådet, Klimatpolitiska rådets rapport 2019, 2019, <https://www.klimatpolitiskaradet.se/arsrapport-2019/>
- [69] Naturskyddsföreningen, Klimatmål för konsumtionsbaserade utsläpp, 2017
- [70] Klimatpolitiska rådet, Klimatpolitiska rådets rapport 2019, 2019, <https://www.klimatpolitiskaradet.se/arsrapport-2019/>
- [71] IPCC, Global Warming of 1.5 °C, Special Report SR15, Summary for Policymakers, 2018, <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/>
- [72] Tomas Piketty et al, Carbon and inequality: from Kyoto to Paris, Paris School of Economics, 2015
- [73] Andersson et al, Low-carbon lifestyles and subjective well-being: An analysis of Swedish house-

- holds, *Ecological Economics*, 2014; Nilsson et al, *Consumption-Based Carbon Accounting of Swedish and Stockholm Households*, KTH, 2013; Nässén et al, *Explaining the Variation in Greenhouse Gas Emissions Between Households Socioeconomic, Motivational, and Physical Factors*, *Journal of Industrial Ecology*, 2014
- [74] Observera att siffrorna är ungefärliga. Skattningar av konsumtionsbaserade utsläpp är behäftade med osäkerhet. Slutsatsen att utsläppen bara har vuxit för den rikaste tiondelen förefaller emellertid rimlig. För befolkningen som helhet har utsläppen per person minskat något sedan 1990-talet. Samtidigt har den rikaste tiondelen dragit ifrån stort när det gäller inkomst.
- [75] Förslaget om grön arvsskatt har också lyfts av Tysklands Advisory Council on Global Change (WBGU): *Special Report - Development and Justice Through Transformation: The Four Big 'T's*, 2017
- [76] Naturskyddsföreningen, *Avskaffa klimatskadliga subventioner*, 2018; Naturvårdsverket, *Potentiellt miljöskadliga subventioner - Andra uppdateringen av kartläggning år 2004*, 2017
- [77] IRENA, *Global Energy Transformation: Roadmap to 2050*, 2018; IEA/IRENA, *Perspectives for the Energy Transition: Investment Needs for a Low-Carbon Energy System*, 2018
- [78] Kevin Anderson och Glen Peters *The Troubles with Negative Emissions*, *Science* 354 (6309), 182-183, 2016
- [79] IPBES, *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services, Summary for Policymakers*, 2019
- [80] Will Steffen et al, *Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet*, *Science* 347 (6223), 2015
- [81] Jörgen Larsson et al, *Hållbara konsumtionsmönster - Analyser av maten, flyget och den totala konsumtionens klimatpåverkan idag och 2050*, *Underlagsrapport till fördjupad utvärdering av miljömålsarbetet*, 2015
- [82] Naturskyddsföreningen, *Klimatmål för konsumtionsbaserade utsläpp*, 2017
- [83] Department of Finance Canada, *Department of Finance Announcing Climate Action Incentive Payments and Launch of Fuel Charge Consultations*, October 23, 2018
- [84] Se exempelvis Kate Raworth, *Donutekonomi - Sju principer för en framtida ekonomi*, Bokförlaget Diadalos, 2018
- [85] Pernilla Hagbert, *Framtider bortom BNP-tillväxt - Slutrapport från forskningsprogrammet 'Bortom BNP-tillväxt: Scenarier för hållbart samhällsbyggande'*, 2018; Fauré et al, *Four Sustainability Goals in a Swedish Low-Growth/Degrowth Context*, *Sustainability*, 2016
- [86] *Cirkulär ekonomi, Från värdekedja till värdecykel – så får Sverige en mer cirkulär ekonomi*, SOU 2017:22, 2017
- [87] Se exempelvis Tomas Piketty et al, *Carbon and inequality: from Kyoto to Paris*, Paris School of Economics, 2015
- [88] Se exempelvis: Jens Ergons, *Omställningen - 10 år som kommer att förändra världen*, Leopard förlag, 2016
- [89] Se exempelvis: IRENA, *Global Energy Transformation: Roadmap to 2050*, 2018
- [90] Tomas Piketty et al, *Carbon and inequality: from Kyoto to Paris*, Paris School of Economics, 2015
- [91] Kevin Anderson och Glen Peters *The Troubles with Negative Emissions*, *Science* 354 (6309), 182-183, 2016
- [92] Filip Johnsson och Jan Kjärstad, *Avskiljning, transport och lagring av koldioxid i Sverige - Behov av forskning och demonstration*, Chalmers tekniska högskola, 2019
- [93] IPCC, *Global Warming of 1.5 °C, Special Report SR15*, 2018, <https://www.ipcc.ch/sr15/>
- [94] Kalkylen bygger på nuvarande skattningar av de utsläpp som genereras vid investeringar och byggnation, samt antagandet att dessa kan reduceras fram till 2030. För en diskussion om dilemmat och skattningar av de utsläpp som idag genereras av investeringar och byggande, se exempelvis: Eva Alfredsson et al, *Capital Investments and Sustainability - The Case of Sweden*, in press; Nicolas Francart et al, *Climate target fulfilment in scenarios for a sustainable Swedish built environment beyond growth*, *Futures*, in press

REFORMISTERNA

www.reformisterna.se

En s-förening i:

Socialdemokraterna

STOCKHOLM